

Human Rights Litigation before the Ethiopian Federal Courts

A thesis submitted to the School of Graduate Studies of Addis Ababa University
in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Master of Laws in
Human Rights Law

Advisor:
Demelash S. Reta (PhD)

Submitted By:
Genene Shegaw Ashenafi

May 2023

Approval Sheet by the Board of Examiners

Human Rights Litigation before the Ethiopian Federal Courts

A thesis submitted to the School of Graduate Studies of Addis Ababa University, College of
Law and Governance Studies, School of Law

By:

Genene Shegaw Ashenafi

Advisor: -----

Examiners

1. -----
2. -----

ACKNOWLEDGEMENT

I am grateful to my Advisor Demelash S. Reta (PhD), who availed himself and offered an invaluable guidance in every step of the research initiative. My thanks and appreciation also goes to all those in the field and outside who gave their time and thoughts in my research endeavors.

My special thanks go to my families for their understanding and relentless support in my stay throughout the postgraduate years.

Contents

Abstract	7
Chapter – one	8
Introduction.....	8
1.1 Background of the Study	8
1.2 Problem statement	10
1.3 Objective of the Study	11
1.4 The Research Questions	12
1.5 Methodology.....	12
1.6 Significance of the study	12
1.7 Scope of the study.....	13
1.8 Limitations of the study	13
1.9 Structure of the Research.....	14
Chapter –Two.....	15
Human Rights Litigation in General.....	15
2.1 Meaning and Components of Human Rights Ligation.....	15
2.1.1 Legislative Expressions of Human Rights	16
2.1.2 Availability of Human Rights Adjudicatory Forums.....	17
2.1.3 Courts of law as human rights litigation forums.....	19
2.1.4 Access and standing	21
2.1.5 Applicability of International Human Rights Law/ Norms and standards.....	21
2.1.6 Availing Substantive remedies.....	22
Chapter –Three.....	24
Human Rights Litigation in Ethiopia: The Legal Framework and the Practice before the Ethiopian Federal Courts	24
3.1 Introduction	24
3.2 Legislative Expressions of Human Rights.....	24
3.3 Human Rights Adjudicatory Forums in Ethiopia	26
3.4 Ethiopian Federal Courts as Human Rights Litigation Forums	27
3.4.1 The practice of Human rights Litigation before the Ethiopian Federal Courts.....	29
3.4.2 Access and standing	38
3.4.3 Applicability of international human rights treaties.....	41
3.4.4 Substantive remedies.....	47
Chapter – Four	53
Conclusion and Recommendations.....	53
4.1 Conclusions	53
4.2 Recommendations	54

4.2.1 Legislative Considerations	54
4.2.2 Capacity building measures	55
4.2.3 Activism	56
Bibliography	58
Annexes	62

Acronyms

APAP=Action Professionals' Association for the People

ACRWC= African Child Rights and Welfare Convention

CAT= Convention against Torture

CCI= Council of Constitutional Inquiry

CEDAW=Convention on Elimination of All Forms of Discrimination against Women

CERD=Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination

CMW= Convention on Migrant Workers and Members of their Families

CSCR= Committee on Economic, Social and Cultural Rights

ESCR=Economic, Social and Cultural Rights

FDRE = Federal Democratic Republic of Ethiopia

HoF=House of Federation

ICCPR=International Covenant on Economic Social and Cultural Rights

CRC= Convention on the Rights of the Child

LHR= Lawyers for Human Rights

SNNPR=Southern Nations Nationalities and Peoples Regional State

UN=United Nations

UDHR=Universal Declaration of Human Rights

Abstract

In the wake of the reception of international human rights norms and standards into domestic legal order, it is incumbent up on states to ensure access to justice and remedy to victims of human rights violations. The FDRE constitution embraced international human rights law in various ways laying down the normative foundation for human rights implementation at the domestic level. It further guaranteed the right to access to justice and remedy in broader terms which is equally applicable to human rights provisions. Accordingly, access to adjudicatory forums with mandates is one of the defining elements of access to justice and remedy in the event of human rights violation.

Despite this, the practice in the federal courts does not match with the promises of the law and direct human rights court actions are almost non-existent. The practice again has been shaped by normative and practical factors. On the other hand, recent legislative reform measures added specificity and new features to the existing legal framework offering hope for increased protection of fundamental rights and freedoms through human rights adjudication.

Direct human rights court actions are now coming to courts of law and it is imperative to assess the factors which shaped and would probably continue to shape the practice of human rights litigation. The research through literature review; review of relevant laws, case analysis as well as through key informant interviews analyzed the framework in place and tested the practice in federal courts in demonstrating the practical status and the associated challenges in informing more measures needed to ground human rights adjudication well.

Key words: Human Rights; Human Rights Litigation; Adjudicatory forums; Standing Substantive Remedies; Legislative Expression; Activism.

Chapter – one

Introduction

1.1 Background of the Study

Human rights are the sum of individual and collective rights guaranteed in international law and state constitutions & laws. They encompass civil, political, economic, social, and cultural rights (ESCR), as well as the collective rights of peoples which form the basis for legal entitlements, claims and remedies in the event of violation.¹ Their implementation is relevant for human dignity.² As parties to international treaties, states assume obligations and duties under international law to respect, protect, and fulfill human rights which are basis for entitlements and remedies.³

The obligation to respect requires states to refrain from interfering with the enjoyment of human rights by individuals and groups. The obligation to protect entails that states shall protect individuals and groups against human rights abuses despite the nature and source of the violations. The obligation to fulfill, on the other hand requires states to take positive actions or measures to facilitate the enjoyment of basic human rights.⁴ Failure on the part of member states to observe such obligations would give rights to violations in the event of which states are required to avail remedies to the victims. Ultimately member states are required to provide remedies to victims in the event of human rights violations as it also constitute a substantive rights.

At the international level, protection mechanisms relate primarily to monitoring compliance. However, through time petition procedures have become integral parts of the process allowing individuals challenge states for human rights violations.⁵ In still other instances, human rights

¹ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner & Inter-Parliamentary Union, Hand Book for parliamentarians, (2016) 19

² Ibid

³ Ibid

⁴ Ibid

⁵ Magnus Kilander (ed.) International Law and Domestic Human Rights Litigation in Africa, (Pretoria University law Press 2010) v

adjudication by permanent judicial bodies also formed part the implementation mechanisms particularly at regional levels.⁶

Therefore, an action for remedy may be brought either before national courts and judicial bodies or under certain circumstances before regional and international monitoring and adjudicatory bodies.⁷ With such possibilities, anyone who has had his/her human rights violated has a right to have the violation remedied.⁸ This is not anything new and judicial bodies both at national and international levels address a range of human rights claims.⁹ Accordingly, individuals, groups or rights defenders may rely on human rights norms and standards in vindicating private rights.¹⁰

The right to remedy underlines the general state obligations under the relevant human rights treaties. In addressing the nature of state obligations under article 2 of the ICCPR, the UN Human Rights Committee, in its general comment 31 reiterated, besides protection of convention rights, states parties are required to ensure that individuals have accessible and effective remedies.¹¹ The Committee further noted that states shall establish appropriate judicial and administrative mechanisms for addressing claims of human rights violations under the domestic law.¹² Enjoyment of the rights under the covenant can be effectively assured by the judiciary in many different ways including through direct applicability of the covenant, application of comparable constitutional or other provisions of the law and the interpretive role the human rights provisions in the covenant.¹³

Similarly the UN committee on Economic, Social and Cultural rights has addressed general obligation of state as it applies to Economic, Social and Cultural rights under article 2 of the International Covenant on Economic Social and Cultural Rights (ICESCR). The committee reiterated the term '*appropriate*', shall include the provision of judicial remedies with respect to rights which may be, in accordance with the national legal system, be considered

⁶ Ibid

⁷ Ibid

⁸ Ibid

⁹ Center on Housing Right and Eviction (COHRE),Litigating Economic, Social and Cultural Rights: Achievements, Challenges and Strategies(2003) 8

¹⁰ Ibid

¹¹ Human Rights Committee, General Comment 31, Nature of the General Obligation on States Parties to the Covenant,(2004), Para. 15

¹² ibid

¹³ Ibid

justiciable.¹⁴ In the mean time noted that there are a number of provisions in the ICESCR which are capable of immediate application by judicial institutions.¹⁵

In further elaboration of the domestic application of the covenant, the committee in its general comment no. 9 stated, the covenant norms must be recognized in appropriate ways within the domestic legal order and appropriate means of redress or remedies must be available to any aggrieved individuals and groups.¹⁶ The committee further noted everyone's right to an effective remedy as envisaged under article 8 of the UDHR, shall apply to fundamental rights granted in domestic constitution and shall also underlines the domestic application of international human rights treaties.¹⁷ The committee recognized the fact that it is generally taken for granted that judicial remedies are applicable to civil and political rights and to the contrary assumptions are often made that economic, social and cultural rights are not subject to judicial application, which is not warranted either by their nature or by the relevant covenant provisions.¹⁸

In the case of Ethiopia the FDRE constitution, beyond verbatim replication of the contents of international human rights instruments has embraced international human rights law through direct incorporation clause¹⁹ and also as interpretation guides in the implementation of human rights provisions in the constitution,²⁰ laying down the foundation for domestic application including through judicial means. However this has not been the case and establishing the justiciability of human rights is still a challenge affecting access to justice and remedy.

1.2 Problem statement

State parties to international human rights treaties, including Ethiopia, are required to ensure individuals have accessible and effective remedies and take appropriate measures to that end. Measures shall include the provision of judicial remedies. It is understood that the enjoyment of the rights under human rights treaties can be effectively assured by the judiciary in many different ways including through direct applicability of the covenant provisions, application of

¹⁴ CESCR, General Comment 3, The Nature of State Parties' Obligations, (1990),para.5

¹⁵ Ibid

¹⁶ CESCR, General Comment 9, The domestic application of the Covenant,(1998) para.2

¹⁷ Ibid, para.3

¹⁸ Ibid, para.10

¹⁹ Proclamation of the Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia no 1/1995, (1st Year no. 1), (1995),s 9(4)

²⁰ Ibid, s 13 (2)

comparable constitutional or other provisions of the law, through the interpretive role of the human rights provisions in the international bills of rights. This has never been the case before the Ethiopian federal courts for various reasons.

Human rights are litigated primarily as sub texts of statutory laws. However, statutory court actions may not result in effective remedies. This partly has to do with the absence of equivalents of human rights provisions in statutory laws, absence of legally prescribed remedies, or limitations on the jurisdictions of courts including the reviewability of administrative actions and decisions. Statutory laws, even at times are against human rights provisions in national and international bills of rights.

With the exception of few test cases and cases with statutory basis like in the case of *habeas corpus* and environmental court actions, direct human rights court actions were almost non-existent and the practice in the federal courts does not match with the promises of the relevant law. Human rights provisions never served as direct sources of court actions. Hence, it has always been a challenge to establish the justiciability or judicial applicability of human rights at the domestic level affecting individuals and groups ability to bring human rights court actions in search of remedies. This again is despite a constitutional guarantee to the right to access to justice and remedy in broader terms. Accordingly, the study tries to address the legal and practical challenges associated with human rights litigation before the Ethiopian Federal Courts which adversely affected access to justice and remedy.

1.3 Objective of the Study

The objectives and intention of the study is:

1. To explain the conditions of an effective human rights litigation.
2. To assess whether the existing legal framework supports or impedes individuals and groups' ability to bring human rights court actions as well as Courts' ability to admit and adjudicate direct human rights court actions.
3. To assess the employment of human rights norms and standards in the adjudication of rights.
4. To assess the factors that shaped and influenced the practice of human rights litigation before the Ethiopian Federal Courts

1.4 The Research Questions

In order to achieve its objectives, the study addresses the following research questions:

1. Does the Ethiopian legal framework accommodate the components of human rights litigation, particularly for direct human rights court actions?
2. Is the existing legal framework in Ethiopia adequate enough to accommodate direct human rights court actions to be initiated by individuals, groups and rights defenders?
3. What are the factors that shaped and influenced the practice of human rights litigation before the Ethiopian federal Courts?
4. Do human rights norms and standards in the constitution and international instruments employed as basis of claims, decisions and as interpretation tools.

1.5 Methodology

As could easily be understood from the research objectives and questions designed to lead the research initiative, the research required qualitative approach to be based on the analysis of words, expressions, ideas and experiences in the data collected. Thematic analysis has been employed to interpret and give meaning to the words and expressions in the data collected. In doing so, both primary and secondary data were collected using various methods.

Accordingly, a combination of literature review, key informant interviews, case studies and analysis of the relevant laws were the primary methods employed in the process of data collection. Hence, the method also combined both doctrinal and empirical research approaches. The target populations for the key informant interviews were members of the judiciary, practicing lawyers, prosecutors, and civil society members and rights defenders. Because of the potential difficulty in tracing individual cases and homogeneity in target population, purposive selection method based on the researcher's judgment was employed in identifying key informants targeted in the process of data collection.

1.6 Significance of the study

The study has significance for researchers and policy makers as it addresses the legal and practical problems associated with human rights litigation before the Ethiopian Federal Courts. It addresses the research problem identified and the factors which shaped and

influenced the prevailing practice which is characterized by non-existence of direct human rights court actions affecting access to justice and remedy, through providing a framework to assess and evaluate the status of human rights litigation. It also provides a framework which helps understand how human rights litigation works while informing further measures to be considered in grounding litigation based human rights implementation well. The study is expected to inform legislative, practical, institutional and personal capacity issues as well as informs further research measures to be considered for future intervention.

1.7 Scope of the study

The focus of the study is on direct human rights court actions brought on the basis of provision in national and international bills of rights. However, in as much as application of human rights norms and standards underline human rights litigation in general, statutory court actions could also be considered at times to demonstrate the application of human rights norms and standards.

Human rights adjudicatory bodies and their mandates also vary depending on how the legal regime is structured. The study does not go down in discussing the workings of such other adjudicatory forums relevant to human rights adjudication and only a brief cross reference would be made to the mandates and workings of the House of Federation as it helps demonstrate the role of the Federal Courts in the adjudication of direct human rights court actions. The study also attempts to identify the defining elements of access to justice and remedy in terms of human rights litigation with the purpose of providing a framework in assessing the national setting and the practice before the Federal Courts.

1.8 Limitations of the study

There were lots of challenges in the process of the research undertaking. One obvious challenge was limited access to data coupled with lack of systematically organized and reported data. Particularly limitations in tracing court cases forced the researcher to stick to primarily on reported cases in the decision journals of the Federal Supreme Court. Lack of access to pending cases, and lack of willingness for interview sessions have also been challenges faced by the researcher in the process limiting the capacity to reflect mainly to cases entertained and decided by the Federal Supreme Court.

1.9 Structure of the Research

The research is organized in to four chapters. The first chapter introduces background of the study, the research problem, and significance of the study, the research objective and questions as well as explains the research methodology approach. The second chapter discusses the meaning of human rights litigation, its essential components and how the essential components have been addressed under the litigation frameworks. The objective being laying down the components and frameworks which serve as a tool in the researcher's discussion of human rights litigation before the Ethiopian Federal Courts under the existing legal framework. The third chapter deals with human rights litigation under the Ethiopian Legal framework and the practice in the Federal Courts. The Chapter also addresses the factors which shaped and influenced human rights litigation in Ethiopia. The last Chapter is devoted to conclusion and recommendations for future considerations in grounding human rights litigation drawing on what has been established in the preceding chapters.

Chapter –Two

Human Rights Litigation in General

2.1 Meaning and Components of Human Rights Ligation

The Phrase *Human Rights Litigation* combined two separate terms, human rights and litigation. The term litigation is understood as the process of resolving disputes through a court action and system. It describes a proceeding initiated between two opposing parties to enforce or defend legal rights through a court process. When it applies to human rights guaranteed in national and international bills of rights, the process could simply be identified as human rights litigation. Since, the objective could also be beyond private rights vindication, some prefer to call it as strategic litigation aimed at influencing attitudes, practices and laws. As it also applies to constitutional rights, others also identify it as constitutional litigation. Human Rights Litigation forms part of a broader effort to ensure that government action is consistent with states' obligations under international human rights law to protect, respect and fulfill human rights.²¹

At the domestic level constitutions and statutory laws define substantive rights, the forums with mandate to adjudicate human rights claims, how such forums should construe the rights in question, who can access such forums & how, and what remedies to expect when accessing such forums for human rights violations.²² Those elements define access to justice and remedy and effectiveness of the process. According to Agbor AA human rights litigation is:

*the issue of the substantive definition of human rights as prescribed in international law and national bills of rights, the forums that are mandated to deal with violations of human rights; access to such forums; the remedies to expect at the end of the litigation; and what norms should guide the construction of rights contained in this legislation.*²³

²¹ Canadian HIV/AIDS Legal Network & the Joint UN Program on HIV/AIDS (UNAIDS, Courting Rights: Case studies in Litigating the Human Rights Of People Living with HIV(2006) 7

²² Agbor AA, Pursuing the Right to an Effective Remedy for Human Rights Violation in Cameroon: The Need for Legislative Reform" (2017) 5

²³ Ibid

Accordingly, international Human rights law and national constitutions including ordinary statutory laws usually address such components providing the framework for human rights litigation as the defining elements of access to justice and remedy.²⁴

2.1.1 Legislative Expressions of Human Rights

Human rights in substantive terms are guaranteed at various levels. At the international level the Charter of the United Nations laid down the foundation for an international human rights regime.²⁵ It reaffirmed faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, and in the equal rights of men and women.²⁶ Despite this it did not list out catalogue of rights in an enforceable substantive details²⁷ and only in the following years that legislative expression of human rights took effect.

The international human rights movement took ground with the adoption of the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) on December 10, 1948. The Declaration for the first time, spell out basic civil, political, economic, social and cultural rights that all human beings should enjoy. The UDHR together with the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) provided for international bills of rights. Subsequently a series of international human rights treaties and instruments have been adopted providing normative form for human rights and developed the body of international human rights. Human rights instruments responding to the particular concerns and providing specific mechanisms of protection have also been adopted at regional levels.

For such internationalization of human rights, human rights are generally considered to be the domain of international law.²⁸ However, most effective mechanism for implementation should be availed at the domestic level.²⁹ Most states also have also adopted constitutions and other laws which formally protect fundamental rights and freedoms at the domestic level. In a similar move, numerous African states, including Ethiopia, incorporated the contents of

²⁴ Ibid

²⁵ Ibid

²⁶ Nihal Jayawickrama, the Judicial Application of Human Rights Law: National Regional and International Jurisprudence (Cambridge 2002) 21

²⁷ Ibid 22

²⁸ John Mukum Mbaku 'The Role of International Human Rights Law in the Adjudication of Economic, Social, and Cultural Rights in Africa' (2020), (Penn State Journal of Law & International Affairs) 582

²⁹ Ibid 583

international human rights in to their national constitutions.³⁰ As *John C. Mubangizi* noted, following a call by the 1991 Conference on Security, Stability, Development and Co-operation in Africa, held in Kampala, several African countries including Angola, Ghana, Malawi, Namibia, Nigeria, South Africa and Uganda have adopted new constitutions with Bills of Rights.³¹ Such incorporations in to the domestic regime could be taken as positive steps for the protection of human rights including through judicial means.³²

Besides verbatim incorporations, national constitutions also embraced international human rights law in various ways. South African Constitution instructs courts to consider international law in the adjudication of constitutionally protected rights.³³ International law also forms part of the domestic law when it is duly ratified and passed in to legislation by the South African parliament.³⁴ The Kenyan Constitution too provided that human rights are not limited to those listed in the bill of rights section of the constitution, but, it includes those in other laws passed by the parliament.³⁵ It also recognizes that general rules of international law and any treaties ratified by Kenya shall form part of the law of Kenya.³⁶

2.1.2 Availability of Human Rights Adjudicatory Forums

Institutions with human rights mandates can be of various types, some are administrative bodies, others as special human rights institutions such as human rights commissions and ombudsman. Still others are supervisory bodies with adjudicatory role like courts, tribunals and quasi-judicial bodies of different kind. Within the UN, various mechanisms were proposed including establishment of international human rights tribunal, international court of human rights and appointment of UN General Attorney.³⁷ But, none of those were accepted by the Human Rights Commission,³⁸ and when in 1954 it presented the draft treaties to the General Assembly, proposed the establishment of a Human Rights Committee.³⁹

³⁰ Agbor AA, (n, 22) 19.

³¹ John C Mubangizi, 'Some reflections on recent and current trends in the promotion and protection of human rights in Africa: The pains and the gains'(2006), African Human Rights Law Journal 157

³² Ibid

³³ Constitution of Republic of South Africa, (1996),39

³⁴ Ibid 231-233

³⁵ Constitution of Kenya,(2010), 2(5)

³⁶ Ibid 2(5) & 2(6)

³⁷ Jayawickrama (n,26) 130

³⁸ Ibid

³⁹ David Sloss (ed.),The Role of Domestic Courts in Treaty Enforcement: a comparative study (Cambridge University press, 2009) 2

Accordingly, the common method of treaty implementation within the UN systems is the creation of monitoring treaty bodies (committees) to monitor the performance of member states, and to which those states are required to submit periodic reports on compliance. To date, within the UN system there is no a judicial body which may deliver a binding decision on member states. However, since the early 1970s, individual complaint mechanisms have been introduced in to the UN human rights system of Human right and opened access to individuals who claim that they are victims of a violation of human rights contained in the respective treaties. With the introduction of individual complaint procedures, treaty monitoring bodies have assumed quasi-judicial power with a mandate to receive individual complaints and adjudicate same.

Yet, individual complaint procedures are optional and provided either through separate optional protocols to the main treaties like in the case of ICCPR,⁴⁰ ICESCR⁴¹ and ICRC⁴² or directly by treaty provisions like in the case of CERD,⁴³ CAT,⁴⁴ CMW⁴⁵ and others. Although not legally binding, the decisions of the treaty bodies are built up and argued more or less in a court like proceedings and as such the workings and the procedures before the treaty bodies are relevant to human rights adjudication.⁴⁶

At the regional levels too, the emphasis is on monitoring bodies basically similar to treaty bodies under the UN human rights system. However, as opposed to the UN human rights system, at regional level there are also permanent human rights courts with competence to adjudicate human rights claims cases. Individuals and groups will have access to such regional human rights courts provided the concerned state accepted the competence and procedures of the relevant forums.

Human rights are generally considered to be the domain of international law, yet applied within national systems.⁴⁷ In 1958, Mrs. Eleanor Roosevelt, chairperson of the committee which produced the first draft of the Universal Declaration of Human Rights (UDHR), asked where universal human rights begin. She answered:

⁴⁰ 1st Optional Protocol to ICCPR,(1966), (Resolution 2200A(XXI),1& 2

⁴¹ Optional Protocol to ICESCR, (2008), (Resolution A/RES/63/117, Article 1&2

⁴² Optional Protocol to ICRC ,(2011), Resolution A/RES/66/138

⁴³ CERD (1969) Resolution 2106A(XX), 8 & 14(1)

⁴⁴ CAT,(1984),Resolution/RES/57/199, 17(1)& 22(1),

⁴⁵ CMW,(1990), Resolution 45/158, 72(1) & 77(1)

⁴⁶ Manfred Nowak, Introduction to the International Human Rights Regime (Martinus Nijhoff,2003),100

⁴⁷ Mbaku,(n, 28) 582

*In small places, close to home so close and so small that they cannot be seen on any map of the world. Yet they are the world of the individual person: The neighborhood he lives in; the school or college he attends; the factory, farm or office where he works. Such are the places where every man, woman and child seeks equal justice, equal opportunity, equal dignity without discrimination.*⁴⁸

Since human rights principally define and govern the relationship between the individuals and their state, protection should begin at the domestic level.⁴⁹ The international system is only complementary to the domestic system,⁵⁰ and does not override the domestic system.⁵¹ Therefore, providing remedies at the national level is a priority and individuals may have standing before international bodies and forums only after exhaustion of remedies to be availed at the national level.

In so far as international treaties create private rights without granting private party's access to international tribunals, their effective implementation depend on the availability and competence of domestic judicial bodies to enforce treaty-based rights on behalf of private parties.⁵² Establishing and availing institutions which supervise and take decisions on alleged human rights violations are measures expected of states in ensuring access to justice and remedy.⁵³ Accordingly, it is primarily judicial bodies which decide on the complaints of victims of alleged human rights violations.⁵⁴

2.1.3 Courts of law as human rights litigation forums

Courts within domestic legal systems adjudicated a variety of cases. The jurisdiction of courts depends on how institutions and procedures are structured affecting standing and the justiciability of human rights. In some of the constitutions of African countries courts have assumed central role in enforcing the rights enshrined in the Bills of Rights.⁵⁵ The constitutions of South Africa,⁵⁶ Kenya,⁵⁷ Ghana⁵⁸ and Tanzania⁵⁹ further articulated the right

⁴⁸ Jayawickrama,(n,26) 95

⁴⁹ Ibid

⁵⁰ Ibid

⁵¹ ibid

⁵² Mbaku,(n,28) 2

⁵³ Manfred Nowak,(n,46) 63

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ South Africa, (n,33),38

⁵⁷ Kenya (n,35) 22

⁵⁸ Constitution of Ghana (1992) 33(1)

to access to justice and effective remedy making constitutionally expressed fundamental rights and freedoms justiciable.

The High Court,⁶⁰ Supreme Court of Appeal and Constitutional Court of South African enforce a person's human rights and decide on the constitutionality of a law that might limit a person's human rights.⁶¹ Accordingly, anyone with standing has the right to approach a competent court, alleging that a right in the Bill of Rights has been infringed or threatened.⁶² Kenyan constitution too provides that ordinary courts are the forums for direct human rights adjudication. The Kenyan High Court has the original jurisdiction to hear and determine applications for redress of a denial, violation or infringement of, or threat to, a right or fundamental freedom in the Bill of Rights,⁶³ including review of constitutionality.⁶⁴

In Ghana too, the judiciary has the mandate to adjudicate all matters including matters relating to the Constitution and on such other matters as Parliament may by law confer on it.⁶⁵ In specific terms the high court of Ghana is the forum with original jurisdiction to adjudicate human rights as expressed in the constitution.⁶⁶ Hence, the power to adjudicate human rights claims is vested in ordinary courts.⁶⁷

There are similar arrangements in the constitution of the United Republic of Tanzania. Any person claiming that any provision in the Bill of Rights Chapter of the constitution or in any law concerning his right or duty owed to him has been violated, may institute proceedings for redress in the High Court.⁶⁸ The court's mandate also includes review of constitutionality, and has the mandate to declare any law enacted or any action taken by the Government or any other authority is inconsistent or violates any of the basic rights and freedoms protected in the bill of rights of the constitution.⁶⁹ An appeal also lies to the court of appeal of the United Republic of Tanzania.⁷⁰

⁵⁹ Constitution of Tanzania, (1977, Rev. 2005) 30(3)

⁶⁰ South Africa (n, 33) s 169

⁶¹ Ibid, s 167 & 168 (3)

⁶² Ibid, s 38

⁶³ Kenya, (n, 35) s 23(1) & 165(3)(b)

⁶⁴ Ibid, s 165(3)(d) (i) & (ii)

⁶⁵ Ghana, (n, 58), s 125(5)

⁶⁶ Ibid, s 33(1)

⁶⁷ Ibid, s 33(1) & (3)

⁶⁸ Tanzania, (n, 59) s 30(3)

⁶⁹ Ibid, s 30(5)

⁷⁰ Ibid, s 117(3)

Unlike the Ethiopian constitution, competence of the ordinary courts in South Africa, Kenya, Tanzania and Ghana has been defined in the respective constitutions and courts have assumed central role in enforcing the rights enshrined in the national Bills of Rights through direct human rights court actions.⁷¹

2.1.4 Access and standing

Access to the adjudicatory forums with mandate is one of the defining elements of access to justice and remedy in human rights litigation. The constitutions of South African⁷² and Kenya⁷³ introduced liberal standing rules. Under the South African system *‘anyone acting in their own interest or on behalf of another person who cannot act in their own name or acting as a member of or class of persons or anyone acting in the public interest’* are entitled to bring an action.⁷⁴ There is a similar constitutional standing rule under the Kenyan constitution,⁷⁵ allowing various categories of persons to litigate human rights not only acting in their own interest, but also to protect the rights of others.

Contrary to the case of South Africa and Kenya, under the Ghanaian constitution *‘a person is allowed to bring an action when he alleges that a provision of the Constitution on the fundamental human rights and freedoms has been, or is being or is likely to be contravened in relation to him’*.⁷⁶ That is also the case under the Tanzanian Constitution.⁷⁷

2.1.5 Applicability of International Human rights Law/ Norms and standards

The other element of access to justice and remedy which defines human rights litigation is the applicability of international human rights norms and standards. The status and applicability of international law within a municipal legal system is generally determined by national laws. The rules differ whether the system of law in place is either monist or dualist.⁷⁸ Yet, the direct application of a treaty properly adopted is by no means automatic. This is also true of other so-called ‘monist’ states, whose courts may invoke doctrines like self-execution or political

⁷¹ Ibid.

⁷² South Africa,(n,33), s 38

⁷³ Kenya,(n,35),s 22(2)

⁷⁴ Ibid, s 38

⁷⁵ Ibid, s 22(2)

⁷⁶ Ghana (n,58), s 33(1)

⁷⁷ Tanzania(n,59),s 30(3)

⁷⁸ Jayawikrama(n,26) 96

question to limit the domestic legal effect of ratified treaties.⁷⁹ Hence, the interface between the two systems of law shapes human rights litigation before domestic forums. Where human rights are legislatively expressed in national constitutions or bills of rights in detailed terms, it may not be controversial to establish the judicial applicability of international human rights. International human rights treaties have constituted a source of inspiration for domestic laws and most written constitutions today, though not fully, have legislatively incorporated the contents of international human rights treaties.⁸⁰

2.1.6 Availing Substantive remedies

In specific terms remedy refers to the relief afforded to victims of violation. The outcome of the proceedings; the relief afforded to the successful claimant in the end in substantive terms.⁸¹ It includes reparation to victims of human rights violation. What victims perceive as reparation is different in each case and largely depends on the type and gravity of the human rights violation.⁸² In many cases the mere fact that human rights violation has been recognized as such by a court is considered sufficient satisfaction.⁸³ Restitution may relate to restitution of expropriated property, release of prisoners, reemployment of previously dismissed persons, granting access to courts, home, education and health care institutions including interim or provisional measures for the prevention of imminent human rights violation such as non-execution of death penalty, an eviction or deportation decision.⁸⁴

Where restitution inapplicable,⁸⁵ other forms of reparations have to be considered which may include public apologies, financial compensation for the damage suffered, rehabilitation and satisfaction. Remedies may also include medical, psychological and social care, , guarantees of non-repetition, social services to the victim and his dependants, criminal investigations as well as appropriate penal measures against the perpetrators are to be considered.⁸⁶

Procedural aspects of the right to remedy on the other hand involve *jurisdiction*, *access* and *standing*, and *admissibility requirements*, if any including whether the matter is justiciable or

⁷⁹ Ibid, 4

⁸⁰ Eliska Wagnerova, *A report: the Direct Applicability of Human Rights Treaties*(, 2005) 12

⁸¹ Dinah Shelton, *Remedies In International Human Rights Law*(3rd ed.,Oxford University Press,2015) 16

⁸² Manfred Nowak, (n,46) 64

⁸³ Ibid

⁸⁴ Ibid

⁸⁵ Ibid

⁸⁶ Ibid

not and the steps to be followed in the process of resolving disputes.⁸⁷ The rules governing standing could either be restrictive in nature in that only victims of violence with affected personal interest may bring an action before the competent court (forum) or liberal in that other persons, organizations or rights groups and advocates may be allowed to bring a case in the interest of victims without a need for formal representation or authorization.

At the domestic level, emphasis is usually placed on the inclusion (domestication) of human rights norms and standards in state constitutions and ordinary legislations in substantive terms and the reviewability of their implementation by courts.⁸⁸ Yet, the existence of procedures that define as to who may access courts, how and other related access issues are instrumental in the effectiveness of human rights litigations. Accordingly, the substantive guarantees along enforcement procedures determine the effectiveness of human rights adjudication.⁸⁹ Sisay Alemahu noted *'In practice, much attention is given to substantive grantees and comparatively little attention is given to remedies for their violation'*.⁹⁰

Some national constitutions and legislations like in the case of Kenya are express on the type of reliefs and the court may grant appropriate relief, including *'declaration of rights, an injunction, a conservatory order, a declaration of invalidity of any law that violates a right or fundamental freedom in the Bill of Rights, an order for compensation and an order of judicial review'*.⁹¹ Still some of the national constitutions are not specific and while others are still silent on the nature of substantive remedies to be granted.

⁸⁷ Tsegaye Ararsa, Making Legal Sense of Human Rights, (2009) 3 Mizan Law Review 310

⁸⁸ Sisay Alemahu, Justiciability of Human Rights in the Federal Democratic Republic of Ethiopia, (2008) 18 African Human Rights Law Journal (AHRLJ) 274

⁸⁹ Ibid

⁹⁰ Michael L. Wells, Constitutional Remedies Reconciling Official Immunity with the Vindication of Rights, (2014) 88 St. John's Law Review 714

⁹¹ Kenya, (n,35) s,23

Chapter –Three

Human Rights Litigation in Ethiopia: The Legal Framework and the Practice before the Ethiopian Federal Courts

3.1 Introduction

This chapter discusses how the defining elements of access to justice and remedy outlined in the preceding chapters are addressed in the Ethiopian legal framework. It also aims at assessing how those elements of access to justice and remedy affected the practice of human rights litigation.

3.2 Legislative Expressions of Human Rights

The 1995 Ethiopian Federal Constitution makes declaration for full *respect of individual and peoples' fundamental freedoms and rights on the basis of equality and non-discrimination* as it aspires for a political community to be founded on rule of law and democratic order.⁹² Under the bill of rights section the constitution embraced human rights ranging from civil and political rights to social, economic and cultural rights as well as collective rights.⁹³

In the area of civil and political rights, the constitution provided for the right to life, security of a person & liberty,⁹⁴ the right against inhuman treatment,⁹⁵ rights of arrested & accused persons,⁹⁶ right to honor & reputation,⁹⁷ the right to privacy,⁹⁸ freedom of religion, belief, opinion, right of thought, opinion & expression,⁹⁹ the right to assembly, demonstration & petition,¹⁰⁰ freedom of association,¹⁰¹ freedom of movement,¹⁰² the right to access to justice,

⁹² Ethiopia,(n,19) Preamble, paragraph 2

⁹³ Ibid,13-44

⁹⁴ Ibid,s14

⁹⁵ Ibid,s18

⁹⁶ Ibid,s19 & 20

⁹⁷ Ibid,s 24

⁹⁸ Ibid,s 26

⁹⁹ Ibid,s 27 & 29

¹⁰⁰ Ibid,s 30

¹⁰¹ Ibid,s 31

¹⁰² Ibid,s 32

¹⁰³ the right to vote and to be elected, ¹⁰⁴ the right to property and many other list of civil and political rights. ¹⁰⁵

In the areas of ESC rights, though limited in scope, the FDRE Constitution also guaranteed the right to freely engage in economic activities, ¹⁰⁶ the right to choose means of livelihood, occupation & profession, ¹⁰⁷ equal access to publicly funded social services ¹⁰⁸ and access to gainful employment. ¹⁰⁹ Labor rights including the right to form labor unions, the right to strike, the right to equal pay for equal work and others have been guaranteed by the constitution. ¹¹⁰ It also protected so called third generation rights including the right to self-determination, ¹¹¹ the right to development ¹¹² and environmental rights. ¹¹³

The constitution also made textual reference to international human rights instruments expanding the coverage of substantive rights applicable at the domestic level. ¹¹⁴ It states ‘*all international agreements ratified by Ethiopia are an integral part of the laws of the land*’. ¹¹⁵ The constitution further embraced international human rights law as interpretation guides and tools. ¹¹⁶ It states:

The fundamental rights and freedoms specified in this Chapter shall be interpreted in a manner conforming to the principles of the Universal Declaration of Human Rights, International Covenants on Human Rights and international instruments adopted by Ethiopia. ¹¹⁷

Ethiopia’s treaty ratification status, on the other hand, reveals that it has already ratified several of the international ¹¹⁸ and regional ¹¹⁹ human rights instruments. Accordingly, human rights provisions in the constitution and international agreements ratified by Ethiopia form the substantive basis for domestic remedies including through judicial meanse.

¹⁰³ Ibid,s 37

¹⁰⁴ Ibid,s 38

¹⁰⁵ Ibid,s 40

¹⁰⁶ Ibid,s 41(1)

¹⁰⁷ Ibid,s 41(2)

¹⁰⁸ Ibid,s 41(3)

¹⁰⁹ Ibid,s 41

¹¹⁰ Ibid,s 42

¹¹¹ Ibid,s 39

¹¹² Ibid,s 43

¹¹³ Ibid,s 44

¹¹⁴ Ibid, 9(4)

¹¹⁵ Ibid,

¹¹⁶ Ibid,13(2)

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ <https://tbinternet.ohchr.org>< visited December 2022>

¹¹⁹ <https://www.acerwc.africa/ratifications-table><visited January 2023>

3.3 Human Rights Adjudicatory Forums in Ethiopia

Adjudicatory forums are supervisory bodies like courts, tribunals, quasi-judicial bodies of different kind including the unique arrangement like in the case of the Ethiopian HoF. The FDRE constitution under article 37 (1) guaranteed everyone's right to bring a justiciable matter to, and to obtain a decision or judgment by, a court of law or any other competent body with judicial power.¹²⁰ The constitution also gives recognition to other duly constituted judicial bodies including religious and customary courts,¹²¹ and other competent bodies which are legally empowered to exercise adjudicatory functions and which follow prescribed procedures.¹²²

Such other judicial bodies include the Civil Servants Administrative Tribunal,¹²³ the Labor Relations Board,¹²⁴ the tax Appeal Commission,¹²⁵ the Land Clearance Appeal Council,¹²⁶ Communications Appeal Tribunal,¹²⁷ and Trade Competition & Consumer protection administrative tribunal.¹²⁸ There are also ethical and disciplinary committees with judicial function such as Advocates' Discipline Committee under the Federal Advocacy service Licensing and Administration Proclamation¹²⁹ and other similar bodies within the different administrative agencies. However, the actions before the different adjudicatory bodies mentioned has only indirect relevance to human rights adjudication and may not be considered as forums for direct human rights litigation.

In a different arrangement, the House of Federation (HoF) along with its advisory body, the Council of Constitutional Inquiry (CCI), is an adjudicatory forum with direct relevance to human rights adjudication.¹³⁰

¹²⁰ Ethiopia,(n,19),s 37(1)

¹²¹ Ibid Article 78 (5)

¹²² Ethiopian,(n,19),s 37,78 & 79

¹²³ Ethiopian Federal Civil Servants Proclamation no. 1064/2017 (24th Year no,(2017),s 79

¹²⁴ Ethiopian Labor Proclamation no.1156/2019, (25th Year no 89), (2019),s145

¹²⁵ Ethiopian Federal Tax Administration Proclamation no 983/2016, (22nd Year no 103), 20th (2016),s 88

¹²⁶ Expropriation of Land Holdings, Payments of Compensation and Resettlement Proclamation no. 1161/2019,(25th Year no. 90),(2019)s, 18

¹²⁷ Communications Service Proclamation no.1148/2019, (25th Year no.82), (2019),s 39

¹²⁸ Proclamation on Trade Competition and Consumer protection no. 813/2013,(20th Year no. 28) (2013) 32 &33

¹²⁹ Federal Advocacy Service Licensing and Administration Proclamation no.1249/2021,(27th Year no. 42), (2021),s 75

¹³⁰ Ethiopian,(n,19)83(1)

3.4 Ethiopian Federal Courts as Human Rights Litigation Forums

Federal courts have never been considered by many as forums for adjudication of direct human rights court actions. This partly has to do with the adjudicatory mandate of the HoF, as stated under article 84 of the constitution which reads ‘*all constitutional disputes shall be decided by the House of Federation*’. The meaning attached to the phrase ‘*constitutional disputes*’ affected the jurisdiction of federal courts as it also served to exclude the courts from admitting and adjudicating direct human rights court actions.

However, the House of Federation may only step in through a review procedure to ensure the supremacy of the constitution, and a case may only be initiated before the House or the CCI when the constitutionality of any law, decision of a government organ or official or customary practice is challenged as unconstitutional.¹³¹ This has now become more specific with the recent legislative reform dealing with the powers and functions of the HoF and the responsibilities of the CCI respectively.¹³² A handful of scholars and writers also argued extending the meaning of the phrase ‘*constitutional dispute*’ to all conceivable constitutional claims will strip off the judicial functions of courts including adjudication of direct human rights court actions.

Yet, the constitutional review procedure before HoF has direct relevance to human rights adjudication in that the subject matter of the dispute may underline human rights provisions of the constitution.¹³³ The House of Federation has adjudicated and decided a total of 53 constitutional disputes in the period between May 2012 and September 2021.¹³⁴ Of those 53 constitutional cases one is on the constitutional possibility of postponement of general election¹³⁵ and the other on separation of power and election.¹³⁶ All the remaining 51 cases are directly related to human rights provisions in the constitution. Private rights ranging from the right to property, access to justice, marriage and family rights, child rights, labor rights, equality and non-discrimination and other basic rights and freedoms were subjects of the constitutional disputes.

¹³¹ Ethiopian Council of Constitutional Inquiry(CCI) Proclamation no 798/2013,(19th year no. 65) 2013

¹³² Ethiopian Proclamation to Redefine the Powers and Functions of the House of Federation Proclamation no.1261,(2nd year,no.43)

¹³³ Ibid, (n 132), s 6

¹³⁴ Ibid, (n,150)

¹³⁵ Ibid, (n,151)

¹³⁶ Ibid(n,152)

The HoF has also served as forum for individuals claiming infringement to their constitutional right providing them access both directly and indirectly through court referrals,¹³⁷ serves as a forum for the application of international human rights norms and standards in the determination of the meaning and scope of application of human rights provisions,¹³⁸ as interpretation guides and tools in similar human rights cases, though indirect and incidental as well as limited in scope, the review procedure avails individual remedies for human rights violations which include declaration of violation, guarantees of non-repetition and access to justice.¹³⁹

Despite, its relevance of the constitutional review procedure to human rights adjudication, the HoF is not a trial forum and may only consider constitutional disputes through review procedure; its jurisdiction is limited to checking constitutionality and declaring whether the disputed law, decision or practice is in conformity with the constitution. Individual remedies are only indirect and incidental to the procedure. As such the house does not administer private remedies, hence, could not be treated as a replacement to courts of law in terms of access to justice and remedy in search of private remedies of specific nature.

¹³⁷ Coalition for Unity & Democracy (CDU) vs. *prime Minister Meles Zenawi*, (2005) Fed. First instance Court Lideta Civil Division file no 54024, *Public prosecutor vs. Mohamed Ali & others*, (2017) Federal High Court, File no.192735, *Ethiopian Revenue & Customs Authority vs. Eyob Zewudie*, (2017), federal High Court File no.192735, *Federal Ethics & Anti- Corruption Commission(FEACC) vs. Ato Melaku Fenta & others*, House of Federation File No. 1066, House of Federation Journal of Constitutional Decision, (2017), Vol.2 p7, *Federal supreme Court Cassation Bench Reference case*, House of Federation File no. 76/11, House of Federation Journal of Constitutional Decisions, (2022) vol.4, p 68, *Federal Civil Servants' Administration Tribunal Reference case*, House of Federation File no. 72/11, House of Federation Journal of Constitutional Decisions (2022), vol.4, p115

¹³⁸ *Federal Ethics & Anti- Corruption Commission(FEACC) vs. Ato Melaku Fenta & others*, House of Federation File No. 1066, House of Federation Journal of Constitutional Decision, (2017), Vol.2 p 7, *Wossen Alemu & Dawit Oticho vs. Amhara Regional State Justice Professionals Training Institute*, House of Federation File No. 019/08, House of Federation Journal of Constitutional Decision, (2018,) Vol.3 p 138

¹³⁹ *Surgeon Gizaw Derbe vs Committee of Intelligence and Security of Africa*, House of Federations File no. 78/12, House of Federations Journal of Constitutional decisions (2022), vol.4, p107, *Ethiopian Civil Service Administrative Tribunal vs Ethiopian Revenue Authority*, House of Federations file no. 72/11, House of Federations Journal of Constitutional Decisions (2022), vol.4, p115, *Getachew Tedla vs. Addis Ababa City Addis Ketma Sub-city Administration*, House of Federations file no. 88/12, House of Federations Journal of Constitutional Decisions (2022), vol.4, p 120, *Andinet Kebede vs. Afar Regional State Justice Bureau*, House of Federation file no.31/09, House of Federations Journal of Constitutional Decisions (2018), vol.3, p 83, *Wudie Tesfahun vs. Legesse Belay*, house of Federation file no.37/09, House of Federation Journal of Constitutional Decisions (2018), vol.3, p 86, *Mikiyas Ayele vs. Dembidollo City Water Services Enterprise*, House of Federation file no.08/10, House of Federation Journal of Constitutional Decisions (2018), vol.3. p 88, *Tariku Mekonen vs. Addis Ababa City Civil Service Bureau*, House of Federation file no.018/08, House of Federation Journal of Constitutional Decisions (2018) vol.3, p 94, *Heirs of Wassihun mekonen vs. Government Housing Agency* (May 2012), House of Federation Journal of Constitutional Decisions (2018), vol.2, p 30

3.4.1 The practice before the Ethiopian Federal Courts

There is no express constitutional clause like in the case of South Africa, Kenya, Ghana, and the United Republic of Tanzania, in the FDRE constitution, which confers jurisdiction on federal courts to adjudicate human rights claims. For lack of such express confirmation of jurisdiction, in much of the discussions human rights provisions in the constitution and international bills of rights were considered as non-justiciable. This coupled with the constitutional review mandate of the HoF and such other normative and practical factors, has led to the low profile of human rights litigation before the federal courts. As Mizane A. noted ‘*direct human rights litigation based on the constitutional bills of right and human rights standards in the international human rights law are rare and non-existent.*’¹⁴⁰

One of the underlining causes being the gap in law or at least lack of clarity on the legitimacy and competence of the courts vis-à-vis the constitutional interpretation mandate of the HoF, the normative gaps and limitations on the reviewability of administrative actions and decisions by courts of law, as well as lack of clarity on status of international agreements and their interplay with the domestic legal regime have influenced the practice of human rights litigation. Ameha Mekonnen, Executive director of LHR has this to say:

*The legal frame work has never been enough to accommodate direct human rights court actions and this has been the case primarily due to sever procedural law gap, lack of clarity on the role of courts, limitation on jurisdiction, the controversy on the relationship of domestic and international legal system vis-à-vis the status of international human rights treaties in domestic law.*¹⁴¹

In the past, with the exception of the environmental protection law, there was no primary law which defines the forums, the subject matter, interested parties and other related matters in direct human rights court actions.¹⁴² However, recent legislative measures involving the constitutional interpretation mandate of the HoF,¹⁴³ federal Court’s structures, jurisdictions and other procedural elements such as access and standing,¹⁴⁴ and on the reviewability of

¹⁴⁰ Mizanie A.Tadesse, Constitutional Rights without Effective and Enforceable Constitutional Remedies: The Case of Ethiopia (2021), vol. 19, North Western Journal of Human Rights 83

¹⁴¹ Interview, Ameha Mekonnen, Executive Director of Lawyers for Human Rights (LHR) Nov.2022,

¹⁴² *ibid*

¹⁴³ *Ibid*, (n,132)

¹⁴⁴ Ethiopian Federal Courts Proclamation no. 1234/2021,(27th year no.26), (2021)

administrative decisions and actions by courts of law¹⁴⁵ could be taken as important additions with implications on human rights litigation.

Even in the absence of express constitutional clause which mandates courts of law, it was argued that judicial remedies are the natural recourse for violations of human rights.¹⁴⁶ In what seems to support such a position, Article 37(1) the FDRE constitution addressed justiciability and access to justice in broader terms stating ‘*Everyone has the right to bring a justiciable matter to, and to obtain a decision or judgment by, a court of law or any other competent body with judicial power.*’¹⁴⁷ the framing should be understood to confer jurisdiction on federal courts. However, there were no cases which demonstrate such a position and even to the contrary courts in the past declined to entertain direct human rights court actions.

Despite this, there were few test cases in the past including the cases of *Coalition for Unity & Democracy (CDU) vs Prime Minister Meles Zenawi*,¹⁴⁸ and the case of *Action Professionals’ Association for the People (APAP) vs. Ethiopian Environmental Authority Case*.¹⁴⁹ The first one was brought challenging a decree by the late Ethiopian Prime Minister, Meles Zenawi, banning public assembly and demonstrations in the aftermath of the 2005 disputed general election as a violation of constitutional right to peaceful demonstration and the right to assembly. The Federal First Instance Court declined to entertain the matter redirecting same to the HoF citing that the claim involved constitutional provision that received the petition refereed the case to the HoF for the reason that the claim involved a constitutional provision only to discover that there was no need for a constitutional interpretation, which questions the courts wisdom of referring the case in the first place.

In the second case was brought against the Ethiopian environmental Authority alleging violations to the civil, political, economic, social and cultural rights of citizens living along the Akaki-Mojo river basin due to environmental pollution and for it has failed to take corrective measures in its regulatory mandate. The competent court ruled that APAP has no standing to bring such a court action against the Environmental Authority and it may only do

¹⁴⁵ Ethiopian Federal Administrative Procedure Proclamation no.1183/2020,(26th year no.32),92020), s 48

¹⁴⁶ Ibid 139

¹⁴⁷ Ethiopia,(n19),s 37(1)

¹⁴⁸ *CDU vs Meles Zenawi*,(n,186)

¹⁴⁹ *Action professionals’ Association for the People (APAP) vs. Ethiopian Environmental Authority*,(2007), Federal First Instance Court file no. 64902, unpublished.

so against the polluters, a ruling upheld all the way through to the Cassation Bench of Federal Supreme Court. It was then clear that the ruling was against the very idea that governments or states are the primary legal duty bearers irrespective of the nature and source of human rights violation as implied in the nature of general state obligation.

Recently, just before the adoption of the new Federal Courts Proclamation no.1234/2021, Lawyers for Human Rights (LHR), an indigenous non-governmental human rights organization brought two court cases involving *Yeshe Mekonen vs. Addis Ababa City Administration Labor & Social Affairs Bureau*¹⁵⁰ and *Yonas Gashaw vs. Federal Police Commission*.¹⁵¹ In the first case, the applicants alleged the violation of multiple civil, political, economic, social and cultural rights of men, women, children and elderly people living in Addis Ababa City, in a place locally known as *Qoshe*, an area where the city administration has been dumping solid wastes for decades.

The victims allegedly sustained the violations to their rights from pollution and suffered physical damages due to sliding solid waste piled in the location for decades. The second case, *Yonas Gashaw vs Federal police Commission Crime Investigation Department* was brought to the court alleging the applicant went through inhuman and degrading treatment while undergoing a criminal investigation in the detention and custody of the respondents leading to series of severe human rights violations.

The cases are still pending before the Federal High Court and the reliefs sought by the victims involved declaration as to the inadequacy of rehabilitation scheme and subsequent order for revision of same in conformity with the national social security policy, declaration of violation to the human rights provisions invoked, an order for criminal investigation and publication of findings, an order for measures that ensure non-repetition of the violations and production of a report to the court on the measures taken, an order for investigation and measures against judges who failed to ensure justice for the victim, issuance of certificate attesting violations to the victim, issuance of public apology¹⁵² and other similar types of reliefs.

¹⁵⁰ *Yeshe Mekonene vs Addis Ababa City Administration*(2022) Federal High Court file no 228448, pending

¹⁵¹ *Yonas Gashaw vs the government of Ethiopia*,(2022), Federal High Court file no. 262451, pending

¹⁵² Ibid

In what seemed to be an issue of justiciability underlining separation of power and the specific nature of reliefs sought, the Federal High court, pending final decisions, in its preliminary rulings ordered the applicants to drop parts of the reliefs sought limiting the matters only to claims of monetary compensations for damages.¹⁵³ In doing so, in effect the court changed the course of the litigations to ordinary statutory claims. The course could have been different, had the court actions been brought after the adoption of the new federal courts Proclamation no. 1234/2021.¹⁵⁴

One of the legislative reform objectives in introducing new standing rule which allows individuals and groups to bring direct human rights court action as stated in the preamble section of the new law is:

The constitution stipulates that everyone has a right to bring a justiciable matter to obtain a decision or a judgment from a court of law. Hence, is necessary to establish a system in which federal Courts play an imitable role in enforcing the rule of law, and protection of human and democratic rights.

The reform objective clearly linked human rights to access to justice and remedy guaranteed under article 37 of the constitution as a clear indication that the term *justiciability* equally applies to human rights provisions of the constitution. Yet, the basic feature of the new law lies with Article 11 of the relevant law which reads:

*... the Federal High Court may render decision, judgment or order in order to protect justiciable human rights specified under chapter three of the FDRE Constitution.....any person who has vested interest or sufficient reason may institute a suite before the Federal High Court to protect his own rights or the rights of others .*¹⁵⁵

The basic consideration for the inclusion of a legal provision with such level of specificity was that, despite the constitutional mandate and responsibility conferred on courts as protectors of constitutionally guaranteed human rights, the practice of judicial enforcement of human rights was not at the level expected, and there was a need for a legal tool which would

¹⁵³ Yesshi & Yonas,(n,150&151)

¹⁵⁴ Ibid, (n, 144)

¹⁵⁵ Ibid,11(3)&(4)

enable the courts discharge their constitutional obligation in bridging the gap between the law and the practice.¹⁵⁶

One of the gaps identified in the justiciability and adjudication of constitutional provisions has been the absence of designated forum with jurisdiction.¹⁵⁷ With the introduction of the new Federal Courts Proclamation, however, the Federal High Court has now been identified in express terms as the forum with the mandate and original jurisdictions, to admit and adjudicate direct human rights court actions, making human rights provisions justiciable. An appeal from the decision of the Federal High Court also lies with the Federal Supreme Court including cassation applications.¹⁵⁸ Now, individuals and groups are allowed to bring human rights court actions invoking constitutional human rights provisions in a most direct way.¹⁵⁹

However, the right is qualified in that the action or the claim should be limited to ‘*justiciable human rights and human rights specified in Chapter three of the Federal Constitution*’.¹⁶⁰ The term *justiciable* here I think applies to the dimension of justiciability dealing with the nature and elements of the rights in question. The second qualifier seems to limit the scope of subject matter coverage only to those rights under the bill of rights section. Such qualifiers could be understood as limitations on the subject matter jurisdiction of the Federal High Court affecting the scope of justiciability of human rights. This definitely triggers discussion, whether the high Court’s jurisdiction is limited only to those catalogues of rights provided in the bill of rights section of the constitution or extend to those protected by other laws including international human rights instruments accepted and ratified by Ethiopia.

Such classification of human rights as ‘*justiciable*’ or ‘*non-justiciable*’ is traditionally linked to economic, social & cultural rights, and third generation rights such as environmental, the right to development and self-determination. The committee on Economic, Social and cultural rights recognized the fact that it is generally taken for granted that judicial remedies are applicable to civil and political rights and to the contrary assumptions are often made that economic, social and cultural rights are not subject to judicial application, which is not

¹⁵⁶ Interview with Teferi Gebru, PhD, one of the Justices of the Federal Supreme court, 1st Cassation Division in Addis Ababa, Nov.2022 at his office at the Federal Supreme Court

¹⁵⁷ Interview with Dessalegn Kebede, Director of Public Defenders Office at the Federal Supreme Court, in Addis Ababa, Nov 4,2022 at his office around Lideta

¹⁵⁸ Federal Courts Proclamation,(n,144),s 9(1) & 10

¹⁵⁹ Ibid, 11(3)

¹⁶⁰ Ibid

warranted either by their nature or by the relevant covenant provisions.¹⁶¹ However, the generic understanding of justiciability has changed over time and such rights are proved to be judicially enforceable under various jurisdictions.

Recently the cassation bench of the Federal Supreme Court addressed the issue of justiciability, not directly as it applies to human rights provisions, but as a side issue while discussing reviewability of administrative decisions by courts of law as justiciability also underlines separation of powers.¹⁶² The bench underlined:

*As per article 79(1) of the constitution judicial power is vested in the judiciary. Hence, courts have inherent judicial power on all justiciable matters, of course excluding constitutional disputes. Matters which are not justiciable are those matters which in their nature are not subjects to judicial proceedings and to which enforceable/executable remedies could not be administered by courts of law. Non-justiciability also applies to matters assigned to other organs of the state as a result of separation of power and in matters where judicial power is vested in judicial bodies other than courts of law and direct court actions on those matters may not be admitted by courts of law except in an appeal or review procedure as the case may be.*¹⁶³

[translation mine]

However, the framing of Article 11 of proclamation no 1234/2021 may lead to rejection and avoidance by courts and judges of human rights claims for the mere reason that the rights in question are not in the list under chapter three of the constitution or non-adjudicable in their nature. Therefore, while considering human rights court actions, courts or judges need to adopt liberal understanding of the term *justiciability* in line with the principle of universality, indivisibility and interdependence of human rights and linking domestic law with international human rights law via the constitutional clause dealing with the domestic applicability of international agreements. Though they came prior to the adoption of the new federal courts proclamation, the rulings in *Yeshi Mekonen and Yonas Gashaw* cases¹⁶⁴ could be taken as demonstrations of restrictive approach to justiciability where the court declined to entertain the remedies sought in what seems treating them general lacking specificity and as such non-justiciable.

¹⁶¹ Ibid,(n,14), para. 10

¹⁶² *Ethio Telecom vs Benti Gelalcha*, Federal Supreme Court Cassation file no.225293,(October 2023) unpublished

¹⁶³ Ibid

¹⁶⁴ *Yeshi & Yonas*,(n,150 & n,151)

However, human rights provisions could still be as specific as provisions of statutory laws and applied directly in settling concrete disputes. In the first place, it is up to the courts to interpret them in the determination of their meaning and scope application to concrete cases like any other law. Secondly, every law is relatively general in that its specific applicability to a case may only be achieved through the interpretation role of the judiciary which equally applies to human rights provisions.

Since the adoption of the new federal courts law, around 11 direct human rights court actions have been filed at the Federal High Court. In *Ahmed Buser Aman vs. Addis Ababa City Administration*¹⁶⁵, the applicant claimed the right to private property based on article 40(3) of the constitution. *Tsegaye Feyisa vs Addis Ababa City Administration*¹⁶⁶ and *Feyisa Debel vs Addis Ababa City Administration*¹⁶⁷ are the other direct human rights court actions pending before the Federal High Court. The applicants alleged multiple civil, political, social, economic and cultural rights of the Oromo community in and around Addis Ababa City have been violated for decades due to the illegal territorial expansion and development initiatives by the Addis Ababa City Administration.¹⁶⁸

Sibehat Nega vs. Ethiopian Federal Police Criminal Investigation Department is the other direct human rights court action entertained by the Federal High Court.¹⁶⁹ The applicant alleged he was denied exit from the county in violation of his constitutional right to freedom of movement. In *Abel Getache vs. Addis Ababa City administration Justice Bureau* the applicant claimed his constitutional right to equality and non-discrimination has been violated by the manner the respondent administered exams while recruiting candidates for vacant posts.¹⁷⁰ *Mulatu Woldeamanuel vs. Addis Ababa City Administration Women, Children & Social Affairs Bureau*¹⁷¹ is one of the recent examples of direct human rights court actions. The applicants represented by an advocate claimed their constitutional rights to the right to healthy environment and social security have been violated by the actions and omissions of the respondent. *Hunegnaw Mulat vs. Addis Ababa City Administration Police Commission*

¹⁶⁵ *Ahmed Buser Aman vs. Addis Ababa City Administration*, (2023) Federal High court file no.288458,

¹⁶⁶ *Tsegaye Feyisa vs Addis Ababa City Administration*(2023, Federal High Court file n.284500, pending

¹⁶⁷ *Feyisa Debel vs Addis Ababa City Administration*(2023), Federal High Court file no.28449,pending

¹⁶⁸ Ibid

¹⁶⁹ *Sibehat Nega vs. Ethiopian Federal Police Criminal Investigation Department*(2023),Federal High Court file no.289389

¹⁷⁰ *Abel Getache vs. Addis Ababa City administration Justice Bureau*(2023),, Federal High Court file no 289467

¹⁷¹ *Mulatu Woldeamanuel vs. Addis Ababa City Administration Women, Children & Social Affairs Bureau*(2023) Federal High Court file no.283946

involved *writ of habeas corpus* ¹⁷² where the applicant claimed his constitutional right to liberty and freedom of movement is violated due to illegal arrest and detention by the respondent.

In a most recent move, Lawyers for Human Rights (LHR), a local non-governmental human rights organization instituted four direct human rights court actions against the government of Ethiopia involving child & women rights, the right to housing and other multiple rights affected by massive human rights violation in Oromia region following the murder of the renowned Oromo artist, Hachalu Hundessa.¹⁷³

Until the completion of the study the Human Rights Bench at the Federal High Court managed to deliver rulings only in four of those court actions, and the remaining cases are still pending and we have to wait and see what comes at the end in terms of jurisdiction, justifiability, standing, applicability of human rights provisions in the international bills of rights and applicable remedies.

In *Ahmed Buser's* case, the court observed that since the matter is a pituitary action for recovery of plot of land, could be addressed through statutory action, does not qualify to be entertained within the meaning of Article 11(3) of the Federal Courts Proclamation. Then, it ruled, '*the case shall be entertained on the basis of the applicable statutory laws through ordinary benches*' and subsequently preserving such right of the applicant, closed the case. Similarly in *Mulatu Woldeamanuel vs. Addis Ababa City Administration Women, Children & Social Affairs Bureau* case, ¹⁷⁴ the court ruled the case as inadmissible because the alleged violation had occurred before the entry in to force of the Federal Courts Proclamation no.1234/2021 and as such article 11 of the proclamation is not applicable to the matter.

The rulings may lead us to question as to which cases could qualify to be treated as human rights court actions under Article 11 of the new proclamation and if there could be admissibility tests to be applied in classifying cases as such. Also if the procedural rule under

¹⁷² *Hunegnaw Mulat vs. Addis Ababa City Administration Police Commission*, unpublished (2023)federal High Court file no. 289822

¹⁷³ *LHR vs Priminster's Office & others*, Federal High Court file no.284330,(2023), pending, *LHR vs House of peoples' Representatives & others* , Federal High Court file no. 300824,(2023), pending, *LHR vs Prime Minister's Office & others*, Federal High Court file no.300826,(2023), pending, *LHR vs. Prime Minister's Office & others*, Federal High Court file no.300832,(2023), pending.

¹⁷⁴ *Mulatu Woldeamanuel*,(n,171)

article 11 does not apply to violations which had occurred prior to the adoption of the new Federal Courts Proclamation or whether a substantive right could be barred because the procedure under the relevant law was not in place at the time of the violation even when the substantive right had already been guaranteed by the applicable law.

Every action may not qualify to be admitted as human rights court action. Cases that could best be redressed through statutory actions or in other forums and procedures may not be admitted as human rights court actions. It may also depend on the source of the violation. In as much as an effective remedy could be availed in other forums and procedures, cases should only be admitted as direct human rights actions on the condition that the alleged violation could not be redressed otherwise.¹⁷⁵ This could serve as one mode of screening, however, availability of alternative procedure alone may not suffice and priority should be given to the effectiveness of the remedy to be availed in the end.

The relevant law simply states individuals and groups are entitled to bring human rights court actions on the basis of the human rights provisions of the bill of rights section in the constitution. However, it does not say on admissibility requirements. Reference could only be made to the civil procedure code of Ethiopia.¹⁷⁶

The case of *Abel Getachew vs Addis Ababa City Justice Bureau*¹⁷⁷ which was brought against the Addis Ababa city justice bureau was discontinued at the request of the applicants. The court also declined to entertain the merit of the case in *Hunegnaw Mulat vs. Addis Ababa City Police Commission*¹⁷⁸ observing writ of *habeas corpus* falls within the subject matter jurisdiction of the Federal First Instance court.¹⁷⁹ The ruling seems in line with a final decision by the cassation bench of the Federal Supreme Court in *Addis Ababa City Police Commission vs. Mulugeta Mengist* case¹⁸⁰ where the court noted *hebeas corpus* application has already been assigned to the Federal first instance court in a pre existing procedural law and article 11(3) of the new Federal Courts proclamation applies only to those rights under chapter three of the constitution and as such not assigned by other applicable laws to other

¹⁷⁵ Interview, (n,156)

¹⁷⁶ Civil procedure code of Ethiopia (1954),s33

¹⁷⁷ *Abel Getachew case*,(n,170)

¹⁷⁸ *Hunegnaw* ,(n,172)

¹⁷⁹ Ibid

¹⁸⁰ *Addis Ababa City Police Commission vs. Mulugeta Mengist*(2022), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.230167, unpublished.

forums or competent bodies.¹⁸¹ However, since there could be differences in the reliefs to be sought such generic ruling may undermine the right to access to justice and remedy.

The first decision on a merit of a case came in *Sibhat Nega vs. Federal Police Commission* case. In its finding the court observed that freedom of movement is fundamental right guaranteed under article 32(1) of the constitution and other regional and international human rights instruments including Article 13 of UDHR, Article 12 of the African charter on Human and Peoples Right, and the ICCPR.¹⁸² The court noted the right may only be limited on legally prescribed grounds in the interest of national security, public moral & health, to protect the rights of others and such other legal grounds. It also indicated the travel ban is issued by the Federal Police Crime Investigation department by its own right without securing a court order to that effect, which was mandatory. Then concluded, the ban is against the law and in violation of the applicant's right to liberty and freedom of movement. The court ultimately concluded the ban is illegal shall not be sustained.¹⁸³

The stated direct human rights court cases could be considered as new developments only following the adoption of the new Federal Courts proclamation and they could be taken as signs of shift in the practice of human rights litigation involving direct human rights court actions. Yet, premature to draw conclusions from the pending cases and we have to wait and see the prospective effect of the new law.

3.4.2 Access and standing

Standing as one of the components of human rights litigation is fundamentally a procedural aspect of remedy which defines who may have access to the competent forums. It determines whether an individual or group of individuals or an entity has the right to claim redress on a justiciable matters before tribunals authorized to grant the redress sought.¹⁸⁴ As noted by Sisay Alemahu, '*emphasis is usually placed on the inclusion (domestication) of human rights norms and standards in state constitutions and laws in substantive terms and the reviewability of their implementation by courts*'.¹⁸⁵ However, the existence of procedures that allows

¹⁸¹ Ibid

¹⁸² *Sibehat case*, (n 169)

¹⁸³ Ibid

¹⁸⁴ ibid

¹⁸⁵ Sisay, (n,88)

standing relative to the rights in question should be the basis for judicial protection of human rights.

There are provisions both in statutory laws and in the constitution which define rules of standing applicable to human rights court actions too. With few exceptions like in the case of *habeas corpus*, and environmental court actions,¹⁸⁶ rules of access and standing in the ordinary laws favored conservative standing rule which required vested interest from the applicant and as such only victims are entitled to bring a court action.¹⁸⁷ Under such a rule, nobody is allowed to bring a court action unless he has a vested interest in the subject-matter of the dispute.¹⁸⁸

Many argued the standing rule that requires vested interest is incompatible with the nature of human rights and shall be relaxed allowing third parties to litigate in the interest of others or in the public interest too.¹⁸⁹ In line with, many consider the standing rule in the FDRE constitution¹⁹⁰ already relaxed standing rule allowing third parties to bring court actions in the interest of others as well. However, unlike the constitutions of Kenya and South Africa the framing is not express in clarifying if a person is entitled to bring a court action in his own interest alone or in the interest of third parties too.

But, a standing rule with new features, specifically applicable to human rights provisions of the constitution, has now been introduced with the adoption of the new Federal Courts Proclamation 1234/2021. The standing rule under article 11 embraced strategic or public interest litigation procedure where parties are allowed to litigate in the interest of others too.¹⁹¹ It states ‘*Any person who has vested interest or sufficient reason may institute a suit before the Federal High Court to protect the rights of his own or others*’.¹⁹² A liberal standing rule has now been introduced allowing third parties to litigate human rights in the interest of third parties or the general public too. From the pending cases at the Federal High Court, 6 of the cases are brought by the applicants in the interest of others.¹⁹³

¹⁸⁷ Civil Procedure (n,213) , s33(1)

¹⁸⁸ Ibid

¹⁸⁹ Mizanie A. (n,140) p 83

¹⁹⁰ Ethiopian,(n,19),s 37

¹⁹¹ Federal courts Proclamation,(n,144), s 11(4)

¹⁹² Ibid

¹⁹³ Tsegay Feyisa, Feyisa Debel & LHR cases(n, 166, n,167,n,173)

Yet, the standing rule is not an open ended in that any person who comes up with a human rights court action to protect the rights of third parties or in the public interest is required to show the existence of ‘*sufficient reason*’ to do so. However, the law does not say what constitutes *good cause* or *sufficient reason*. That is left for the subjective appreciation of judges on case by case basis the onus being on the applicants. Such subjective approach may result in either unwarranted restriction on access and standing or to the contrary may lead to an abuse of the procedure or the forum with the risk of turning courts in to a political dialogue forum. Hence, some indicative lists were needed. Some of the respondents in the stated pending cases argued against the standing rights of the applicants underlining the absence of sufficient reason and we have to see how the courts would respond to that in the end.

The term *sufficient cause* should be applied in liberal terms and public interest oriented citizens should be encouraged to come forward with direct human rights court action in search of remedies for violations.¹⁹⁴ Particularly human rights defenders and civil society organizations working in the field of human rights need to capitalize on this and engage in litigation as a strategy. Across jurisdictions, civil society organizations and rights groups played major role in the judicial enforcement of human rights, not only before domestic forums but also before international adjudicatory forums and qua-sai judicial bodies.

In the case of Ethiopia, we do not see civil society organizations employing litigation as a strategy well beyond, legal aid schemes limited to common law or statutory court actions. Ameha Mekonen notes:

*There are no civil society organizations which adopted litigation as an advocacy tool in their human rights works and LHR is putting effort in the promotion and sensitization of human rights litigation as a strategy among the civil society organizations working in the field of human rights. It has taken initiatives in sensitizing civil society organizations working in the areas of human rights, the justice sector and other stakeholders on the relevance of litigation as an advocacy tool in the protection and enforcement of human rights and also as a tool in soliciting accountability for human rights violations.*¹⁹⁵

¹⁹⁴ Interview with Judge Seble Kinfe, at Federal High Court, (Nov.7 2022) in Addis Ababa, at her office Lideta civil division.

¹⁹⁵ Interview with Ameha Mokennen, Executive Director of Lawyers for Human Rights, in Addis Ababa, in his office Nov.2022

This might as well have to do with lack of enabling law or restrictive laws limiting operational spaces particularly in the years between 2009 and 2019 as it restricted Ethiopian civil society organizations with foreign funding from engaging in governance and human rights related activities.¹⁹⁶ That has now been changed with the arrival of the new civil society's law back in 2021 which expanded their operating spaces as well as their internal freedom.¹⁹⁷

3.4.3 Applicability of international human rights treaties

The Ethiopian constitution embraced international human rights law in various ways. First it has verbatim replication of contents of international human rights instruments. Secondly, the FDRE constitution embraced international human rights law as interpretative tools and guides in the implementation of the human rights provisions in the bills of rights chapter of the constitution and ¹⁹⁸ finally, defining the relation through a constitutional clause.¹⁹⁹ The constitutional clause under Article 9(4) of the constitution states '*all international agreements ratified by Ethiopia are integral parts of the laws of Ethiopia*'.²⁰⁰

Despite such broader constitutional recognition, international human rights provisions and norms and standards have never served as basis in the adjudication of rights and primarily litigated as sub-texts of statutory rights. Even in that case human rights norms and standards could have been used as interpretative guides and tools better in the determination of the meaning and scope of application of statutory rights. One of reasons being, the need for transformation of the contents of ratified international human rights agreements through publication of their full content in the official law gazettes. i.e *Negarit Gazzett*. A requirement not envisaged in the constitution, at least in express terms. *Ratification* suffices and it is all down to determination of what constitutes *ratification* within the meaning of Article 9(4) of the FDRE constitution.

At the national level, Ethiopia has already adopted its own International Agreements Making and Ratification Procedure law in 2017 defining what constitutes '*ratification*'.²⁰¹ The applicable law defined the term ratification to mean '*a decision by the House of Peoples*'

¹⁹⁶ Charities and Civil societies Proclamation no. 621/2009,(15th year no.5),(2009)

¹⁹⁷ Civil Society Organizations Proclamation no. 1113/2019,(25th year, no. 33),(2019)

¹⁹⁸ Ethiopian,(n,19)13(2)

¹⁹⁹ Ibid 9(4)

²⁰⁰ Ibid

²⁰¹ International Agreements Making and Ratification Procedure Proclamation No.1024/2017,(23th year no.55),2017

*Representatives (the parliament) to make Ethiopia bound by an international agreement signed by the Government (the executive) branch’.*²⁰² Accordingly, the approval by the parliament needs to be communicated to the other contracting parties or depository of the agreement through deposit of a ratification instrument. Instrument of ratification being a letter signed by the Prime Minister of the Federal Democratic Republic of Ethiopia and sent to the other contracting party or the depository of the agreement to convey the ratification of an international agreement by the House of Peoples’ Representatives of Ethiopia.²⁰³

The other element defining with significance to the term ratification is the term ‘*ratification proclamation or act*’.²⁰⁴ The Council of Ministers is required to submit a copy of the agreement, explanation of the provisions of the agreement, the brief explanatory note of the agreement and ratification proclamation of the international agreement it approves to the House of Peoples’ Representatives for ratification.²⁰⁵ The house shall promulgate ratification proclamation for an international agreement it ratifies²⁰⁶ with an option to publish the provisions (text) of the international agreements with the ratification proclamation.²⁰⁷ Subject to the implication of such a choice, the relevant Law I think has an answer to the question as to what constitutes ratification as applied to international agreements under Article 9(4) of the constitution.

Accordingly, ratification is said to have been complete once a signed international agreement is approved by the parliament with promulgation of ratification proclamation and subsequently with the exchange and deposit of instrument of ratification signed by the Prime Minister of the Federal Democratic Republic of Ethiopia (FDRE), which I think is monist in approach with no further requirement of publication of the full text of the content of an international agreement in an official law gazette.²⁰⁸ Instrument of ratification being a letter signed by the Prime Minister of the Federal Democratic Republic of Ethiopia and sent to the other contracting parties or the depository of the agreement to convey the ratification of an international agreement by the parliament.²⁰⁹

²⁰² Ibid,2(10)

²⁰³ Ibid

²⁰⁴ Ibid,s 10(3)

²⁰⁵ ibid

²⁰⁶ Ibid,s 11(1)

²⁰⁷ Ibid,s 11(2)

²⁰⁸ Ibid, 12 (1) &(2)

²⁰⁹ Ibid, s2(6)

With such procedure an international agreement becomes an integral part of the laws of Ethiopia within the meaning of Article 9(4) of the FDRE constitution and relevant authorities and including the judiciary shall take notice of an international agreement approved by the house of representative with an act of ratification, even in the absence of publication of full text of the agreements in the official gazette.²¹⁰ However, in practice, one of the challenges in the judicial application of international human rights instruments relates to the need for publication of the full texts of an international agreement in the *Federal Negarit Gazette*, a Federal law Gazett. A Federal law Gazett has been established under the name Federal Negarit Gazette by federal proclamation enacted in 1995.²¹¹ Article 3 of same proclamation states ‘*All Federal or Regional legislative, executive and judicial organs as well as any natural or juridical person shall take judicial notice of Laws published in the Federal Negarit Gazette.*’²¹²

The term *published* here, has been understood to mean publication of the full content of the international agreement in question and in the absence of which, many particularly in the legal community including judges, declined to take notice of. Such a requirement, I believe, is against the constitutional condition under Article 9(4) of the constitution. The requirement ‘*All Federal or Regional legislative, executive and judicial organs as well as any natural or juridical person shall take judicial notice of Laws published in the Federal Negarit Gazette*’ under article 3 of Federal Negarit Gazette establishment proclamation, should be understood to mean that the relevant parties shall not disregard such laws published in the official law *gazette*. But, not necessarily to mean officials shall not take notice of international agreements ratified, yet the full content of which has not been published in the official gazette.

Once a ratification procedure is complete, international law and domestic law regimes will become one and the same and parts of a single system of law and as such legally binding including before courts of law. The practice by and large is contrary to such an understanding and in the words of *Abrham Yonannes* ‘*we don’t find traces of application of international agreements, particularly at the lower levels of courts in the adjudication of rights.*’²¹³

²¹⁰ Ethiopian,(n,19),s 9

²¹¹ Ethiopian Federal Law Gazette establishment proclamation No.3/1995,(1st year no.3),1995

²¹² Ibid, 2(3)

²¹³ Abraham Yohannes, Decisions of the Cassation Decision of the Federal Supreme Court,(2023) Menkebot publishers

However, though limited in scope and frequency as well as in subject matter coverage, recent developments in judicial practices, particularly at the supreme court level suggest that courts have begun referencing human rights provisions in the international bills of rights in the adjudication of rights. But, such cases are rare and roughly from a total of 2163 cases decided and reported in volume 1 through to volume 25 decision journals of the cassation bench, only in less than 12 decided cases were references made to the provisions of international bills of rights. They are also limited to few of the international human rights instruments such as UDHR, ICCPR, ICRC and ACRWC.²¹⁴ In terms of subject matter, the cases are limited to the best interest of the child, non-retroactivity of criminal law, the right to equality and non-discrimination, the right to life, the right to fair and public trial, protection against imprisonment for inability to fulfill contractual obligation, freedom of religion and the right to access to justice and remedy. Some of the human rights norms and standards discussed are cross-cutting in that they are instrumental in the implementation of other human rights.

Given the interpretative value and binding nature of the final decisions of the cassation bench of the Supreme Court, lower courts are expected to follow suit in the application of the provisions of international human rights instruments and as such those decisions are symbolic in many ways in addressing the controversy surrounding the direct applicability of international human rights instruments. The significance of such reference to international human rights instruments has to do with the fact that the references were made in the absence of publication of full text or contents of the relevant international agreement in the official law

²¹⁴ *Tsedale Demisse v Kifle Demisse*, (2013), Federal Supreme Court Cassation Bench file no 23632; *Federal Public Prosecutor vs. Gebregiorgis Giday*, (2023), Federal High Court file no.292170, unpublished, *Fransuis Poster vs Barbon Venno*, (2010) Federal Supreme Court, Cassation Bench, file no. 44101, vol. 10, *Tesfaye Tumuro vs Federal Ethics & Anti Corruption Commission*, (2013), Federal Supreme Court Cassation Bench, file no.73514, vol.14, (2015) 26, *House of Federation vs. Priest Mamo Yitaferu* (2013), Federal Supreme Court Cassation Bench, file no.92020, (2013) vol.15 (2015) 323, *Birhanu Nurga vs Anti corruption Commission* (2015), Federal Supreme Court Cassation bench file no.95921, vol.18 (2016) 249, *Fantu Buche vs Southern Nations, Nationalities & Peoples Region (SNNP) Prosecutor* (2015), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.100860, vol.18 (2016), 294, *Boja Beyene vs Oromia Regional State Prosecutor*, (2019), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.160916, vol.24 (2021) 2, *Haleqa Nigussie Abreha vs Justice Bureau of Tigray* (2020), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.179416, vol. 24 (2021), 454, *G.Agri park Plc vs Ethiopian Customs & Revenue Authority*, (2013), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.84623, vol.15 (2015), *Wondwesson Tadesse & others*, (2020), Federal Supreme Court cassation Bench file no.189201, vol.24, (2021) 136, *Harar St. Michael Church vs Ms. Manyahilshal Abera*, (2013), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.85979, vol.15, (2014) 286, *Ormia Insurance S.C vs World Vision Ethiopia* (2022), Federal Supreme Court file no.219089, vol.25, (2023) 138, *Child Agmase (Ayimasi) Ageze vs Amhara Regional State Prosecutor*, (2017), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.118130, vol.20, (2017) 391, *Gebreal Paratori vs Federal Attorney General*, (2020), Federal Supreme Court Cassation Bench file no.177216, vol.24, (2021) 391,

gazettes in what could be considered that the practice is in line with the monist approach as envisaged under Article 9(4) of the FDRE constitution.

There are also exceptional cases symbolic in ensuring government accountability in human rights violation. In a most recent experience, and in what could be considered the first of its kind, a case was decided involving human rights violation resulting from a criminal investigation proceeding. In the case involving *Federal Public Prosecutor vs. Gebregiorgis Giday* case,²¹⁵ the defendant in the case, Gebregiorgis Giday, claimed his constitutional right has been violated by authorities while undergoing a criminal investigation. The merit of the case relates to arbitrary arrest and detention in which the defendant alleged he was detained arbitrarily for more than nine months without court supervision and formal criminal charge. He pleaded; the bench shall first consider his claim for compensation before passing on to considering the merit of the criminal charge brought against him. The claim has its legal basis in Article 41(3) of proclamation no. 1176/2020, a proclamation on the Prevention and Suppression of Terrorism Crimes.²¹⁶ The relevant provision states:

Where during the proceedings, the court finds that the Executive Organ performed in violation of the law, it may on the same file, orders the person or the institution that violated the law to compensate the victim a moral damages from Birr ten thousand to hundred thousand birr.

In its finding, the Court noted as per article 13(1) of the FDRE constitution, courts shall ensure their interpretation and application of laws in concrete disputes is in inconformity with the provisions of the constitution. The court again emphasized that article 6(1) of federal courts proclamation no. 1234/2021 provided courts shall settle cases before them on the basis of provisions of the constitution and international agreements ratified by Ethiopia.²¹⁷

On the merit of the case, the court ruled ‘*the Public Prosecution Office has violated the fundamental right of the defendant in the process of the criminal investigation and awarded the victim Birr 30,000.00(thirty thousand) in the form of compensation for moral damage*’.²¹⁸ The court reasoned the existence of violation on the basis of Article 9 of ICCPR which

²¹⁵ *Federal Public Prosecutor vs. Gebregiorgis Giday*, (2023), Federal High Court file no.292170, unpublished

²¹⁶ Prevention and Suppression of Terrorism Crimes Proclamation no.1176/2020, (26th year no.20) 41(3)

²¹⁷ Ibid, (n,181)

²¹⁸ Ibid

guarantees protection against arbitrary arrest or detention, and also noted ‘*anyone who has been victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation*’.²¹⁹ The case in fact is the first of its kind where compensation is claimed through direct human rights court action against a violation said to have occurred in a criminal proceeding by government authorities.

On the other hand, with the exception of *G.Agri park Plc vs. Ethiopian Customs & Revenue Authority* the human rights provisions cited from the international bills of rights do have counter parts in the FDRE constitution and in the relevant statutory laws. For such a reason their application is considered by some as mere re-instatements with no added value and ask if courts would have been in a same position in applying the provisions of international human rights instruments, had it not been for the existence such counter parts. However, in as much as the facts of the case conform to the specific provisions of a ratified international agreement, courts would be and should be in opposition to apply them directly within the framework of the constitution which treats them as integral parts of the law of the country.

Again with the exception of *Federal Public Prosecutor vs. Gebregiorgis Giday* case, none of those cited cases represent direct human rights court actions where actions were brought to courts basing claims directly on the provisions of national and international bills of rights. Rather the relevant provisions are cited by judges at their own initiatives indirectly in settling statutory disputes before them. However, since application of human rights norms and standards are cross-cutting to human rights adjudication whether direct or indirect, the cases are still relevant to human rights litigation as the cases also underline access to justice and remedy.

Similarly, beyond reinstatements of the provisions of international instruments, courts do not discuss and articulate the contents of the specific rights involved in the determination of their meaning and scope of application to the cases at hand. With the exception of the case involving *Oromia Insurance S.C vs. World Vision*, where the court referenced General Comment of the UN Human Rights Committee on the right to access to justice and remedy, we do not see courts cross-referencing the jurisprudence of international monitoring and adjudicatory bodies. Same holds true for applicants including legal professions that while

²¹⁹ International Covenant on Civil and Political Rights,(1966), Resolution 2200 A (XXI),s 9(1) &(5)

preparing their pleadings do not base claims directly on human rights provisions and neither discuss the rights in question and lack articulation in sorting out the affected rights as well as the elements of the rights violated.

Those references to the provisions of international human rights instruments by courts of law have significance in that they signal the tendency to apply international human rights treaty provisions even in the absence of publication of their full texts in the official *law gazette*. Courts in their discussion of international instruments also reiterated that ratified international agreements form the integral part of the laws of the country and as such the human rights provisions of the FDRE constitution and those in statutory laws shall be interpreted and applied in conformity with international human rights law, a position instrumental for human rights litigation.

3.4.4 Substantive remedies

From the combined reading of article 37(1) the FDRE constitution and Article 11 of the new Federal Courts Proclamation, anyone with standing has the right to approach the Federal High Court, alleging that a right in the Bill of Rights section of the constitution has been infringed and the competent court may grant appropriate relief. As the cases are still pending, we have to wait and see how the courts will go about in administering substantive remedies to successful claimants of human rights violations. Of course, Sibhat Nega's case²²⁰ could be taken as a land mark case as it was the first case to have been resolved under Article 11 of the new federal courts law. The substantive remedy granted relates to declaration of a travel ban as illegal and it was all down to the relief sought by the applicant himself as he pleaded for such a declaration. The decision is ground breaking and symbolic in many respects to be investigated in terms of thematic interests.

Yet, the relevant law is silent on the type of substantive remedies and the framing is general and discretionary in that types of remedies to be administered to victims are implied only in the expressions '*decision, judgment or order*' employed in relation to the jurisdiction the competent court. Short of listing types of reliefs, the framing, I think allows courts or judges flexibility in adopting appropriate remedies on case by case basis depending on the nature of violation and the reliefs sought. At the same time the framing also risks declaration by the

²²⁰ Sibhat Nega case,(n,169)

courts the reliefs sought as inapplicable undermining the right to access to justice and effective remedy as was in the case of *Yeshi & Yonas cases*.²²¹

Some still consider this as a legal gap and *Mizanie A.* went on to describe the situation as ‘*constitutional rights without remedies*’ one of his reason to consider them as such being absence of prescribed substantive remedies applicable to them.²²² Such a position seems to continue even under the new federal courts proclamation which is not specific on substantive remedies at the expected level to be administered at times of violations.

Some national constitutions like in the case of Kenya²²³ are express on the type of reliefs to be administered for human rights violation and the competent court may grant appropriate relief, including declaration of rights, an injunction, a conservatory order, a declaration of invalidity of any law that denies, violates, infringes, or threatens a right or fundamental freedom in the Bill of Rights, an order for compensation and an order of judicial review. We do not see similar framing in the Ethiopian Constitution and nor in the new federal courts proclamation providing for direct human rights court actions.

On the other hand, reliefs of procedural as well as substantive nature which may also be equally applicable to direct human rights court actions could be located in isolated constitutional and other statutory law provisions. Declaration of unconstitutionality of laws, decisions and practices which said to have been inconsistent with the constitution including human rights provisions is one of the remedies envisaged under the FDRE constitution for breach of constitutional rights.²²⁴ But, that is not for the federal courts to administer and what courts could potentially do under such circumstances is to redirect or refer the case to the HoF via the CCI.²²⁵ For lack of such a mandate by regular courts in Ethiopia, some consider the constitutional farming as one, denying the judiciary the very essence of its judicial power and described the situation as ‘*Silencing the Ethiopian Courts*’.²²⁶ However, such an opinion seems extreme in that short of constitutional review power; courts still retain the inherent judicial power on all justiciable matters. The constitution also makes mention of

²²¹ Yesh & Yonas cases(n,150, n, 151)

²²² Mizane A.,(n,140)

²²³ Kenya,(n,35)

²²⁴ Ethiopia,(n,19), s 9(1)

²²⁵ Ibid, s 83 &84

²²⁶ Aron Degol & Others, *Silencing the Ethiopian Courts: on-Judicial Constitutional Review Its Impact on Human Rights*,(2008), vol.32,Fordham International Law Journal,259

compensation particularly in relation to land rights which could form part of substantive remedies at times of human rights violations.²²⁷

There are also such other similar statutory remedies to be considered by complainants and courts in human rights litigation which include remedies such as declaration of rights, interdicts,²²⁸ writ of *habeas corpus*,²²⁹ and damages and compensation.²³⁰ Tort rules in the 1960 civil code of Ethiopia and other statutory laws such as Ethiopian Environmental Pollution Control proclamation no.300/2002 have relevance to human rights claims. There are also recent laws which are relevant to substantive remedies. Proclamation no. 1176/2020 which deals with Prevention and Suppression of Crimes of Terrorism under article 41(3) provided where during the proceedings, the court finds that the Executive Organ performed in violation of the law, it may on the same file, order the person or the institution that violated the law to compensate the victim a moral damages from ten thousand birr to one hundred thousand birr.²³¹ The decision in *Public Prosecutor vs. Gebregiorgis Giday* case is one such practical example. In what could be first of its kind the Federal High court criminal bench awarded compensation for a moral damage suffered by defendant whose constitutional right to liberty is said to have been violated as a result of arbitrary detention in the Process of criminal investigation by public authorities.²³² The Law further states the victim may claim compensation for damages other than the moral damage to be administered by the criminal bench.²³³

While addressing compensation as a remedy cross reference could also be made to the revised Ethiopian Family Code,²³⁴ Copy Right Law,²³⁵ and Media Law²³⁶ as they include provisions relevant to the determination of amount of monetary compensations, particularly in the case of moral damages. Therefore, judges and courts need to consider the whole system of law as a unified system in administering substantive remedies to cases at hand shall cross-referee and

²²⁷ Ethiopia,(n,19),s 40(7) &(8)

²²⁸ Civil Procedure Code of Ethiopia,(1954), s 154-159, Civil Code of Ethiopia,(1960),s 2118-2121& 1149(1) of

²²⁹ Ibid, civil Procedure,(n,176), s 154-159

²³⁰ Environmental Pollution Control Proclamation No.300/2002, s 17, The Civil code, (1960),s2027

²³¹ Proclamation on Terrorism,(n, 216), s 41(3)

²³² *Gebregeorgis Giday* case,(n 215,)

²³³ Proclamation on Terrorism ,(n,216),s 41(4)

²³⁴ The Revised Family code Proclamation no.213/2000, Federal Negarit Gazetta extra-ordinary Issue no.1/2000, s 84 & 87

²³⁵ Copy Right and Neighboring Rights Protection Proclamation(10th Year no.55),(2004),s 34(4)

²³⁶ Media Proclamation no.1238/2021(27th year no.22)(2021),s 84(2),

apply the relevant laws. References could also be made to international human rights treaties with specific provisions applicable to substantive remedies such as Article 9(5) of the ICCPR.

The United Nations Basic Principles and Guidelines on the right to remedy may also serve as a frame work to assess and identify the types of substantive remedies applicable to human rights violations. Accordingly, an effective remedy must lead to the cessation of the violation and the provision of reparation. Reparation also includes restitution, compensation, rehabilitation but also the satisfaction of victims and the guarantee of non-repetition. Reparation relates to reliefs to be granted and supposed to be proportional to the gravity of the violation suffered by victims.

On the other hand reparation may be realized in various forms depending on circumstances which may include restitution, compensation (for physical or mental health harm, lost opportunity, material & moral damages and costs for required services), rehabilitation, satisfaction and guarantees of non-repetition. Such forms of remedies could be ascertained from the practices of national courts and regional as well as international adjudicatory bodies. It should also be noted here sense of satisfaction may vary depending on context and victims understanding of what really constitutes relief. For some mere issuance of public apology may suffice.

Looking in to the pending direct human rights court actions before the Federal High Court and those which have already been decided, applicants pleaded for various kinds of reliefs. Monetary compensation and issuance of land right title deeds,²³⁷ declaration of violation, injunction against waste disposal, an order for removal of pollutants, declaration on failure of political parties in discharging their constitutional obligation, an order for delineation of the administrative boundaries between Oromia regional state and Addis Ababa City Administration, and an order for reintegration of localities over taken by Addis Ababa City expansion from Oromia region,²³⁸ declaration of illegality of travel ban, an order for lifting a travel ban,²³⁹ declaration of violation to a right, cancellation of entrance exam results, re-run of written and oral rounds of exams,²⁴⁰ an order of release from detention,²⁴¹ declaration of

²³⁷ *Ahmed Buser case*,(n,165)

²³⁸ *Tsegaye Feyisa case*,(n,166)

²³⁹ *Sibhat Nega case*,(n,169)

²⁴⁰ *Abel Getachew case*,(n,170,)

²⁴¹ *Hunegnaw case*,(n,172)

responsibility for violation, an order for participation by victims in the designing and implementation of rehabilitation scheme by the government, an order for investigative audit,²⁴² declaration that a social rehabilitation scheme designed by the government is inadequate and shall be revised in conformity with the national social security policy, declaration of violation to human rights provisions in question,²⁴³ an order for criminal investigation and publication of the findings, an order for measures that ensure non-repetition of the violations production of a report to the court on the measures taken, an order for investigation and measures against judges who failed to ensure justice for the victim, issuance of certificate attesting violation,²⁴⁴ budgetary, legislative & institutional measures²⁴⁵ and other similar types of reliefs.

As can be seen the reliefs sought by applicants are different from what we know in statutory court actions. Some are general and others specific in nature. Some of the reliefs sought underline separation of power and a question may arise as to their manageability by courts of law. Since the cases with the exception of the case of *Sibehat Nega* are still pending, we have to wait and see what comes out in the end in the administration of substantive remedies as they also underline questions of justiciability and reviewability by courts of law.

Review of the practice reveals direct human rights court actions have been missing and human rights were adjudicated only as sub-texts in statutory laws. Even in that case human rights norms and standards have not been employed at the desired level as interpretation tools in the determination of the meaning and scope of application of statutory rights. This is despite the existence friendly legal framework which enables individuals and groups to bring direct human rights court actions. The framework has further been elaborated with recent legislative reform measures, particularly with the adoption of the new federal courts proclamation, the law which redefined the powers and functions of the HoF, and the administrative procedure law which provided for the reviewability of administrative actions and laws by courts of laws and the law dealing with prevention and suppression of crimes of terrorism.

It is only recently that direct human rights court actions finding their way to courts and the jurisprudence of human rights litigation is yet to take shape. Again past practice which is

²⁴² *Mulatu W/Amanuel*, (n, 171)

²⁴³ *Yeshi Mekonene case*, (n, 150)

²⁴⁴ *Yonas Gasha case* (n, 151)

²⁴⁵ *LHR cases* (n, 173)

characterized by absence of direct human rights court action has been influenced and shaped by various normative and practical factors some cross cutting and others specific to the different elements of access to justice and remedy.

The misunderstanding in mixing the constitutional interpretation role of the House of Federation with that of the adjudicatory role of the courts,²⁴⁶ the assumption that human rights provisions in the constitution and international bills of rights are general and may only be enforced through subsidiary implementation laws in the absence of which may not be applied directly,²⁴⁷ absence of publication and translation of the full texts of international human rights agreements in *Federal Law Gazzett*,²⁴⁸ lack of training and exposure in the field of human rights²⁴⁹ and the misunderstandings on the relationship of domestic law and international human rights law as well as lack of rights culture and activism affected past practices of human rights litigation before the Ethiopian Federal Courts.

²⁴⁶ Interview with Judge Dejene Bersissa, at the Federal High Court, in Addis Ababa, Nov. 2022

²⁴⁷ Interview with Judge Etifwork Namaga, at the Federal High Court of Ethiopia, in Addis Ababa Nov. 2022

²⁴⁸ Interview, (n, 141)

²⁴⁹ Interview with Judge Zelalem Tesfaye, at the Federal High Court of Ethiopia in Addis Ababa, Nov. 2022

Chapter – Four

Conclusion and Recommendations

4.1 Conclusions

The FDRE constitution embraced international human rights law in various ways laying down the normative foundation for remedies at the domestic level. Such reception of international human rights norms into domestic system enables courts of law to supervise the implementation of human rights law. But, for this to happen there should be the necessary legal infrastructure in place which accommodates the basic components of access to justice and remedy including for direct human rights court actions.

The study has discussed the state of direct human rights litigation before the Ethiopian Federal Courts by investigating the legal framework in place and the practice. Ethiopia's legal framework has been friendly to human rights litigation, though; it was not complete in terms of embodying the relevant elements of access to justice and remedy in terms of direct human rights court actions. Despite this, the practice in the federal courts does not match the expectations in the existing laws and direct court actions are almost non-existent. Even in some rare test cases courts declined to entertain the merits of the cases or changed the course and nature of the proceedings through preliminary rulings affecting the very essence of the remedies sought which are natural to human rights violations.

Human rights provisions are litigated primarily indirectly through statutory court actions and only in rare occasions do human rights norms and standards in the international human rights instruments served as interpretative tools and guides even in the adjudication of statutory rights. The situation has been shaped and influenced by both normative and practical factors affecting the right to access to justice and remedy.

Recent legislative reforms added specificity and new features to the existing legal framework with promises to shift the existing practice. The adoption of laws dealing with the structure and jurisdiction of federal courts, the powers and functions of HoF, reviewability of administrative actions and decisions by courts of law, the law relating to suppression and

prevention of crimes of terrorism and other relevant laws are expected to ground human rights litigation well.

Now that, at least in legal terms, the ongoing discussion on the possibility of litigating human rights directly before the federal courts seem to have taken shape and has become more specific with the adoption of the Federal Courts Proclamation No. 1234/2021. The relevant law designated the Federal High Court as the forum with original jurisdiction on direct human rights court actions with further right of appeal to the Federal Supreme Court. With the adoption of the new law legal elements which are relevant to access to justice and remedy such as mandated forum, access and standing, applicability of international human rights law, and the availability of substantive remedies have been addressed in relatively specific terms.

Though the legislative measures are instrumental for human rights litigation, there are other factors that limited the practice of human rights court actions. Accordingly, due regard should also be given to such non-normative factors which include lack of expertise, training and exposure, lack of rights culture and activism. Therefore, further measures are needed involving both normative and non-legal factors in grounding litigation based human rights implementation at the domestic level.

4.2 Recommendations

Any reform proposal in grounding litigation based human rights protection shall take in to consideration both legal and non legal factors which shaped and will continue to shape the practice of human rights litigation. The factors may also be cross cutting or specific to one or more of the components of human rights litigation.

4.2.1 Legislative Considerations

Though the recent legislative reform measures are instrumental for human rights litigation, yet the legal frame work is not complete calling for further legislative measures which could be addressed both at primary and secondary levels. Legislative measures shall include procedural elements dealing with classification of human rights cases against other types of court actions, admissibility tests to be applied, and confidentiality of proceedings like the applicability of anonymity including in hearings, applicability of *amicus curiae*, court fees and other related

issues, referral rules linking courts with other national human rights institutions such as the *ombudsman* institution and the human rights commission are also needed as the relevant law is silent on such elements. Accordingly, policy and law makers shall consider a comprehensive procedural rule applicable to human rights court actions responsive to those elements of law.

Until such measures, on the other hand, courts and judges as well as the legal society should look in to the applicable laws as a unified system of law and cross refer and apply them in addressing substantive and procedural gaps in the human rights litigation framework.

4.2.2 Capacity building measures

Capacity building measure should be considered as a cross cutting intervention as it connects the essential components of human rights litigation and as it also refers to the legal community, rights advocates and citizens. Lack of training, expertise and exposure on human rights litigation and adjudication is one of the gaps which shaped human rights litigations. We don't see an elaborate discussion and analysis of the meaning and scope of application of the human rights provisions in question. Also there were no references to decisions, general recommendations and concluding observations of human rights monitoring and adjudicatory bodies.

This also holds true for professionals or rights advocates seeking redress for human rights violations from courts. They lack articulation and do not substantiate claims basing same on the relevant human rights provisions, identifying the elements of the rights affected and how they are affected. This is clearly visible in the new human rights court cases pending before the Federal High Court.

The capacity limitation has both personal and institutional dimension calling for interventions targeting both aspects of capacity building through trainings on human rights frameworks, the defining elements of access to justice and remedy which underline human rights litigation, litigation skills including preparation of pleadings and decision writings, experience sharing, availing resources ranging from availing reference materials to establishment of resource center where human rights experts may as well engage in assisting judges including through case researches. This could also be addressed through exposure to the workings and

procedures of regional and international forums and shall specifically apply to the personnel in the judiciary.

4.2.3 Activism

Activism from the judiciary, legal professions and rights defenders is a much needed intervention in building rights culture which is instrumental in grounding human rights litigation. Many assume activism as going for something not envisaged in the law and equate that with judicial lawmaking. But, activism here relates to judicial discretion. There are legal elements in the national human rights litigation framework open for subjective appreciation of judges and which allow them to exercise discretion in the interpretation and application of the law to concrete disputes . It of course needs balancing between opposing reasons and at the same time the judiciary is expected to exercise restraint within the limits of separation of power.

Yet, liberal approach in the exercise of judicial discretion, particularly in the adjudication of human rights, or constitutional rights is needed to ground litigation based implementation of human rights. Hence judicial activism will be right, when a judge has discretion to choose different course of action in accordance with the law. Therefore, whenever judges are faced with a choice to make shall take the course with better result in terms of availing effective remedy for victims of human rights law.

Activism also equally works for rights defenders including legal professions and civil society organizations. But, with a different conception that they may promote human rights litigation in their advocacy works. Their advocacy work may target institutions and personnel within the justice sector, their constituency and citizens at large; through various interventions in building rights culture which is instrumental for human rights litigation.

This also needs vibrant rights defenders and civil society organizations with operational space. One of the factors which shaped and influenced human rights litigation in the past is absence of vibrant civil society organizations in the field of human rights, particularly which integrated litigation as a tool and strategy in their human rights works. In the past, particularly with the adoption of the previous charities and civil societies' Proclamation No. 621/2009, their operating space particularly in the areas of governance and human rights was highly

restricted. But, now with the adoption of the new Civil Societies' Law, Proclamation no.1113/2019 their mandate in terms of thematic areas, operational areas and internal governance has been relaxed. Accordingly, Civil Society organizations many now engage well in human rights works integrating various strategies including litigation of rights. More of them are needed now who may follow in the footsteps of Lawyers for Human Rights (LHR) a local human rights NGO currently pursuing litigation as a strategy in the protection and enforcement of human rights.

Therefore, further actions and interventions involving both legal and non-legal factors are needed in shaping human rights litigation. Since human rights litigation is at rudimentary stage a well considered approach is needed to develop the jurisprudence of human rights litigation which furthers the application of human rights norms and values at the domestic level.

Bibliography

A. Books and Journals

1. Abraham Yohannes, Cassation Decision of the Federal Supreme Court,(2023), Menkobot Publisheres.
2. Agbor AA, Pursuing the Right to an Effective Remedy for Human Rights Violation in Cameroon: The Need for Legislative Reform" PER / PELJ 2017(20)
3. Aharon Barack, The Judge in A Democracy, (2006), Princeton University Press.
4. Andrew Harding, Constitution Brief: The Fundamentals of Constitutional Court,(International Institute for Democracy and Electoral Assistance),(2017)
5. Canadian HIV/AIDS Legal Network & the Joint UN Program on HIV/AIDS (UNAIDS, Courting Rights: Case studies in Litigating the Human Rights of People Living with HIV(2006)
6. Center on Housing Right and Eviction (COHRE),Litigating Economic, Social and Cultural Rights: Achievements, Challenges and Strategies(2003)
7. David M. Beatty(ed.), Human Rights and Judicial Review: A Comparative Perspective,(1994) International Studies in Human Rights, vol 34, (Martinus Nijhoff publishers 1994)
8. David Sloss (ed.), The Role of Domestic Courts in Treaty Enforcement: a comparative study (Cambridge University press, 2009)
9. Dinah Shelton, Remedies In International Human Rights Law(3rded.,Oxford University Press,2015)
10. Ethiopian House of Federation, Journals of Constitutional Disputes Decisions, vol.1(2008), vol.2, vol.3,(2018),& vol. 4,(2022)
11. Eliska Wagnerova, A report: the Direct Applicability of Human Rights Treaties(, 2005)
12. John Mukum Mbaku ‘The Role of International Human Rights Law in the Adjudication of Economic, Social, and Cultural Rights in Africa’ (2020), (Penn State Journal of Law & International Affairs)
13. John C Mubangizi, ‘Some reflections on recent and current trends in the promotion and protection of human rights in Africa: The pains and the gains’(2006), African Human Rights Law Journal
14. Lawyers for Human Rights, Protection of human Rights in Ethiopia: Exploratory Research Reports on Selected Issues,(2020)

15. Lawyers for Human Rights, Strengthening Legal and Policy Reforms in Ethiopia: Legal Commentaries on Criminal Justice Reform,(2020)
16. Lawyers for Human Rights, Strategic Human Rights Litigation Guideline,(2020)
17. Lawyers for Human Rights, The Quest for the Realization of Human Rights in Ethiopia,(2021)
18. Magnus Kilander (ed.) International Law and Domestic Human Rights Litigation in Africa, (Pretoria University law Press 2010)
19. Manfred Nowak, Introduction to the International Human Rights Regime (Martinus Nijhoff,2003),
20. Michael L. Wells, Constitutional Remedies Reconciling Official Immunity with the Vindication of Rights,(2014) 88 St. John's Law Review
21. Mizanie A. Tadesse, Rethinking Litigation Grounded Enforcement of Constitutional Rights in Ethiopia (2018) vol.XXXII, Journal of Ethiopian Law
22. Mizanie A. Tadesse, Constitutional Rights without Effective and Enforceable Constitutional Remedies: The Case of Ethiopia (2021), vol. 19, North Western Journal of Human Rights
23. Nihal Jayawickrama, the Judicial Application of Human Rights Law: National Regional and International Jurisprudence (Cambridge 2002)
24. Simon Halliday & Patrick Schmitdt (eds.), Human Rights Brought Home: Socio-Legal Perspectives on Human Rights in the National Context (HART publishing,2014
25. Sisay Alemahu, Justiciability of Human Rights in the Federal Democratic Republic of Ethiopia,(2008) 18 African Human Rights Law Journal(AHRLJ)
26. Sisay A.Yeshanew & Abadir M.Ibrahim(ed.),(2020) Righting Human Rights through Legal Reform: Ethiopia's Contemporary Experience, Ethiopian Human Rights Law Series, vol XII, Addis Ababa University, School of Law
27. Tsegaye Ararsa, Making Legal Sense of Human Rights,(2009) 3 Mizan Law Review
28. Takel Soboka, Judicial Referral of Constitutional Disputes in Ethiopia,(2011), African Journal of International & Comparative Law)
29. Tsegaye Ararsa, Making Legal Sense of Human Rights,(2009) 3 Mizan Law Review
30. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner & Inter-Parliamentary Union, Hand Book for parliamentarians,(2016)
31. Yonatan Tesfaye Fissha, 'Whose Power is it any way: the Courts and Constitutional Interpretation in Ethiopia', unpublished

B. Legal Instruments

32. Vienna Convention (23 May 1969) ,United Nations, *Treaty Series*, (vol. 1155)
33. International Covenant on Civil and Political Rights(ICCPR),(1966), Resolution 2200 A (XXI),
34. 1st Optional Protocol to ICCPR,(1966), (Resolution 2200A(XXI)
35. Optional Protocol to ICESCR, (2008), (Resolution A/RES/63/117
36. Optional Protocol to ICRC ,(2011), Resolution A/RES/66/138
37. UN Convention on Elimination of Racial Discrimination(CERD) (1969) Resolution 2106A(XX)
38. UN Convention Against Torture(CAT) ,(1984),Resolution/RES/57/199
39. UN Convention on Migrant Workers and Members of their Families (CMW),(1990), Resolution 45/158
40. UN Committee on ESC rights, General Comment no. 3 (1990)
41. United Nations Basic Principles and Guidelines on Remedies, (Resolution 60/147)
42. Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia no 1/1995, (1st Year no 1) (1995)
43. Constitution of Ghana (1992)
44. Constitution of United Republic of Tanzania(1977,Rev.2005)
45. Constitution of Republic of South Africa, (1996)
46. Constitution of Kenya,(2010)
47. Civil Procedure Code of Ethiopia(1954)
48. African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa Ratification Proclamation, Proclamation No. 1187/2020, (26th year,no.24) 2020.
49. Ethiopian Federal Courts Establishment Proclamation no. 25/1996, (2nd year no. 13)1996
50. Ethiopian Federal Civil Servants Proclamation no. 1064/2017 (24th Year no.5(2017)
51. Ethiopian Labor Proclamation no.1156/2019, (25th Year no. 89), (2019)
52. Ethiopian Federal Tax Administration Proclamation no 983/2016, (22nd Year no. 103), 20th 2016
53. Expropriation of Land Holdings, Payments of Compensation and Resettlement Proclamation no. 1161/2019,(25th Year no. 90) 2019
54. Ethiopian Communications Service Proclamation no.1148/2019, (25th Year no.82) 2019

55. Ethiopian Trade Competition and Consumer protection Proclamation no. 813/2013, (20th Year no. 28) 2013
56. Ethiopian Federal Advocacy Service Licensing and Administration Proclamation no.1249/2021,(27th Year no. 42), 2021
57. Ethiopian Proclamation to Redefine the Powers and Functions of the House of Federation Proclamation no.1261,(2nd year,no.43)
58. Ethiopian House of Federations Constitutional Decisions Journals vo.4 (2022)
59. Ethiopian Council of Constitutional Inquiry(CCI) Proclamation no 798/2013,(19th year no. 65) 2013
60. Ethiopian Charities and Civil societies Proclamation no. 621/2009(15th Year no.5) 2009
61. Ethiopian Civil Society Organizations Proclamation no. 1113/2019(25th year no.33)2029
62. Ethiopian International Agreements Making and Ratification Procedure Proclamation no.1024/2017(23rd year, no.55),2017
63. Ethiopian Federal Law Gazett Establishment Proclamation No.3/1995,(1st year no.3)1995
64. Ethiopian Environmental Pollution Control Proclamation No.300/2002,(9th year no.12) 2002
65. Ethiopian Proclamation on Suppression and Prevention of Crimes of Terrorism Proclamation no.1176/2020(25th yearno.20) 2020
66. The Revised Family code of Ethiopia(
67. Ethiopian Copy Right and Neighboring Rights Protection Proclamation(10th Year no.55),(2004)
68. Ethiopian Media Proclamation no.1238/2021(27th year no.22)(2021)

Annexes

Annex 1 Federal Public Prosecutor vs. Gebregiorgis Giday

የኮ/መ/ቁ 292170

ቀን 30/3/2015 ዓ/ም

ዘጠኝ ተቀባይ ፌዴራል ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የፌዴራል ኮሚሽን ፍርድ ቤት

ዳኞች፡- ዘላለም ተስፋዬ

ሐረገወይን ተክሉ

ካላዬ ዘርይሁን

ከላሽ፡- የፌ/ጠ/ዓ/ህግ ዓ/ህግ ዳዊት ፋሪሳ ቀረቡ

ተከላሽ፡- ገ/ጊዮርጊስ ግደይ በዋስ ከተ/ጠበቃ ገዢነት ተሾመ ጋር ቀረቡ

መዝገቡ የተቀጠረው መርምሮ በጉዳት ካላው ላይ ውሳኔ ለመስጠት እና የዓቃቤ ህግ ተከላሽ ባቀረበው የሰነድ ማስረጃ አስተያየት ላይ የሚለውን ለመጠባበቅ ነው። በዚህ መሰረት ተመርምሮ በጉዳት ካላው ላይ ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ው ሳ ኔ

ለውሳኔ መነሻ የሆነው ተከላሹ በተከላከይ ጠበቃው አማካኝነት እየታገዘ ሐምሌ 07 ቀን 2014 ዓ/ም ባቀረበው አቤቱታ መነሻነት ሲሆን የአቤቱታው ይዘት ባጭሩ፡- ዐቃቤ ህግ የምርመራ መዝገቡ የተከላሽ ከፖሊስ ከደረሰው በሃላ በህጉ በግልፅ በተደነገገው አግባብ ማለትም በአስራ አምስት ቀናት ውስጥ በተከላሽ ላይ ክስ አላቀረበም ይልቁንም ዓቃቤ ህግ ተከላሽ ላይ ያቀረበውን ክስ ያስረዳልኛል በሚል አስረጅ አድርጎ ያቀረበው የሰነድ ማስረጃ ከኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የፌዴራል ፖሊስ ኮሚሽን ወንጀል ምርመራ ቢሮ ጳጉሜ 04 ቀን 2013 ዓ/ም የተላከለትን የፎረንሲክ የሰነድ ማስረጃ ነው። ይህንን ማስረጃ አስረጂ አድርጎ ግንቦት 22 ቀን 2014 ዓ.ም በተፃፈ ክስ ዐቃቤ ህግ መስርቷል። ፖሊስም ይሁን ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ ላለፉት ዘጠኝ ወራት ክስ በተከላሽ ላይ ሳይመሰረትበት በአስር በመቶየቱ በህግ የተሰጣቸውን ግዴታ አልተወጡም። በተከላሽ ላይ ለደረሰው የሞራል ጉዳት ካላ ተከላሽ በጊዜው ጉዳዩ ተፋጥኖ ከአስር ቢወጣ ኖሮ ሰርቶ እራሱንና ቤተሰቡን እንዲሁም ሃገሩን ሊያግዝ እንደሚችል ታሳቢ ተደርጎ በአዋጅ ቁጥር 1176/2012 አንቀጽ 41 ለዚህ ችሎት በተሰጠው ስልጣን መሰረት በዚህ በተያዘው መዝገብ፤ በመዝገቡ ላይ የሚለጠው

1

ሌሎች ትዕዛዞች እንደተጠበቀ ሆነው ለደረሰብኝ የሞራል ጉዳት በህጉ መሰረት ተገቢውን የሞራል ጉዳት ካሳ እንዲወሰንልን በማለት ጠይቋል።

የተከሳሹ በአዋጅ መሰረት የጠየቀውን የጉዳት ካሳ አቤቱታ ለዐቃቤ ህግ ደርሶት ዐቃቤ ህግ በቁጥር ፌ/ጠ/ዐ/የተ/221/15 በቀን 19/11/2014 ዓ/ም በሰጠው መልስ ባጭሩ ተከሳሽ በምርመራ ወቅት በእስር ላይ የቆየው የዋስትና ግዴታውን ባለመውጣቱ ስለሆነ ተጠርጣሪው ከህግ ውጭ በምርመራ ወቅት ቆይቷል የሚባልበት የህግ ምክንያት የለም። ሌላው ዐቃቤ ህግ በ15 ቀናት ክስ የመመስረት ግዴታ የሚኖርበት በምርመራ ወቅት ችሎት ቀርቦ የክስ መመስረቻ ጊዜ የጠየቀ እንደሆነ ብቻ ስለሆነ በ15 ቀን ውስጥ ክስ የመመስረት በህግ የተቀመጠ ግዴታ የለበትም።

በተከሳሽ ላይ ፖሊስ በተለያዩ ጊዜ ከፎረንሲክ ማስረጃ በተጨማሪ ሌሎች ማስረጃዎችን ለማሰባሰብ ጥረት እያደረገ የቆዩ ቢሆንም፤ ይህ ጥረትም በተለያዩ ምክንያት ሳይሳካ ቀርቷል። ፖሊስ ዋስትና በተፈቀደለት ሰው ላይ በዚህ ቀን የምርመራ መዝገብ መጠናቀቅ አለበት ወይም ዐቃቤ ህግ ክስ ማቅረብ አለበት የሚልበት የህግ ምክንያት የለም። እንዲሁም ተከሳሽ ላይ በምርመራ ወቅት የደረሰ የሰብአዊ መብት ጥሰት የለም። በፍርድ ቤት ዋስትና ተፈቅዶለት ግዴታውን ያልተወጣው ተከሳሽ በመሆኑ የቀረበውን የካሳ ጥያቄ ተቀባይነት የለውም በሚል ተከራክሯል።

ይህ ችሎትም በተከሳሽ በኩል የቀረበውን የሞራል ጉዳት ካሳ ጥያቄ ከህግም ሆነ ከፍራ ነገር አኳያ ተገቢነት አለው ወይ? ካለውስ ለተከሳሹ ምን ያክል መጠን የጉዳት ካሳ ሊከፈለው ይገባል? የሚሉትን ጭብጦች በመለየት መዝገቡን እንደሚከተለው መርምረናል። እንደመረመርንውም በተከሳሽ በኩል የቀረበው የሞራል ጉዳት ካሳ ጥያቄ ያለአግባብ በእስር ቆይቻለሁና ካሳ ሊከፈለኝ ይገባል የሚል ከመሆኑ አኳያ ለተያዘው ጭብጥ ግልፅ ለማድረግ ብሎም አልባት ለመስጠት በተሻለ መልኩ ይቻል ዘንድ ኢትዮጵያ የፈረመችው አለም አቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ስምምነትን መመልከቱ ችሎቱ ለበጎላው ለሚደርስበት ድምዳሜ አስፈላጊ ሆኖ ስላገኘው እንደሚከተለው ተመልክቶታል።

በአለም አቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ስምምነት (ICCPR) አንቀጽ 9 ከተያዘው ጭብጥ አኳያ አልባት ለመስጠት ቆርጠን በመውሰድ የድንጋጌውን ክፍል እንደሚከተለው ለፍሯል።

አንቀጽ 9(1) «Everyone has the right to liberty and secure of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention no one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law»

በተመሳሳይ አንቀጽ 9 ንዑስ ቁጥር 5 ላይ «Anyone who has been victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation» በማለት ይደነግጋል።

ከላይ ከተገለጹት አለም አቀፍ ስምምነት ድንጋጌዎች መገንዘብ እንደሚቻለው የዘፈቀደ አስራት /arbitrary arrest or detention/ የተከሰከሰ መሆኑን የአንድን ሰው ነፃነት ጣልቃ የሚገባው በልዩ ሁኔታ ይህም በህግ በተበጀ ስርአት አግባብ እንደሆነ ያመለክታል።

ከአለም አቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ስምምነት (ICCPR) ይህ የነጻነት መብት ድንጋጌ በስምምነቱ ከተመሳከቱ ክልሎች ድንጋጌዎች፣ ይህም፡- በግልፅ ተገቢና ገለልተኛ ፍርድ ቤት መዳኘት መብት /አንቀጽ 14/ እንዲሁም ከኢሰብአዊ አያያዝ፣ ማስቃደትና ግርፋት የመጠበቅ መብት /አንቀጽ 7/ አኳያ ተጣጥሞ መተርጎም እንዳለበት በዘርፉ የሰብአዊ መብት ምሁራን የሚገለፅ ነው። ከዚህ አኳያ ላልተወሰነ ጊዜ የሚደረግ እስር (indefinite detention) ምንም እንኳን የተያዘው ሰው አስቀድሞ የተያዘበት አግባብ ህጋዊ ስርዓት ተሟልቶ ቢሆንም፣ ላልተገባ እና በህግ በግልፅ በተቀመጠው ጊዜ ውስጥ ፍርድ ሊሰጥ ከሚችል ላካል ያልቀረበ ከሆነ በግለሰብ ነፃነት መብት ላይ ጣልቃ መግባት ብለው የዘፈቀደ እስር (arbitrary arrest) ተደርጎ እንደሚወሰድ ይታመናል።

ከአለም አቀፍ የሲቪል ፖለቲካ መብቶች ስምምነት (ICCPR) ጋር በተዋደደ አግባብ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 17 ላይ የነፃነት መብት እንደሚከተለው ሰፍሯል።

1. "በህግ ከተደነገገው ስርዓት ውጭ ማንኛውም ሰው ወንድም ሆነ ሴት ነፃነቱን/ታን አያጣም/አታጣም"
 2. "ማንኛውም ሰው በህግ ከተደነገገው ስርዓት ውጭ ሲያዝ ክስ ሳይቀርብበት ወይም ሳይፈረድበት ሊታሰር አይችልም።" ይላል።
- የዚህ ድንጋጌ አንቀጽ 17(2) እንግሊዝኛ ቅጽ ደግሞ፡-

3

ታ

"no person may be subjected to arbitrary arrest and no person may be detained without a charge or conviction against him" የሚል ነው /ሰረዝ የተጨመረበት/

በህገ መንግስቱ በግልፅ እንደተመለከተው በተለይም የአንቀፅ 17(2) እንግሊዝኛና አማርኛ ትርጉም ተጣጥሞ ሲተረጎም የዘፈቀደ እስር (arbitrary arrest) ክልክል እንደሆነ ያስገነዝባል። የግለሰብ ነፃነት ላይ ጣልቃ ለመግባት የሚቻለው በህግ በተደነገገው ስርዓት ብቻ እንደሆነ ያመለክታል። በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት አንቀፅ 13(2) መሰረት አለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች ህግጋት፣ አለም አቀፍ ሰብአዊ መብቶች ስምምነቶች እና አለም አቀፍ ሰነዶች መርሆዎች ጋር በተጣጣመ መንገድ የህገ መንግስቱ ሰብአዊ መብት ድንጋጌዎች መተርጎም እንዳለባቸው ታሳቢ የሚደረግ ነው።

በመሆኑም ማንኛውም ሰው ወይም ተጠርጣሪ በህግ ከተደነገገው ውጭ የዘፈቀደ እስር (arbitrary arrest) እንደማይፈቅድ ተደንግጓል። ክልክል ነው። በህግ ከተደነገገው ስርዓት ውጭ ሊያዝ እንደማይገባ እንዲሁም አስቀድሞ በህግ አግባብ ከተያዘ በኋላ ላልተገባ ጊዜ የተያዘ ወይም በፍርድ ሰጭ አካል አያያዙ ካልተከለሰ /if it is unduly prolonged or not subject to periodic review/ እንደዘፈቀደ እስር እንደሚቆጠር በሰብአዊ መብት ምሁራን በኩል ግንዛቤ የሚወሰድበት ነው። ችሎቱም ይህንኑ ግንዛቤ ይጋራዋል።

ለማሳጠርም በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት አንቀፅ 13(1) መሰረት ፍርድ ቤቶች ህግ ሲተረጎሙ፣ በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት የተመለከቱትን የሰብአዊ መብቶች ተመርኩዘው መሆን እንዳለባቸው ያስገድዳል። በአናቱም የፌደራል ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀፅ 6(1) መሰረት ዳኞች የያዟቸውን ጉዳዮች ከፌደራል ህጎች ባሻገር በህገ መንግስቱ እና ኢትዮጵያ አባል የሆነችባቸውን አለም አቀፍ ስምምነቶች ተንተርሰው አልባት ለያዙት ጉዳይ ሊሰጡ እንደሚገባ ተመለከቷል።

ተከላሽ ያቀረበው ክስ ተከላሽ ላይ በተገቢው ጊዜ ክስ ተከላሹ ላይ በተገቢው ጊዜ ክስ ሊቀርብበት ሲገባው ክስ ሳይቀርብበት ላለፉት ዘጠኝ ወራት በእስር ላይ የቆየ በመሆኑ የህሊና ጉዳት ካሳ ሊከፈለኝ ይገባል የሚል ነው።

በመሰረቱ ተከላሽ ላይ ዐቃቤ ህግ ያቀረበው ክስ የሽብር ወንጀል ለመከላከልና ለመቆጣጠር የወጣውን አዋጅ ቁጥር 1176/2012 አንቀጽ 10(3) የተመለከተውን ተላልፏል በሚል ነው። በዚህ አዋጅ ቁጥር 41(3) ላይ በግልፅ እንደተመለከተው ፍርድ ቤት በወንጀል ክርክር ሂደቱ የህግ አስፈጻሚ አካላት የህግ ጥሰት የፈፀመ መሆኑን ያረጋገጠ እንደሆነ የወንጀሉ ጉዳይ እንዲጣራ ትዕዛዝ መስጠቱ እንደተጠበቀ ሆኖ በሌላ ህግ የበለጠ የሚያስጠይቅ ካልሆነ በስተቀር ለተጎዷው ክስብር ሺ ብር እስከ መቶ ሺ ብር የሚደርስ የህሊና ጉዳት ካላ እንዲከፍል በያዘው የክርክር መዝገብ ሊወሰን እንደሚችል ተደንግጓል። በዚህ አዋጅ ላይ የተደነገገው የጉዳት ካላ በህገ መንግስት እውቅና የተሰጠው የሰብአዊ መብት ሲጣስ የሚጣል የጉዳት ካላ /compensatory remedy/ ሲሆን አፈፃፀሙ ከመደበኛው የጉዳት ካላ ህግ /tort law/ የተለየ ነው። ይህ የአዋጁ ፍሬ ሃሳብ ፍርድ ቤቶች የሰብአዊ መብትን ለመቆጣጠር እንዲችሉ በተለይም ደግሞ አስፈጻሚው አካል በሰብአዊ መብት ጉዳይ ላይ አወንታዊ ግዴታውን /positive duty/ ያልተወጣ እንደሆነ ከተራ የስልጣን ክፍፍል /ordinary separation of power/ ባሻገር እንዲሁ የሶስቱ የመንግስት እጆች check and balance መርህን ማስፈፀሚያ ስርዓት የሆነ የህግ ማዕቀፍ ነው።

በዚህ አዋጅ አንቀጽ 38 ላይ በግልፅ እንደተመለከተው የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ በሽብር ወንጀል የሚደረግን ምርመራ ይመራል፤ በፍርድ ቤት ክርክር ያደርጋል፤ በአዋጁ የተመለከተውን ወንጀል ምርመራ የሚመራና ክርክር የሚያደርግ ባለሙያ የተለየ የስራ ክፍል ያደራጃል፤ እንዲሁም በሽብር ወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው እያያዘ በህግ መሆኑን ይክታተላል፤ በሚል በህጉ ከነበረው መደበኛው የወንጀል ስነስርዓት ሃላፊነት በጠቅላይ ዐቃቤ ህግ ተቋም ላይ ከፍተኛ ሃላፊነት በትክክል ላይ አስተምሟል። ስለ ክስ አቀራረብ በልዩ ህጉ ያልተመለከተ ቢሆንም በዋናው መደበኛ ህግ አቃቤ ህግ የፖሊስ ምርመራ መዝገብ በደረሰው በአስራ አምስት ቀን ውስጥ የመሰለውን ክስ እዚጋጅቶ ስልጣን ላለው ፍርድ ቤት ማቅረብ እንዳለበት በወ/መ/ሰ/ሰ/ህ/ቁ 109(1) መሰረት ግዴታ ወድቆበታል።

በእጃችን ወዳለው ጉዳይ ስንመለስ ተከላሹ ላልተዘጋጀ የዘፈቀደ የዘጠኝ ወራት እስር /arbitrary arrest/ ተዳርጌያለሁ በሚል የሚያቀርበውን ክርክር በተመለከተ ዐቃቤ ህግ በክሱ ላይ ያስረዳልኛል በሚል ያያያዛቸው የሰነድ ማስረጃዎች ከኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ብሄራዊ መረጃና ደህንነት አገልግሎት በቁጥር ደመ/42/160/ 2013 በቀን 04/13/2013 ዓ.ም ለፌዴራል ወንጀል ምርመራ ቢሮ የተላከ መሆኑን ያሳያል። ዐቃቤ ህግ

በተከላከሉ ላይ ግን ክስ ያቀረበው በቁጥር ፊ/ጠ/ዐ/የተ/ድ/ተ/0995/14 በቀን 22/09/2014 ዓ/ም በተፃፈ የክስ አቤቱታ ነው። ይህምም ለፌዴራል ፖሊስ ወንጀል ምርመራ ቢሮ ማስረጃው ከቀረበ ከዘጠኝ ወራት በላይ በኋላ ክስ እንዳቀረበ ችሎቱ ተገንዝቧል። እንዲሁም በፍትህ ሚኒስቴር የጠቅላይ ዐቃቤ ህግ ዘርፍ በቁጥር ፊ/ጠ/ዐ/ህግ የተ/ድ/ተ/1064/14 በቀን 26/09/14 ዓ.ም ለችሎቱ አስቀድሞ የቀረበው ማስረጃ የሚያመለክተው ጉዳይ የዘገየው በተቋሙ ባሉ ዐቃቤ ህግ የስራ ግዴታቸውን ያልተወጡ በመሆኑ ሳቢያ እንደሆነ ያመለክታል።

ከላይ ከፀረ ሽብር አዋጁም ሆነ ከወ/መ/ስ/ስ/ህጉ ድንጋጌዎች መንፈስ መረዳት የሚቻለው አቃቤ ህግ በሽብር ወንጀል የተጠረጠረን ተጠርጣሪ በህጉ አግባብ የተያዘ ለመሆኑ የመከታተል ግዴታ እንደተጣለበት ነው። ከፍ ሲል ክስ ሊያቀርብ የሚገባው የምርመራ ራፖርት ለዐቃቤ ህግ በደረሰው በአስራ አምስት ቀናት ውስጥ እንደሆነም እንዲሁ። በዚህ ረገድ ዐቃቤ ህግ ተከላከሉ ላይ የወንጀል ምርመራው በተገቢው የህግ አግባብ እየተከናወነ ለመሆኑ መቆጣጠር እየተገባው ላለፉት ዘጠኝ ወራት ማስረጃው ከቀረበ በኋላ ክስ አለማቅረቡ አሊያም ከቀረበው ማስረጃ ውጭ ሌላ ክስ ጋር ያያያዘው በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ 38(1) መሰረት ተጨማሪ ማስረጃ የሌለ ለመሆኑ አስቀርቦን ከተመለከትነው የፖሊስ ምርመራ ራፖርት ጭምር ችሎቱ አረጋግጧል። በተጨማሪም ዓ/ህግ ተከላከሉ የፖሊስ ምርመራ ራፖርት በደረሰው በአስራ አምስት ቀናት ውስጥ በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ 109/1/ መሰረት ክስ ማቅረብ የህግ ግዴታ እያለበት ይህንን በህግ የተዘረጋውን ስርዓት አለመፈፀሙን ችሎቱ ተገንዝቧል።

በሌላ በኩል ዐቃቤ ህግ አጠንክሮ የሚከራከረው ተከላከሉ የዋስትና ግዴታውን ስላልተወጣ ነው የሚል ቢሆንም ተከላከሉ የዋስትና ግዴታውን ካልተወጣ በተገቢው የፍርድ እካል ጉዳዩ እንዲቀርብ አድርጎ ተከላከሉ መኖሩና ህክምና ባለበት ማረፊያ ቤት እንዲቀርብ ማድረግ እየተቻለ ለዘጠኝ ወራት በፖሊስ ጣቢያ እንዲቆይ መደረጉ ተከላከሉ በህግ አግባብ የተያዘ ቢሆንም አቆያየቱ ግን ከላይ በተመለከተው ህጋዊ አግባብ ያልተገባ እስር /arbitrary arrest/ ሆኖ ይህ ችሎት አግኝቶታል። ስለሆነም ለተከላከሉ የህሊና ጉዳት ካሳ /compensatory remedy/ ሊከፈለው ይገባል ተብሏል።

ለተከላከሉ የህሊና ጉዳት ካሳ የሚከፈለው ከሆነ በአዋጁ አንቀፅ 41(3) ላይ በግልፅ እንደተመለከተው በሌላ ህግ የበለጠ የሚያስጠይቅ ካልሆነ የሚል በመሆኑና በድንጋጌው የጉዳት ካሳ መሰረታዊ ፍልስፍናና እሳቤ ከፍታብሄር ህጉ የህሊና ጉዳት ካሳ የተለየ ብቻም ሳይሆን በፍ/ህ/ቁ 2116(3) መሰረት የሞራል ጉዳት ካሳ እንደ ሽብር በመሆኑና በህግ አግባብ ከአዋጁ የገንዘብ

የመ/ቁጥር 289458
ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ልዩ ትራይቢኒል
2ኛ መስሪታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት

ዳኞች: በረከት ሰይፉ

ሰብላ ከንፈ

መሐሪ ገ/መድህን

ከላሽ :- አቶ አህመድ ቡሴር አማን

ተከላሾች:- 1. የልዩ ክ/ክ/መሪት ልማትና አስተዳደር ቢሮ የልዩ ክ/ክተማ ቤቶች አስተዳደር
ጽ/ቤጽ

2. በአዲስ አበባ ከተማ ቤቶች ልማትና አስተዳደር ቢሮ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ብይን ተሰጠ።

ብይን

ከላሽ በ23/1/2015ዓም በተጻፈ የክስ አቤቱታ የከላሽ ወላጆች በቀድሞ ተከለሃይማኖት በተባለው
ወረዳ በ1942ዓም በሰነድ ቦታ ገዝተው የተለያዩ ቤቶችን ገንብተው እስከ ዛሬ እየኖርንበት
እንገኛለን፤ ወላጆቹ ሰርተው ሲኖሩበት ከነበሩ ቤቶች ውስጥ የቤት ቁጥራቸው 424 እና 425
በአዋጅ 47/67 ላይወረሱ የከላሽ ወላጆች ሲገለገሉበት የነበሩ መሆናቸውን፤ ሆኖም የቤት ቁጥር
424 የሆነውንና ከላሽ ከቤት ቁጥር 425 ጋር የሚገለግሉበትን ቤት ተከላሾች ቤቱ የመንግስት

የመ/ቁጥር 289458

ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

ቤት ነው በማለት ካርታ ለንግስት መስጠታቸውን፤ ከሳሽ ለቤቶቹ ካርታ እንዲሰጣቸው ሲጠይቁ የቤት ቁጥር 424 ሳይካተት ለቤት ቁጥር 425 ብቻ የተሰጣቸው መሆኑን፤ በዚህ ምክንያት ከሳሽ ተከላሾች የቤት ቁጥር 424ን አካቶ ካርታው ተሰርቶ እንዲሰጣቸው በአስተዳደር የጠየቁ ቢሆንም ካርታውን አስተካክለው ለመስጠት ተከላሾች ፈቃደኛ ሳይሆኑ መቅረታቸውን በመግለጽ ተከላሾች በልደታ ክ/ከተማ ወረዳ 05 የሚገኙ የቤት ቁጥር 424 እና 425 የሆኑ የተያያዙ በቶች በአዋጅ 47/67 ለአውራሾች የተተው ሆነው ከሳሽ በውርስ ያገኘሁዋቸው ቤቶች ቢሆኑም ተከላሾች ለቤቶቹ ካርታ ሲሰጡ የቤት ቁጥር 424 ለሆነው ሳይሰጡ መቅረታቸው ና ይህንን ውሳኔያቸውን እንዲያስተካክሉ ተጠይቀውም ሊያርሙ ያልቻሉ በመሆኑ ተገቢ ኪሳራ እንዲከፍሉ እንዲሁም የንብረቱ ባለቤት ከሳሽ በመሆኔ የቤት ቁጥር 424 ካርታ በቤት ቁጥር 425 ተካቶ ካርታው ተስተካክሎ እንዲሰጠኝ ይወሰንልኝ በማለት ጠይቀዋል። ለማስረጃነትም ሰነዶችን አያይዘው ምስክርችን ቆጥረዋል። በፍ/ቤት ትዕዛዝ ይቅረቡልኝ ያሉትንም ጠይቀዋል።

ፍርድ ቤቱም ይህንን የከሳሽ ክስ በአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) በፍርድ ሊጠየቁ የሚችሉ የሀገሪቱ ምዕራፍ 3 የመሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ክርክር ስር የሚወድቅና በዚህ አግባብ ሊሰተናገድ የሚችል ነው ወይ የሚለውን ክስ ምክንያት አንጻር መርምሯል።

የባለሀብትነት ምስክር ወረቀት ማግኘት የሚቻልበት ሁኔታ በፍ/ብ/ህግ 1195 ና ተከታዮቹ ላይ ተመልክቷል። በዚህ ድንጋጌ መሰረት የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት በማወቅ የባለሀብትነት ምስክር ወረቀት የሚሰጠው የክፍሉ አስተዳደር ሲሆን የሚሰጠውም የምስክር ወረቀት አሰጣጥን አስመልክቶ የአስተዳደር መ/ቤቱ በሚያወጣው መመሪያ መሆኑን ከድንጋጌው ይዘት መመልከት ይቻላል። ፍርድ ቤቱ በአስተዳደር አካል የተሰጠን ምስክር ወረቀት ወይም የተከለከለን ካርታ የታሰበለበትን ምክንያትና የአስተዳደር ውሳኔ ህግና መመሪያውን ተከትሎ የተሰጠ መሆኑን አሳይቶ በማሳረብ ውሳኔ የመስጠት ስልጣን እንዳላቸው ከፍ/ብ/ህግ 1195 እና ከአፈ.ድረ-ፊት መንግስት አንቀጽ 37 ድንጋጌዎች ላይ

የመ/ቁጥር 289458

ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

መመልከት ይቻላል። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 99071 (ቅጽ 18)፣141625(ቅጽ 23) ላይ የአስተዳደር መ/ቤቶች የሰጡት ካርታ የመስጠትና የማምከን ውሳኔ መመሪያውን ተከትሎ የተሰጠ መሆኑን አስመሆኑን አይተው የመወሰን ስልጣን ያላቸው መሆኑን ትርጉም ሰጥቶታል።

የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ የቤት ቁጥር 424 እንዲሁም የቤት ቁጥር 425 ከወላጆቻቸው በውርስ አገኝተው ይዘው እየተገለገሉበት ያለ ንብረት መሆኑን ፤ ሆኖም ተከላሾች የቤት ቁጥር 424 የመንግስት ቤት ነው በሚል ምክንያት ለቤቱ የባለቤትነት ምስክር ወረቀት / ካርታ ለክላሽ ለመስጠት ፈቃደኛ እንዳልሆኑ የሚገልጽና ተከላሾች ሁለቱንም ቤቶች የሚያካትት የባለቤትነት ምስክር ወረቀት እንዲሰጡ ይወሰንልኝ የሚል ነው። ከዚህ የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ አልባት የሚያሻው ነጥብም ክላሽ ካርታ ተካቶ ይሰጠኝ የሚሉት የቤት ቁጥር 424 በርግጥም ንብረትነቱ የክላሽ ወይስ አይደለም ለዚህ ቤት ተከላሾች የባለቤትነት ማረጋገጫ ከቤት ቁጥር425 ጋር ተካቶ አልሰጥም ያሉት በሀገርና በመመሪያው መሰረት ነው አይደለም የሚሉት ናቸው። ይህም በፍ/ብ/ ህግ ቁጥር 1195 እና ተከታዮች እንዲሁም የይዞታ አስተዳደር አገልግሎት አሰጣጥ መመሪያ 12/04 እና 17/2006 መሰረት በበታች ህጎች (subsidiary legislations) አልባት የሚሰጠው የባለቤትነት የመፋለም ክርክር ነው።

ይህ ከሆነ ደግሞ የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) መሰረት የሀገመንግስቱን ምዕራፍ 3 መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ድንጋጌ ተከላሽ ጥሷል የሚል ሳይሆን በበታችው ህጎች (subsidiary legislations) ቤቱ የክላሽ ነው ወይስ አይደለም የባለቤትነት ማረጋገጫው የቤት ቁጥር 424ን አካቶ ሊሰጣቸው ይገባ ነበር አይደለም የሚለውን ዳኝነት የሚጠይቅ በመሆኑ ክላሽ የባለቤትነት መብት እየጠየቁበት ያለውን ቤት ለይተው ፤ በግምቱ መነሻ ለተገቢው ፍርድ ቤት የዳኝነቱን ከፍለው ክስ የሚያቀርቡበት እንጂ ግምቱ ሊቀርብ በማይችል በአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ጥሰት ነው ተብሎ የሚሰተናገድ ይቻላል አላገኘውም።

የመ/ቁጥር 289458

ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

በመሆኑም የከላሽ የዳኝነት ጥያቄ የአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) የህገመንግስታዊ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ጥሰት ስር የሚያርፍ ሳይሆን በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195 እና ተከታዮቹ እንዲሁም በይዞታ ካርታ አሰጣጥ መመሪያ ቁጥር 12/2004 ና መመሪያ 17/2006 ባለቤት ነኝ ለሚሉት ንብረት በግምቱ የዳኝነት ክፍለው የመፋለም ክስ የሚያቀርቡበት በመሆኑ በዚህ ምክንያት ክስ የማቅረብ መብታቸው ተጠብቆ አሁን የቀረበው ክስ ግን በብይን ውድቅ ሆኗል፡፡

ትዕዛዝ

እቤቱታው በብይን ውድቅ የሆነ በመሆኑ አመልካች ግምት በሌለው የዳኝነት ጥያቄ በሚለው መነሻ ለዳኝነቱ የክፈሉት በደንቡ መሰረት የሚቀነሰው ተቀንሶ ተራፊው ይመለስላቸዋል፡፡
ይግባኝ መብት ነው፡፡ መዝገቡ በብይን የተዘጋ በመሆኑም በዚህ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ ደረሰት ዳኞች ፊርማ አለው፡፡

የመ/ቁጥር 289458

ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ልዩ ትምህርት ፍትሕ ቤት

2ኛ መስረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት

ዳኞች: በረከት ሰይፋ

ሰብላ ክንፈ

መሳሪ 7/መድሀን

ከሳሽ :- አቶ አህመድ ቡሴር አማን

ተከላሾች:- 1. የልዩ ክ/ከ/መ/ፍትሕ ልማትና አስተዳደር ቢሮ የልዩ ክ/ከተማ ቤቶች አስተዳደር ጽ/ቤጽ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ብይን ተሰጠ።

ብይን

ከሳሽ በ23/1/2015ዓም በተጻፈ የክስ አቤቱታ የከሳሽ ወላጆች በቀድሞ ተክለሃይማኖት በተባለው ወረዳ በ1942ዓም በሰነድ ቦታ ገዝተው የተሰያዩ ቤቶችን ገንብተው እስከ ዛሬ እየኖርንበት እንገኛለን፤ ወላጆቹ ሰርተው ሲኖሩበት ከነበሩ ቤቶች ውስጥ የቤት ቁጥራቸው 424 እና 425 በአዋጅ 47/67 ሳይወረሱ የከሳሽ ወላጆች ሲገለገሉበት የነበሩ መሆናቸውን፤ ሆኖም የቤት ቁጥር 424 የሆነውንና ከሳሽ ከቤት ቁጥር 425 ጋር የሚገለገሉበትን ቤት ተከላሾች ቤቱ የመንግስት ቤት ነው በማለት ካርታ ለንግስት መስጠታቸውን፤ ከሳሽ ለቤቶቹ ካርታ እንዲሰጣቸው ሲጠይቁ

1

5

የመ/ቁጥር 289458
 ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

የቤት ቁጥር 424 ሳይካተት ለቤት ቁጥር 425 ብቻ የተሰጣቸው መሆኑን፤ በዚህ ምክንያት ከሳሽ ተከላሾች የቤት ቁጥር 424ን አካቶ ካርታው ተሰርቶ እንዲሰጣቸው በአስተዳደር የጠየቁ ቢሆንም ካርታውን አስተካክለው ለመስጠት ተከላሾች ፈቃደኛ ሳይሆኑ መቅረታቸውን በመግለጽ ተከላሾች በልደታ ክ/ከተማ ወረዳ 05 የሚገኙ የቤት ቁጥር 424 እና 425 የሆኑ የተያያዙ በቶች በአዋጅ 47/67 ለአውራሾች የተተው ሆነው ከሳሽ በውርስ ያገኘሁቸው ቤቶች ቢሆኑም ተከላሾች ለቤቶቹ ካርታ ሲሰጡ የቤት ቁጥር 424 ለሆነው ሳይሰጡ መቅረታቸው ና ይህንን ውሳኔያቸውን እንዲያስተካክሉ ተጠይቀውም ሊያርሙ ያልቻሉ በመሆኑ ተገቢ ኪሳራ እንዲከፍሉ እንዲሁም የንብረቱ ባለቤት ከሳሽ በመሆኔ የቤት ቁጥር 424 ካርታ በቤት ቁጥር 425 ተካቶ ካርታው ተስተካክሎ እንዲሰጠኝ ይወሰንልኝ በማለት ጠይቀዋል። ለማስረጃነትም ሰነዶችን አያይዘው ምስክሮችን ቆጥረዋል። በፍ/ቤት ትዕዛዝ ይቅረቡልኝ ያሉትንም ጠይቀዋል።

ፍርድ ቤቱም ይህንን የከሳሽ ክስ በአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) በፍርድ ሊጠየቁ የሚችሉ የህገመንግስቱ ምዕራፍ 3 የመሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ክርክር ስር የሚወድቅና በዚሁ አግባብ ሊስተናገድ የሚችል ነው ወይ የሚለውን ክስ ምክንያት አንጻር መርምሯል።

የባለሀብትነት ምስክር ወረቀት ማግኘት የሚቻልበት ሁኔታ በፍ/ብ/ህግ 1195 ና ተከታዮቹ ላይ ተመልክቷል። በዚህ ድንጋጌ መሰረት የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት በማወቅ የባለሀብትነት ምስክር ወረቀት የሚሰጠው የክፍሉ አስተዳደር ሲሆን የሚሰጠውም የምስክር ወረቀት አሰጣጥን አስመልክቶ የአስተዳደር መ/ቤቱ በሚያወጣው መመሪያ መሆኑን ከድንጋጌው ይዘት መመልከት ይቻላል። ፍርድ ቤቶች በአስተዳደር እካል የተሰጠን ምስክር ወረቀት ወይም የተከለከለን ካርታ የተከለከለበትን ምክንያትና የአስተዳደር ውሳኔ ህግና መመሪያውን ተከትሎ የተሰጠ መሆን አለመሆኑን በማጣራት ውሳኔ የመስጠት ስልጣን እንዳላቸው ከፍ/ብ/ህግ 1195 እና ከኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 37 ድንጋጌዎች ላይ መመልከት ይቻላል። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 99071

2 |

የመ/ቁጥር 289458
 ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

(ቅጽ 18)፤ 141625(ቅጽ 23) ላይ የአስተዳደር መ/ቤቶች የሰጡት ካርታ የመስጠትና የማምከን ውሳኔ መመሪያውን ተከትሎ የተሰጠ መሆኑን አስመሆኑን አይተው የመወሰን ስልጣን ያላቸው መሆኑን ትርጉም ሰጥቶበታል።

የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ የቤት ቁጥር 424 እንዲሁም የቤት ቁጥር 425 ከወላጆቻቸው በውርስ አገኝተው ይዘው እየተገለገሉበት ያለ ንብረት መሆኑን ፤ ሆኖም ተከላሾች የቤት ቁጥር 424 የመንግስት ቤት ነው በሚል ምክንያት ለቤቱ የባለቤትነት ምስክር ወረቀት / ካርታ ለክላሽ ለመስጠት ፈቃደኛ እንዳልሆኑ የሚገልጽና ተከላሾች ሁለቱንም ቤቶች የሚያካትት የባለቤትነት ምስክር ወረቀት እንዲሰጡ ይወስናል የሚል ነው። ከዚህ የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ አልባት የሚያሻው ነጥብም ክላሽ ካርታ ተካቶ ይሰጠኝ የሚሉት የቤት ቁጥር 424 በርግጥም ንብረትነቱ የክላሽ ወይስ አይደለም ለዚህ ቤት ተከላሾች የባለቤትነት ማረጋገጫ ከቤት ቁጥር 425 ጋር ተካቶ አልሰጥም ያሉት በሀገርና በመመሪያው መሰረት ነው አይደለም የሚሉት ናቸው። ይህም በፍ/ብ/ ህግ ቁጥር 1195 እና ተከታዮች እንዲሁም የይዞታ አስተዳደር አገልግሎት አሰጣጥ መመሪያ 12/04 እና 17/2006 መሰረት በበታች ህጎች (subsidiary legislations) አልባት የሚሰጠው የባለቤትነት የመፋለም ክርክር ነው።

ይህ ከሆነ ደግሞ የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ በፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) መሰረት የሀገመንግስቱን ምዕራፍ 3 መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ድንጋጌ ተከላሽ ጥሷል የሚል ሳይሆን በበታችው ህጎች (subsidiary legislations) ቤቱ የክላሽ ነው ወይስ አይደለም የባለቤትነት ማረጋገጫው የቤት ቁጥር 424ን አካቶ ሊሰጣቸው ይገባ ነበር አይደለም የሚለውን ዳኝነት የሚጠይቅ በመሆኑ ክላሽ የባለቤትነት መብት እየጠየቁበት ያለውን ቤት ለይተው ፤ በግምቱ መነሻ ለተገቢው ፍርድ ቤት የዳኝነቱን ከፍለው ክስ የሚያቀርቡበት እንጂ ግምቱ ሊቀርብ በማይችል በአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ጥሰት ነው ተብሎ የሚከተናገድ ሆኖ አላገኘውም።

በመሆኑም የክላሽ የዳኝነት ጥያቄ የአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) የሀገመንግስታዊ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ጥሰት ስር የሚያርፍ ሳይሆን በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195 እና ተከታዮቹ

Beamer

3

የመ/ቁጥር 289458
ቀን- 5 / 4 / 2015 ዓ.ም

እንዲሁም በይዞታ ካርታ አሰጣጥ መመሪያ ቁጥር 12/2004 ና መመሪያ 17/2006 ባለቤት ነኝ ለሚሉት ንብረት በግምቱ የዳኝነት ክፍለው የመፋለም ክስ የሚያቀርቡበት በመሆኑ በዚህ ምክንያት ክስ የማቅረብ መብታቸው ተጠብቆ አሁን የቀረበው ክስ ግን በብይን ውድቅ ሆኗል።

ትዕዛዝ

እቤቱታው በብይን ውድቅ የሆነ በመሆኑ አመልክቶ ግምት በሌለው የዳኝነት ጥያቄ በሚለው መነሻ ለዳኝነቱ የከፈሉት በደንቡ መሰረት የሚቀንሰው ተቀንሶ ተራፊው ይመለስላቸዋል።
ይግባኝ መብት ነው። መዝገቡ በብይን የተዘጋ በመሆኑ ለመዝገብ ቤት ይመለስ።

ልደታ 2ኛ መስሪታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የ1/መ/ቁ.289389
ሐዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

ዳኞች:- በረከት ሰይፉ

ሰብላ ክንፈ

መሐሪ ገ/መድህን

ክላሽ:- አቶ ስብሃት ነጋ - ጠበቃ ታደሰ ገ/መድህን-ቀረቡ

ተከላሽ: 1.ፌዴራል ፖሊስ ወንጀል ምርመራ ቢሮ- በሌሎበት

2. የኢሚግሬሽን ዜግነት ጉዳዮች አገልግሎት- አልቀረቡም

3. የኢ.ዴ.ዲ.ሪ ፍትህ ሚኒስቴር የጠቅላይ ዓቃቤ ህግ ዘርፍ ክስሱ ተሰናብታል

መዝገቡን መርምረን ተከታቶን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ፡፡

ለዚህ ፍርድ መሰጠት መነሻ የሆነው ክላሽ በ30/12/2014 ዓ.ም በተፃፈ ያቀረበው የክስ አቤቱታ ሲሆን ከህግ ውጭ የመንቀሳቀስ መብቱ በማገድ ከሃገር ውጥፎ ህክምና እንዳላገኝ መከልከል ህገ ወጥ ነው ይባላል። የሚል ሲሆን ዝርዝሩም፡

አመልካች በፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት ልደታ ምድብ 1ኛ የሕመንግስት እና የሽብር ጉዳዮች ችሎት የሕገ መንግስታዊ ስርዓት በሃይል በመናድ ክስ በመ/ቁ 272802 ተመስርቶብኝ እስከ ታህሳስ 28 ቀን 2014 ዓ.ም ድረስ ስክራክር ከቆየሁ በኋላ የፍትህ ሚኒስቴር የተከሰሰኩት የወንጀል ክስ እንዲቋረጥ በ28/4/2014 ዓ.ም ለፍርድ ቤቱ ባመለከተው መሰረት ክሱ ተቋርጦ ከእስር እንድወጣ ተደርጓል። አመልካች ከእስር ከወጣሁ በኋላ በእድሜ ምክንያት እና በነበረብኝ የቆየ በሽታ ምክንያት እዲስ ህይወት ሆስፒታል ገብቼ አልጋ በመያዝ የህክምና እርዳታ ስከታተል ብቆይም ሁለቱም ከላሊቱ ከጥቅም ውጭ በመሆኑ፤ የከላሊት እጥበት እየተደረገልኝ ባለበት በካንሰር በሽታ የተጠቃሁ መሆኔን በሚከታተሉኝ ሃኪሞቼ ተነግሮኛል። ያጋጠመኝ በሽታ አሁን ባለበት ደረጃ ውጭ ሃገር ሐይ ካልታከምኩኝ አሁን በሚሰጠኝ የህክምና ድጋፍ ብቻ ልድን እንደማልቀል ይልቁኝም ያጋጠመኝ በሽታ ከሃኪሞቼ አትም በላይ መሆኔን በመግለፅ ውጭ ሃገር ህይወት መታከም እንዳለብኝ ለሚገልፅ ከህክምና ቦርድ ማረጋገጫ ሰጥተውኛል።

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የኮ/መ/ቁ.289389
ሰኔ 28 ቀን 2015 ዓ.ም

በህክምና ቦርዱ ውሳኔ መሰረት የተሻለ የህክምና ክትትል ላገኘ ወደ ምችልበት ሃገር ለመሄድ የጉዞ ሰነዶች አሟልቼ በሌ አለምአቀፍ አውሮፕላን ማረፊያ ብገኝም የጉዞ እግድ ሰላሳቤህ ከሃገር አትወጣም ተብሎ ተመልሼ አሁን በሞት እና በህይወት መካከል እገኛለሁ። በቀን 18/11/2014 ዓ.ም በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አራዳ ምድብ 1ኛ ጊዜ ቀጠሮ ችሎት እግድ ካለ እንዲነሳልኝ ካመልከትኩ በኋላ ፍርድ ቤቱ የጉዞ እግድ አለማድረግ አወቅኩኝ። ይህን ተከትሎ መፍትሄ ለመፈለግ በተመሳሳይ ቀን ለፍትሕ ሚኒስቴር ተደራጁ ድንበር ተሸጋሪ ወንጀል ጉዳዮች የተጣለ የጉዞ እግድ ካለ ብጠይቅም በተመሳሳይ የጉዞ እግድ በመ/ቤቱ እንዳልተደረገ ለማወቅ ችያለሁ።

ሆኖም የጉዞ እግድ ለኢሚግሬሽንና የዜግነት ጉዳዮች የተላለፈው በፌዴራል ፖሊስ የወንጀል ምርመራ ቢሮ በኩል መሆኑን ለመገንዘብ ችያለሁ። ጉዳዩ አስተዳደራዊ በሆነ መልኩ እንዲፈታ አስፈላጊውን ትዕግስት እና ህጋዊነት መሰረት በማድረግ ሕገ መንግስታዊ የሆነ የመንቀሳቀስ መብቴ በፌዴራል ፖሊስ አለስግባብ የተገደ መሆኑን በመግለፅ ለፌዴራል ፍትሕ ሚኒስቴር አቤቱታ ባቀርብም ከፈለጋችሁ መከሰስ ትችላላችሁ በማለት ተገቢነት የሌለው የፖሊስ የጉዞ አቀባ ተቀብሎ ላልተፈለገ ተጨማሪ በሽታ እና እንግልት ተዳርጊክለሁ። የፌዴራል ፖሊስ ወንጀል ምርመራ ቢሮ ከተቋቋመበት ዓላማ እና መርህ ውጭ በሆነ መልኩ ከስልጣኑ ውጭ በሆነ እንዳልወጣ ደብዳቤ ጽፎ እግድ መስጠቴ ህጋዊነት የሌለው ሲሆን 2ኛ ተጠሪም ቢሆን 1ኛ ተጠሪ እኔን የጉዞ እግድ ለማድረግ ስልጣንና ሃላፊነት የሌለው መሆኑን አያወቀ የፌዴራል ፖሊስ ወንጀል ምርመራ ቢሮ እግድ ብሎኛል በማለት ህክምና መክልከሉ ተገቢነት የለውም።

አመልካች በአስተዳደር በሆነ መልኩ ጉዳዩ እልባት እንዲያገኝ እና እግዱ እንዲነሳ አስፈላጊውን ጥረት እና ትጋት ባደርግም ተጠሪዎች ግን የመንቀሳቀስ ሰብአዊ መብቴ በመገደብ ከሀገር ወጥቼ እንዳልታከም ከልክለውኛል። በዚህ ምክንያትም ይህንን ክስ ለማቅረብ ተገድኜለሁ።

በመሆኑም አመልካች ከሐምሌ 15 ቀን 2014 ዓ.ም ጀምሮ ተጠሪዎች ከሃገር ወጥቼ እንዳልታከም የጣሉብኝ ገደብ ምክንያት ከቦታ ቦታ እንዳልዘዋወር ተገድቤአለሁ። ይህ ድርጊት ደግሞ በሕገ መንግስቱ እና ሃገራችን የተቀበለችው ሌሎች ዓለምአቀፍ ቃልኪዳኖች ላይ የተረጋገጠውን የአካል ደህንነትና ነፃነት መብት የሚጋፋ ነው።

ስለሆነም የተከበረው ፍርድ ቤት ቀደም ሲል ላገራ እና ለህጃሜ እድገት እና ብልፅግና ከስድሳ ዓመታት በላይ ያገለገልኩ እና አሁን የሰማንኛ ስድስት (36) አመት እውነት መሆኔን የተሻለ ህክምና ለማግኘት እንዳልችል ከህግ አግባብ ውጭ የመንቀሳቀስ መብቴ በማገድ/በመገደብ ከሃገር ወጥቼ ህክምና

ልደታ 2ኛ መስረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የኮ/መ/ቁ.289389
ሕዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

እንዳላገኘ መከላከላቸው ህገ ወጥ ድርጊት ነው እንዲባልልኝ እና ተጠሪዎች፣ ከመስል ድርጊት እንዲቆጠቡ እና ያለፍርድ ቤት ፈቃድ የጣሉት የጉዞ እገዳ ተገቢነት የለውም ተብሎ የአካል መንቀሳቀስ ነጻነቱ ይከበርልኝ የሚል ነው። እንደ ክስ አተራረቤ ሊያስረዱልኝ ይችላሉ ያሏቸውን ልዩ ልዩ የሰነድ ማስረጃዎችን አያይዘው አቅርበዋል። የምስክሮችንም ዝርዝር ጠቅሰዋል።

ከሳሽ ክስና ማስረጃዎች ክፍርድ ቤቱ ከመጥርያ ጋር ለተከሳሾች እንዲደርስ በ03/13/2014 ዓ.ም ትዕዛዝ ተሰጥቶ ለ1ኛ ተከሳሽ ሰራተኛ (ሽብሩ ለሚባል) በ03/01/2015 ዓ.ም አስፈርመው የሰጡ መሆኑ፣ ለ2ኛ ተከሳሽም በ2/01/2015 ዓ.ም ሰናይት በምትባል ሰራተኛ አስፈርመው ክሱ ያደረሱ መሆኑ ማስረጃ አቅርበዋል። ፍርድ ቤቱ መጥሪያው የደረሰ መሆኑ በተከሳሾች መስሪያ ቤት መዝገብ ቤት ማህተም አስመትተው ማቅረብ ሲገባቸው በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 104 መሰረት ይህ ባለማድረጋቸው መጥሪያ ትዕዛዝ እና የከሳሽ ማመልከቻ ግልባጭ ለ1ኛ እና 2ኛ ተከሳሾች በልደታ ክፍለ ከተማ በኩል እንዲደርስ ታዛል።

1ኛ ተከሳሽ መጥሪያ በልደታ ከከተማ አስተዳደር ዋና ስራ አስፈጻሚ በኩል መጥሪያ እና የአመልካች ክስ ደርሶት መልስ ስላላቀረበ መልስ የማቅረብ መብቱ በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 199 (1) ታልፏል።

2ኛ ተከሳሽ በ20/01/2015 ዓ.ም ባቀረበው መከላከያ መልስ የፌዴራል ፖሊስ ወንጀል ምርመራ ቢሮ በቀን 10/03/2013 ዓ.ም አመልካች አቶ ስብሃት ነጋ መድሃኔዩ ከሃገር እንዳይወጡ እና የፍርድ ቤት የመያዣ ትዕዛዝ አባሪ አድርገው ለኢሚግሬሽንና ዜግነት አገልግሎት በላኩት መሰረት የታገዱ በመሆኑ እ.ኤ.አ 21/07/2022 ከአዲስ አበባ ወደ ናይሮቢ ሊወጡ ሲሉ ክቦሌ የተመለሱ ሲሆኑ ለፌ/ፖ/ወ/ም/ቢሮ በደብዳቤ ቁጥር ኢሚ14/492/91 በቀን 14/11/2014 ዓ.ም ጠይቀን ምላሽ ባለመስጠታቸው ምክንያት ተከሳሽ ለማስተናገድ ተቸግረናል ሲል ተከራክርኛል።

የግራ ቀኝ የጽሁፍ ክርክር አጭር ይዘት ከፍ ሲል የተጠቀሰውን ሲመስል 02/03/2015 ዓ.ም ክስ ተሰምቷል። በዚህ የቀጠሮ ቀን 1ኛ እና 2ኛ ተከሳሾች ባለመቅረባቸው 1ኛ ተከሳሽ ጉዳዩ በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 70 (ሀ) በሌለበት እንዲቀጥል፣ 2ኛ ተከሳሽ በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 199 (1) በቃል የመከራከር መብቱ እንዲታሰፍ ብይን ተሰጥቷል።

ፍርድ ቤቱም ጉዳዩን መርምሯል። እንደመረመርነውም ምላሽ ማግኘት ያለበት አከራካሪ ጭብጥ ተከሳሽ የተሻለ ህክምና ለማግኘት ወደ ዉጪ ሐገር ለመድሃኔዩ አቶ ስብሃት ተከልክለዋል ወይስ አልተከልከሉም ? (የመንቀሳቀስ መብታቸው ከሕግ ዉጪ ተገድቧል ይሉ ተገደበዋል።) ተከልክለው ከሆነ ድርጊቱ ህገ ወጥ

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የኮ/መ/ቁ.289389
ሕዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

ነው ? አይደለም? የሚለው ሲሆን ከግራ ቀኙ አጠቃላይ ክርክርና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር እያገናዘብን እንደሚከተለው እልባት ሰጥተነዋል፡፡

እመልካች በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 223 መሰረት ያቀረቡት የሰነድ እመልካች የካንሰር ህመም በሽተኛ መሆናቸው፤ በአዲስ ሀይወት ሆስፒታል ህክምና ሲከታተሉ የነበሩ እና ጡጭ ሃገር ሄደው መታከም እንዳልባቸው ከተጠቃሹ ሆስፒታል የተሰጣቸው የህክምና ምስክር ወረቀት (በ25/12/2014 ዓ.ም በቁጥር አህአሆ/79/2014 የተሻረ)፤ እመልካች የኩላሊት እጥበት እየተደለገላቸው ስለመሆኑ እና አጠቃላይ የጤና ሁኔታቸውን የሚያሳይ የህክምና ማጠቃለያ (በ14/10/2014 ዓ.ም በቁጥር አህአሀ0/32/2022 የተሻረ 3 (ሦስት) ገፅ የሰነድ ማስረጃ) አቅርበዋል፡፡

በሌላ በኩል የኢሚግሬሽንና የዜግነት አገልግሎት 1ኛ ተጠሪ በመመቢ/አ24/857/2013 በቀን 10/03/2013 ዓ.ም በዓፈው ደብዳቤ በተ/ቁ 62 የተጠቀሱት የአሁኑን እመልካች እስመልክቶ ክሃገር እንዳይወጡ እግድ የተጣለባቸው መሆኑን እና የስራ መመሪያ እንዲሰጣቸው በቁጥር አሚ14/492/91 በቀን 14/11/2014 ዓ.ም የጥሩት ደብዳቤ 1 ገጽ፤ እመልካች ላይ ቀርቦ የነበረው የወንጀል ክስ የተቋረጠ መሆኑን የሚያሳይ የፌዴራል የፍትህ ሚ/ር በ28/04/2014 ዓ/ም ለፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት ልደታ ምድብ 1ኛ የሀገመንግስት እና የሽብር ጉዳዮች ችሎት የዓፈው ደብዳቤ 1 ገፅ ፎቶ ኮፒ፤ እመልካች በፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት ልደታ ምድብ 1ኛ የሀገ መንግስት እና የሽብር ጉዳዮች መዝገብ የኮ/መ/ቁ 272802 ተመስርቶባቸው የነበረው ክስ የተቋረጠ መሆኑን የሚያሳይ ትዕዛዝ/ውሳኔ በመዝገቡ ውስጥ የሚገኝ መዝገቡ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ/145 መሰረት ቀርቧል፡፡ እመልካች በአዲስ ሀይወት ሆስፒታል የህክምና ክትትል ሲያደረጉ የቆዩ መሆናቸውንና ያለባቸውን የህክምና ደረጃ በሳምንት ለስት ግዜ የኩላሊት እጥበት እያደረጉ እንደሚገኙ የሚገልፅ በ10/03/2015 ዓ.ም የተሻረ ከአዲስ ሀይወት ሆስፒታል የተጻፈ ቀርቧል፡፡

እኛም ጉዳዩን እንደመረመርነው የመንቀሳቀስ መብት ከሰብአዊ መብቶች አንዱ ሲሆን ከሐረጉ እንደምንረዳው ይህ መብት የሰዎችን ከቦታ ቦታ የመዘዋወር መብት የሚወክል ነው፡፡ ይህ መብት ከግለሰብ ነጻነት ጀምሮ እስከ ኢኮኖሚያዊ ጉዳዮች ጋር ዘርፈ ብዙ ግንኙነት ያለው መብት ነው፡፡ በዚህም የመንቀሳቀስ መብት በተለያዩ አለምአቀፍ፣ አህጉራዊና በሀገራት ሀገጋትና የሰብአዊ መብት ሰነዶች ጥበቃ የተደረገለት መብት ነው፡፡

የመንቀሳቀስ መብት ከቀደምት የተፈጥሮ ህግግር አስፈጻሚና የሚመዘግብ ሲሆን ይህም ፕላቶ የተባለው ፈላስፋ ማንም እድሜው የደረሰ አቱናጂ

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የክ/መ/ቁ.289389
ሕዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

እንደሚችል ከገለፀበት ዕውቅና መረዳት ይቻላል። በፈረንሳይ አብዮት ወቅትም የመንቀሳቀስ መብት ለፊትኩረት ይሰጠው የነበርና የነፃነት መብት (liberty) አካል ተደርጎ የሚታይ ነበር። በዚህ ሂደት ያለፈው የመንቀሳቀስ መብት በአለም አቀፍ የሰብአዊ መብት ሰነዶች ከነፃነት መብት በተጨማሪ እራሱን ችሎ ለመካተት በቅቷል። የመብቱን ምንነት በተመለከተ ከቦታ ቦታ የመዘዋወር መብት ጋር የተያዘ እንደሆነ የሚያመለክት ሲሆን የሰብአዊ መብት ሰነዶች መብቱ የሚያካትታቸውን ፍሬ ነገሮች በዝርዝር አስቀምጦታል። በዚህ መሰረት የዓለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች መግለጫ ወይም Universal Declaration of Human Rights (UDHR) አንቀፅ 13 ስለመንቀሳቀስ መብት ደንግጎ ይገኛል። በዚህ ስምምነት መሰረት የመንቀሳቀስ መብት ማንም ሰው በሀገሩውስጥ የመንቀሳቀስና የመኖር መብትን እንዲሁም የራሱን ሀገር ጨምሮ ሀገርን የመልቀቅ እና የመመለስ መብትን የሚያካትት ነው።

ለላው የሰብአዊ መብት ሰነድ የሆነው የሲቪል እና የፖለቲካ መብቶች ስምምነት ይህን መብት በተሻለ እና ግልፅ በሆነ መልኩ በዝርዝር የያዘ ነው። በኮንቬንሽኑ መሰረት የመንቀሳቀስ መብት ማንም ሰው ህጋዊ በሆነ መልኩ በአንድ ሀገር ግዛት ውስጥ የመንቀሳቀስና የመኖሪያ ቦታውን የመምረጥ፣ የራሱን ሀገር ጨምሮ ሀገርን ለቆ የመውጣት እንዲሁም ወደ ሀገሩ እንዳይገባ ለማድረግ ካልተገባ ጫና ነፃ ለመሆን ያለውን መብት የሚያካትት ሲሆን ይህ መብት በህግ ከተመለከተው ውጪ ሊገደብ እንደማችል ይገልጻል።

በተጨማሪም የአፍሪካ የሰብአዊና የህዝቦች መብት ቻርተር ከሌሎች አለም አቀፍ ሰነዶች ሰፊ ባለ መልኩ ስለመብቱ በአንቀፅ 12 በዝርዝር አካቷል። በዚህም ስምምነት መሰረት የመንቀሳቀስ መብት ማንም ሰው ህጋዊ በሆነ መልኩ በአንድ ሀገር ግዛት ውስጥ የመንቀሳቀስና የመኖሪያ ቦታውን የመምረጥ፣ የራሱን ሀገር ጨምሮ ሀገርን ለቆ የመውጣትም ሆነ የመመለስ መብት ያለው እንደሆነ ተደንግጓል። ይህ መብት ለሀገር ደህንነት፣ ህግና ሥርዓትን ለማስፈን፣ ለህዝብ ጤና ወይም ሞራል ሲባል ካልሆነ ሊገደብ እንደማይችል የህግ ጥበቃ ተሰጥቶታል።

ሀገራችን ከላይ የተጠቀሱት አለም አቀፍ እና አህጉራዊ የሰብአዊ መብት ሰነዶች አባል ሀገር ስለሆነች እና በእነዚህ ሰነዶች የተካተቱ ድንጋጌዎች የሀገራችን ህግ አካል ስለሆኑ የመንቀሳቀስ መብትን የሚመለከቱ ድንጋጌዎችም ተፈፃሚነት ይኖራቸዋል። እንዲሁም በህገ መንግስቱ አንቀፅ 13 (2) በምዕራፍ ሶስት የተዘረዘሩ መሰረታዊ መብቶችና ነፃነቶች ድንጋጌዎች ኢትዮጵያ ከተቀበለቸቸው አለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች ስምምነቶችና አለም አቀፍ ሰነዶች መርሆች ጋር በተጣጣመ መንገድ

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የኮ/መ/ቁ.289389
ሐዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

እንደሚተረጎሙ የተገለፀ በመሆኑ የመንቀሳቀስ መብት ትርጉም አስመልክቶ የተቀመጡ ድንጋጌዎችም ለሀገራችን የሚሰሩ ይሆናል።

በተጨማሪም የሀገ መንግስቱ አንቀፅ 32 ማንኛውም ኢትዮጵያዊ ወይም በሀገሪቱ መንገድ ኢትዮጵያ ውስጥ የሚገኝ የውጪ ዜጋ በመረጠው የሀገሪቱ አካባቢ የመዘዋወርና የመኖሪያ ቦታ የመመስረት እና በፈለገው ጊዜ ከሀገር የመውጣት ነገነት እንዳለው እንዲሁም ማንኛውም ኢትዮጵያዊ ወደ ሀገሩ የመመለስ መብት እንዳለው ይደነግጋል።

የመንቀሳቀስ መብት ፍፁም የሆነ መብት ስላልሆነ በሀገ በሚቀመጡ ምክንያቶች ሊገደብ ይችላል። በሲቪልና ፖለቲካ መብቶች ኮንቬንሽን መሰረት የሀገር ሰላምና ደህንነት፣ የህዝብ ሞራል፣ ህዝብ ጤና ወይም የሌሎችን መብትና ነገነት መጠበቅ መብቱን ለመገደብ እንደሀገሪቱ ምክንያቶች የሚቆጠሩ ሲሆን በተጠቀሱት ምክንያቶች ካልሆነ በስተቀር የመንቀሳቀስ መብት ሊገደብ እንደማይችል ተገልጿል።

ኃገራችን ከላይ የተጠቀሱትን የሰብዓዊ መብት ስምምነቶች አባል ሀገር በመሆኗ የመንቀሳቀስ መብትን ከማስከበር አንፃር በሰነዶቹ የተቀመጡት ግዴታዎችን የመፈፀም ሀላፊነት አለባት። በተመሳሳይ የሀገ መንግስቱ የመንቀሳቀስ መብትን ጨምሮ ሌሎች መሰረታዊ የሰብዓዊ መብቶችን አካቶ የያዘ ሲሆን አንቀፅ 13 (1) በማንኛውም ደረጃ የሚገኝ የፌዴራልና የክልል መንግስታት ወይም ህግ አውጪ፣ ህግ አስፈፃሚ እና የዳኝነት አካላት የመንቀሳቀስ መብት ጋር በተገናኘ ኃላፊነቶች ተጥሎባቸዋል። በዚህም መንግስት አራሱ በዕለት ተዕለት ሥራው የዚህችም ሆነ የሌሎችን የሰብዓዊ መብቶች ሳይሸራርፍ፣ የማክበር ግዴታ ያለበት ሲሆን እነዚህ መብቶች በሌሎች መንግስታዊ ባልሆኑ እና በግለሰቦች እንዳይጣሉ የማስከበር ሀላፊነትም አለበት። በመሆኑም በማንኛውም ሁኔታ በሀገር ውስጥ የሰብዓዊ መብቶች የሚጣሉ ከሆነ ማስቆም፣ ጥፋተኞች ላይ እርምጃ የመውሰድ ሀላፊነት ያለበት ሲሆን ይህንን ተግባሩን አለመፈፀም በሚመለከታቸው የመንግስት አካላት ላይ ተጠያቂነት የሚያስከትል ነው።

በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 32 (1) ላይ ማንኛውም ኢትዮጵያዊ ወይም በሀገሪቱ መንገድ ሃገሪቱ ውስጥ የሚገኝ የውጪ ዜጋ በመረጠው የሃገሪቱ አካባቢ የመዘዋወርና የመኖሪያ ቦታ የመመስረት እንዲሁም በፈለገው ጊዜ ከሀገር የመውጣት ነጻነት ያለው መሆኑ ተደንግጎ ይገኛል።

ዜጎች መብቶቻቸውን የመጠቀም መብት ያላቸው ሲሆን መብት ብቻውን የሚቆም ባለመሆኑ የሚወጡ ሀገራትን የማክበር ግዴታ አለባቸው። የመንቀሳቀስ መብት የተመለከተውም ዜጋ በፈለገበት የሀገሪቱ ክፍል የመንቀሳቀስና የመኖር መብት እንዳለው በአጭር አቀፍ የሰብዓዊ መብት ሰነዶች እና በሀገ

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የክ/መ/ቁ.289389
ሕዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

ሲኖር ነዉ። በአመልካች ከሀገር እንዳይወጡ በፍርድ ቤት የተሰጠ የጉዞ እገዳ ያለ መሆኑ ማስረጃ አልቀረበም። የመንቀሳቀስ መብት ሊገደብ የሚችለው በፍርድ ቤት ውሳኔ ነዉ። 1ኛ ተከላሽ የፈፀመዉ ህገ ወጥ እገዳ 2ኛ ተከላሽ ተቀብሎ የአመልካች የመንቀሳቀስ መብት መከልከሉ ህገወጥ ድርጊት ነዉ።

በሰብሀ አመልካች በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ልደታ ምድብ 1ኛ የሕመንግስት እና የሽብር ጉዳዮች ችሎት የሕገ መንግስታዊ ስርዓት በሃይል በመናድ ክስ በመ/ቁ 272802 ክስ ተመስርቶባቸዉ እስከ ታህሳስ 28 ቀን 2014 ዓ.ም ድረስ ሲከራከሩ ቆይተዉ በኋላ የፍትህ ሚኒስትር የተከሰሱበት የወንጀል ክስ እንዲቋረጥ በ28/4/2014 ዓ.ም ለፍርድ ቤቱ አመልክቶ ክሱ ተቋርጦ ከአስር እንዲወጡ ተደርጓል። አመልካች ለህክምና ወደሌላ ሃገር ለመሄድ ቦሌ አለምአቀፍ አውሮፕላን ማረፊያ በ2ኛ ተከላሽ አማካኝነት የተከሰሱት የጉዞ እገዳ አልብህ በሚል ነዉ። ነገር ግን በሕገመንግስቱ እና ኢትዮጵያ ባለደቀቻቸዉ አልማተፍ ስምምነቶች ለአመልካች የተረጋገጠላቸዉን የመንቀሳቀስ መብት በህግ ብቻ ስልጣን በተሰጠዉ አካል በመከልከላቸዉ ክጋገር እንዳይወጡ የጉዞ እገዳ የተላለፈባቸዉ ስለመሆኑ በተከላሾች የቀረበ ማንኛዉም አይነት ማስረጃ የለም። ከዚህ መገንዘብ የሚቻለዉም 1ኛ ተከላሽ በዚህ ረገድ በህግ ስልጣን ሳይኖረዉ በሆነ መልኩ ከስልጣኑ ውጭ በሆነ በሆነ መንገድ (በወ/መ/ሥ/ሥ ህግና በሌሎች አግባብነት ያላቸዉ ህጎች እጅ ከፍንጅ ወንጀል የሚረጽሙ ሰዎችን ተከታተሎ በመያዝ ለህግ የማቅረብ ስልጣኑ እንደተጠበቀ ሆኖ) አመልካች ከሀገር እንዳይወጡ የሚችሉ የእገዳ ደብዳቤ የህግ መሰረት የሌለዉ ሆኖ አሾኝተነዋል። 2ኛ ተከላሽም 1ኛ ተከላሽ የጉዞ እገዳ ለማድረግ ስልጣንና ሃላፊነት የሌለው መሆኑን እያወቀ 1ኛ ተከላሽ ከፍ ሲል በተጠቀሰዉ መልኩ የጻፈለትን ደብዳቤ መሰረት በማድረግ ብቻ አመልካች ለህክምና ክጋገር እንዳይወጡ መከልከሉ አግባብ ሆኖ አላገኘዉም።

ጉዳዩ ሲጠቃለል አመልካች የተሻለ ህክምና ለማግኘት እንዳይችሉ ከህግ አግባብ ውጭ የመንቀሳቀስ መብታቸዉ በመገደብ ከሃገር ወጥተዉ ህክምና እንዳያገኙ በ1ኛ እና 2ኛ ተከላሾች መከልከላቸው ህገ ወጥ ድርጊት ነዉ ስንል በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 11 (3) እና በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 32 እና 37 መሰረት እንዲሁም በፍ/ሥ/ሠ/ሀ/ ቁጥር 273 መሰረት ፍርድ ሰጥተናል።

ከላይ በተሰጠዉ የፍርድ ቃል መሰረት ተከታዩ ተወስኗል።

- 1ኛ ተከላሽ በወመቢ/አ24/857/2013 በቀን 10/03/2013 ዓ.ም. 1ኛ ተከላሽ የጻፈዉን ደብዳቤ መሰረት በማድረግ 2ኛ ተከላሽ አመልካች ክጋገር እንዳይወጡ መከልከሉ በህግ የተሰጣቸዉን የመንቀሳቀስ መብት የገደበ በመሆኑ የህግ ድጋፍ ያለዉ አይደለም ብንል ወስነናል።

ልደታ 2ኛ መስረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የኮ/መ/ቁ.289389
ሕዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

ትዕዛዝ ::

1. ከላይ በውሳኔ ተራ ቁጥር 1 ላይ በተጠቀሰው ደብዳቤ መስረት 2ኛ ተከላሽ ክልከላ ካደረገባቸው የአፈጻጸም አቤቱታ ማቅረብ ይችላሉ።
2. በትዕዛዝ የቀረበው የኮ/መ/ቁ 272802 በመጣበት አግባብ ይመለስ።
3. በክርክሩ ግራ ቀኙ የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ ለየራሳቸው ይቻቻሉ።
4. ክርክሩ የተጠናቀቀ ስለሆነ መዝገቡ ተዘግቷል። ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይሰጥ የሦስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

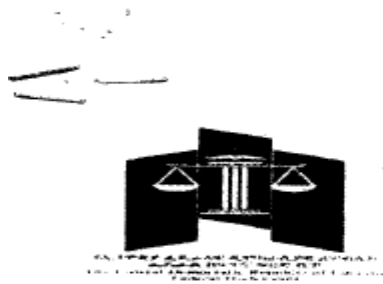
ልደታ 2ኛ መስረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
የኮ/መ/ቁ.289389
ሕዳር 28 ቀን 2015 ዓ.ም

ትዕዛዝ ::

1. ከላይ በውሳኔ ተራ ቁጥር 1 ላይ በተጠቀሰው ደብዳቤ መሰረት 2ኛ ተከላሽ ክልከላ ካደረገባቸው የአፈጻጸም አቤቱታ ማቅረብ ይችላሉ፡፡
2. በትዕዛዝ የቀረበው የኮ/መ/ቁ 272802 በመጣበት እግባብ ይመሰስ፡፡
3. በክርክሩ ግራ ተኝ የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ ለየራሳቸው ይቻቻሉ፡፡
4. ክርክሩ የተጠናቀቀ ስለሆነ መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ወደ መዝገብ ቤት ይመሰስ፡፡

የማይታዘብ የሦስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነት ችሎት
ግንቦት 04 ቀን 2015 ዓ.ም
መ/ቁ. 283946

ጻፆች: 1. ሰብላ ክንፈ

2. መሐሪ ዝ/መድሀን

3. አጀማ ጋዲሳ

ከሰላሳች:- 1) አቶ መሐሪ ወ/አማኑኤል ደርሞ -ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

2) አቶ ጌታቸው ሞልቶት አልታዩ-ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

3) ወ/ሮ ወርቅነሽ አብደላ ዑመር -ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

4) አቶ ጥጋቡ በየን መረሙ-ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

5) አቶ ተረፈ ጨመዳ ኤይ-ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

6) ወ/ሮ ወበት መሰሰ ቢያብል -ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

7) አቶ አብዱ መ-ደሲር መሀመድ-ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

8) ወ/ት ፋሲካ ኃይሉ ከበደ-ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

9) አቶ ኤርሲሞ ቀልባሞ ሀምቦም -ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

10) አቶ አለልኝ ይመር አበበ -ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

11) አቶ ብርሃኑ ካሱ አባዲ-ጠበቃ-ተስፋዩ ደገፋ-ቀረቡ

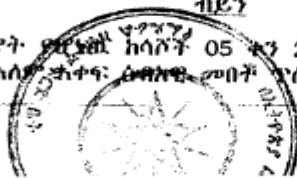
ተከሰሰች:- 1) በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ሴቶች፣ ህጻናት እና ማህበራዊ ጉዳይ ቢሮ ጽ/ቤት-ዓ/ሀማ-መኪያ ዲኑ-ቀረቡ

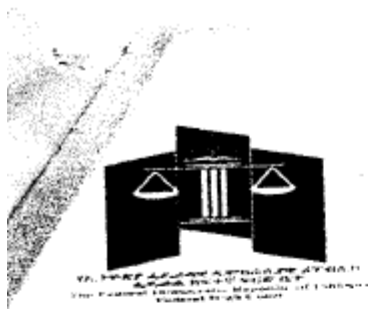
2) የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ከንቲባ ጽ/ቤት-ዓ/ሀማ-መኪያ ዲኑ-ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዮ ብይን ተሰጥቷል፡፡

ብይን

ለዚህ ብይን መሰጠት ምክንያት የሆነው ከሰላሳች 05 ቀን 2015 ዓ.ም በተፃፈ በፍ/ቤ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 91 በተሻሻለ ያቀረቡት ክስ በአለም ታቀፍ ልዩነት መሰረት ግሰት የሚመለከቱ ሕጎች እና

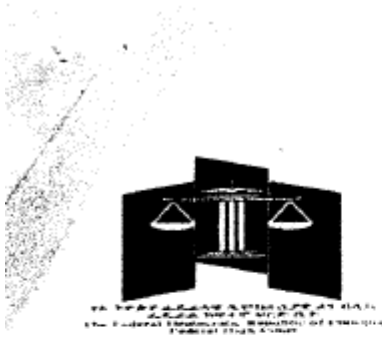

ልደታ 2ኛ መስረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
ግንቦት 04 ቀን 2015 ዓ.ም
መ/ወ. 283946

መንግስታዊ ያልሆኑ የልማት ድርጅቶች በሚሰሩት ሕግ መሰረት ልዩ የሂሳብ ባለሙያ ተመድቦ በተጎጂዎች ስም የተሰበሰበው ገንዘብ ለተከላከሉት ድርሻቸው በፓኬጁ መሠረት እንዲከፈል እንዲሁም የደረሰው የሰብአዊ መብት ጥሰት በተመለከተ ከላሾችን ወደነበሩበት ለመመለስ በጠቅላላው ተከላከሉት ብር 230,000,000 እንዲከፈል የሚል ነው። የጠየቁት ዳኝነት መነሻ የቆሻሻው ክምር በመጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ.ም ተደርጦ ከላይ በከላሾች ላይ የደረሰው ጉዳት ተከላከሉት የከተማ ቆሻሻ መስበሰብን፣ ማንጓዝን፣ እንደ አግባብነቱም በጥቅም ላይ መዋሉን፣ መምከኑን ወይም ጉዳት እንዳያመጣ ተደርጎ መወገዱን ለማረጋገጥ በህግ የተጣለባቸውን ኃላፊነት ባለመወጣታቸው እና ባለባቸው የሀብረተሰብ የመልካም አስተዳደር እና የመዋቅር እና የቅንጅት ክፍተት አሰራር የደረሰ በመሆኑ የጉዳት ካላን እና የፓኬጁ ገንዘብን በተመለከተ ለ1ኛ ከላሽ 17,954,545.54 (አስራ ሰባት ሚሊዮን ዘጠኝ መቶ ሃምሳ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም)፣ 2ኛ ከላሽ 19,204,545.54 (አስራ ዘጠኝ ሚሊዮን ሁለት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 3ኛ ከላሽ 24,204,545.54 (ሃያ አራት ሚሊዮን ሁለት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 4ኛ ከላሽ 25,454,545.54 (ሃያ አምስት ሚሊዮን አራት መቶ ሃምስ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 5ኛ ከላሽ 24,204,545.54 (ሃያ አራት ሚሊዮን ሁለት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 6ኛ ከላሽ 17,954,545.54 (አስራ ሰባት ሚሊዮን ዘጠኝ መቶ ሃምሳ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 7ኛ ከላሽ 22,954,545.54 ብር (ሃያ ሁለት ሚሊዮን ዘጠኝ መቶ ሃምሳ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም)፣ 8ኛ ከላሽ 19,204,545.54 (አስራ ዘጠኝ ሚሊዮን ሁለት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 9ኛ ከላሽ 21,704,545.54 (ሃያ አንድ ሚሊዮን ሰባት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር፣ 10ኛ ከላሽ 17,954,545.54 (አስራ ሰባት ሚሊዮን ዘጠኝ መቶ ሃምሳ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር እና 11ኛ ከላሽ 19,204,545.45 (አስራ ዘጠኝ ሚሊዮን ሁለት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ አምስት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ብር ተከላከሉት በአንድነት እና በነጠላ እንዲከፍሉ እና የቆሻሻ ክምር መደርመሱን ተከትሎ ለከላሾች ማቋቋሚያ በሚል በተከላከሉት ስም በአገር ውስጥ እና ከአገር ውጭ ድጋፍ ሰጪ አካላት የተሰበሰበ አሁን ያለው ብር 34,284,925.92 (ሰላሳ አራት ሚሊዮን ሁለት መቶ ሰማኒያ አራት ሺህ ዘጠኝ መቶ ሃያ አምስት ብር ከዘጠና ሁለት ሳንቲም) የከላሾች ተወካዮች በሚሳተፉበት አሰራር ለከላሾች ዘላቂ ማቋቋሚያ እንዲውል እንዲወሰን የሚል ነው።

ተከላሾች በጥር 17 ቀን 2015ዓ.ም በተፃፈ በሰጡት መልስ ያቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ 1ኛ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ተቀብሎ የማየት ስልጣን የሌለው ነው። ከላሾች መጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ/ም በተለምዶ ቆሺ ተብሎ በሚጠራ ጽሑፍ ማዘጋጃ ቤት ወይም የሚመለከተው የአስተዳደር መ/ቤት ተገቢ የሆነ የመከላከል የመቆጣጠር ቅድመ ጥንቃቄ የማድረግ

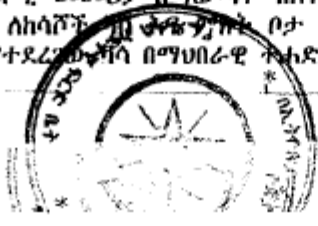

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት
 ግንቦት 04 ቀን 2015 ዓ.ም
 መ/ቁ. 283946

ኃላፊነታቸውን ባለመወጣታቸው በከላሾች ላይ የሞት፣ የንብረት፣ የእካልና የሰውነት ጉዳት እንዲደርስ እድርገዋል በሚል ከላሾች ክላቸውን በዚህ ፍርድ ቤት ያቀረቡት በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 11 ንዑስ አንቀጽ 3 እና 4ን መሠረት እድርገው በመሆኑ በዚሁ አዋጅ አንቀጽ 56 ስለመሸጋገሪያ ድንጋጌዎች ሲያስቀምጥ አዋጅ ተፈጻሚ ከመሆኑ በፊት የተጀመሩ ጉዳዮችን በተጀመሩበት ፍርድ ቤት እና በገባሩ ህግ እንደሚስተናገዱ ነው። በተጨማሪም በአዋጅ አንቀጽ 58 መሰረት አዋጅ የሚጻፍው ከጥር13 ቀን 2013 ዓ.ም ጀምሮ በመሆኑ ከላሾች በጠቀሱት ቀን ይህ አዋጅ ካለመኖሩም በላይ መሠረታዊ መብቶችን በተመለከተ አሁን በዚህ አዋጅ የተካተተ በመሆኑ እና ጉዳዩን አስመልክቶ የካሳ ጥያቄ አለን ቢሉ እንኳ በወቅቱ በስራ ላይ በመሆኑ በህግ አፈጻጸም መመሪያ ቁጥር 1/ 2009 በመሆኑ በዚህ ህግ መሠረት በሌላ ፍርድ ቤት ጉዳዩ ከሚታይ በቀር ይህ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ተቀብይ የማይችል ስልጣን የለኝም በማለት መዝገቡን ዘግቶ በነጻ እንዲያሰናብተን።

2ኛ ከላሾች የደረሰውን ጉዳት ተከላሾች የከተማው ቆሻሻ መሰብሰብን፣ማንኛውንም እንደሚጠነቅቁ በጥቅም ላይ መዋሉን መምከኑን ወይም ጉዳት እንዳያመጣ ተደርጎ መወገዱን የማረጋገጥ በህግ የተጣለባቸውን ኃላፊነት ባለመወጣታቸው እና ባለባቸው የህብረተሰብ የመልካም አስተዳደር እና የመዋቅር እና የቅንጅታዊ ክፍተት አሰራር ነው ብሎ እንዲወሰን በማለት ዳኝነትን የጠየቁ ቢሆንም ተከላሾች ከላይ የተጠቀሱ ዝርዝር ኃላፊነቶች በክሉ ላይ የተጠቀሰው አደጋ በተከሰተበት ወቅት በስራ ላይ የነበረው አዋጅ ቁጥር 64/2011 ሆነ ይንን አዋጅ ሽሮ በወጣው አዋጅ ቁጥር 74/2014 ላይ ለተከላሾች በህግ የተሰጠውን ኃላፊነት ዝርዝር ላይ ከላመኖሩም በላይ ከላይ ተከላሾች ያስቀመጧቸው ኃላፊነቶች በአዋጅ ቁጥር 64/2011 ሆነ ይህንን አዋጅ ሽሮ በወጣው አዋጅ ቁጥር 47/2014 ላይ እንዲፈጸሙ ስልጣንና ኃላፊነት የተሰጠው ተቋም እያለ መከላከል አግባብ ካለመሆኑ በላይ ከደረሰው አደጋ ጋር ተያይዞ በጊዜ ሲደረጉ የነበሩ ድጋፎችም መነሻው በማድረግ የቀረበ ክስ ባይሆንም ነው ቢባል እንኳ ጉዳዩን አስመልክቶ በግልጽ ኃላፊነት ያለበት የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የአደጋ ዝግጁነት ምላሽ መልሶ ማቋቋም ኢጀንሲ በኃላም በአዋጅ ቁጥር 64/20011 መሠረት መብትና ግዴታውን የአሳትና አደጋ ስጋት ስራ አመራር ኮሚሽን የተላለፈበት ተቋም በመሆኑ የቀረበ ክስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 244(2)(መ) መሠረት በማያገባቸው ነው የተከሰሱት በማለት በነጻ እንዲያሰናብተን።

3ኛ ከላሾች ተከላሾችን ተገቢ የሆነ የመከላከል፣ የመቆጣጠር ቅድመ ጥንቃቄ የማድረግ ኃላፊነታቸውን በአዋጅ ቁጥር 513/2002 እና 300/1995 የተሰጣቸውን ባለመወጣታቸው ለደረሰባቸው ጉዳት በአዋጅ ቁጥር 621/2001 እና በደብ ቁጥር 168/2001 መሠረት በበጎ እድራጎት ኮሚቴነት ከተሰበሰበ ገዝብ ንብረትን ለመተካት፣ የመጠለያ፣ የተወሰነ ወር ቀለብ በሚል ፓኬጅ በማዘጋጀት እና የአስፈጻሚ መመሪያ በማውጣት በአዋጅ ቁጥር 455/97 እና በካሳ መመሪያ ቁጥር 19/06 መሠረት ለከላሾች በቀረቡት ስራ ለአንድ አባወራ የሚከፈለውን በመወሰን አስተናግጃል ነገር ግን የተደረገው የካሳ በማህበራዊ ተሳታፊ መርህ መሠረት የተሟላ ቅንጅት

የኢትዮጵያ የሰብአዊ መብቶች ምክር ቤት
The Ethiopian Human Rights Commission
P.O. Box 243, Addis Ababa, Ethiopia

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት

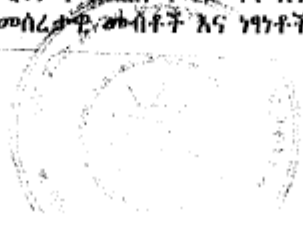
ግንቦት 04 ቀን 2015 ዓ.ም

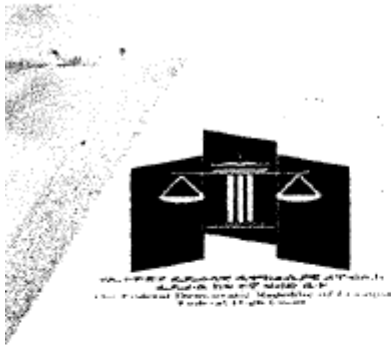
ሞ/ቁ. 283946

የሌለው እና ሰነድ አለመኖሩ ማህበራዊ፣ ዘላቂ፣ የኢኮኖሚ ማቋቋም ካላ ያላካተተ ነው ያሉ ቢሆንም የቀረበው ክስ ያስረዳል በሚል የቀረበው ማስረጃና የማስረጃ ዝርዝር የክሳሾች ሳይሆን የሌሎች ሰዎች (እነ የሺ መኮንን ገ/ሕይወት 96 ሰዎች በክፍተኛ ፍርድ ቤት 1ኛ ፍ/ብሄር ችሎት በመ/ቁ 228448 የካቲት 25 ቀን 2011 ዓ/ም በክርክር ላይ በሚገኝ መዝገብ የቀረበ ማስረጃ እና የማስረጃ ዝርዝር) ከመሆኑ አንጻር ሲታይ በክሳሾች ስም ማስረጃ እንዳልቀረበ ሊወሰድ ይገባል ። ማስረጃው የክሳሾች ነው ቢባል እንኳን ከተያያዘው ማስረጃ ጭምር መረዳት እንደሚቻለው ክሳሾች እንዳሉት ሳይሆን የጠሰጠው ካላ አይነት ምትክ ቦታ ወይም 10/90 የጋራ አፓርትመንት ወይም የኪራይ ቤቶች፣ የቤት ኪራይ እና የአልባላት እና መሰረታዊ ፍጆታ ካላ እንደሆነ ነው። በአዋጅ ቁጥር 455/97 እና በካላ መመሪያ ቁጥር 19/06 መሰረት ካላ እንደተከፈላቸው በግልጽ በማስቀመጥ ካላ አልተከፈለንም በሚል የቀረበው ክስ ከመሰረታዊ መብቶች ጋር ፈጽሞ የማይገናኘውን ጉዳይ እንደሆነ በማስመሰል የቀረበ ክስ ከመሆኑም በቀር የፍታብሔር ህግ ቁጥር 2091 እና ተካታቾችን መሠረት በማድረግ በካላ አዋጅ እና መመሪያ መሰረት የካላ ክፍያ የተደረገ በመሆኑ እና ይህንን ክሳሾች አምነው ክስ ያቀረቡ በመሆኑ የተከበረው ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 231(1)(ሀ) መሰረት ጉዳዩ የማይቀርብም ነው በማለት ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት እንዲወስንልን።

4ኛ በክሳሾች ስም አደጋ ለደረሰባቸው ጉዳት ማካካሻ እንዲውል ከህዝብ የተሰበሰበውን ብር 34284925.92 በባንክ ታግዶ የሚገኝ ብር ለክሳሾች ጥቅም እንዲውል እንዲወሰንልን ያሉትን በተመለከተ እነ የሺ መኮንን (96) ሰዎች እና ከአሁን ተከላኮች ጋር በመ/ቁ 228448 ባለው የፍትብሔር ክርክር ክሳሾች የጣልቃ ገብ ጥያቄ አቅርበው ፍ/ቤቱ የግራ ቀኙን አመልካቶች ; የአሁን ክሳሾች /ላይ አዲስ ክስ አቅርበው መብታቸውን ከመጠየቅ በስተቀር በዚህ መዝገብ ላይ ጣልቃ ገብተን እንድንከራከር ይፈቀድልን በሚል ያቀረቡት አቤቱታ ፍ/ቤቱ አልተቀበለውም እንዲሁም ከላይ የተጠቀሰው ገንዘብ በፍ/ቤቱ በመታገዱ ምክንያት እግዱ እንዲነሳቸው ያቀረቡት አቤቱታ በተመለከተ በፍሬ ነገሩ ክርክር ላይ ምርመራ ካደረገ በኋላ አልባት የሚያገኝ ነው በማለት ብይን የሰጠ ሲሆን አሁንም ጉዳዩ በሌላ ፍ/ቤት በመሰማት ላይ የሚገኝ በመሆኑ ክርክሩ አልባት እስኪያገኝ ድረስ በዚህ ፍ/ቤት ያለው ክርክር በፍ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 197/2/መሠረት እንደዘጋልን የሚል ነው።

በዚህ መሰረት የቀረበው መቃወመያ ፍርድ ቤቱን መርምሮታል። ክሳሾች ለክሳሻው መሰረት ያደረጉት በመጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ.ም የቆሻሻ ክምር ተደርምሶ በተከላኮች ሰብአዊ መብት ጥሰት በመፈፀሙ ለደረሰ ጉዳት ካላ እንዲከፈላቸው እና በእርዳታ የተሰበሰበ ገንዘብም ድርሻቸው እንዲሰጣቸው ነው። በዚህ መሰረት በመጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ.ም በደረሰ የቆሻሻ መደርመስ ለደረሰ ሰብአዊ መብት ጥሰት ጥሰቱ እንዲቆምና ለደርሱ ጉዳት ካላ እንዲከፈላቸው ክስ ማቅረብ የሚችሉት በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 ለመሰረታዊ መብቶች እና ነጻነቶች ችሎት ነው ወይስ

ልደታ 2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት

ግንቦት 04 ቀን 2015 ዓ.ም

መ/ቁ. 283946

ጉዳት በደረሰቤ ጊዜ በሚታየው ከጤል ዉጭ ሃላፊነት በደረሰ ጉዳት መሰረት በማድረግ ለሚመለከተው ችሎት የሚል ፍርድ ቤቱ መርምሮታል።

ከላሽ ለክሉ መሰረት ያደረጉትም በመጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ.ም በደረሰ የቆሻሻ መደርመስ ነገር። ይህ ችሎት የተቃቃመው በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 11(3)(4) መሰረት በማድረግ ነገር። ይህ 2ኛ መሰረታዊ መብቶች ችሎት የሚያያዘው ጉዳዮች በአዋጁ አንቀጽ 11(3)(4) ህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር የተመለከቱት መሰረታዊ መብቶች እና ነፃነቶች ለማስከበር ነገር። ከላሽ በዚህ ችሎት ያቀረቡት ክስ በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር የተመለከቱት መሰረታዊ መብቶች እና ነፃነቶች በተከላሸች ተጥሰው በመጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ.ም በደረሰ የቆሻሻ መደርመስ መሰረት በማድረግ የቀረበ የጉዳት ካሳ እንዲከፈለን እና ጥሰቱ እንዲቆም የሚል ነገር።

ስለዚህ ከላሽ መጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ/ም በተለምዶ ቆሽ ተብሎ በሚጠራ አካባቢ ማዘጋጃ ቤት ወይም የሚመለከተው የአስተዳደር መ/ቤት ተገቢ የሆነ የመከላከል የመቆጣጠር ቅድመ ጥንቃቄ የማድረግ ኃላፊነታቸውን ባለመጣታቸው በከላሽ ላይ የሞት፣ የንብረት፣ የአካልና የሰውነት ጉዳት እንዲደርስ አድርገዋል በሚል ከላሽ ከላቸውን በዚህ ፍርድ ቤት ያቀረቡት በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 11 ንዑስ አንቀጽ 3 እና 4ን መሠረት አድርገው ነገር። በዚህ አዋጅ አንቀጽ 56 ስለመሸጋገሪያ ድንጋጌዎች ሲያስቀምጥ አዋጅ ተፈጻሚ ከመሆኑ በፊት የተጀመሩ ጉዳዮችን በተጀመሩበት ፍርድ ቤት እና በነባሩ ህግ እንደሚስተናገዱ ተደንግገዋል። በተጨማሪም በአዋጅ አንቀጽ 58 መሰረት አዋጅ የሚጻፍው ከጥር13 ቀን 2013 ዓ.ም ጀምሮ መሆኑ ተደንግጓል። በመሆኑ ከላሽ ጥሰት ተፈፀመብን፣ ጉዳት ደረሰብን በሚሉት መጋቢት 2 ቀን 2009 ዓ/ም ቀን ይህ አዋጅ ካለመኖሩም በላይ መሠረታዊ መብቶችን በተመለከተ አሁን በዚህ አዋጅ የተካተተ በመሆኑ እና ጉዳዩን አስመልክቶ የካሳ ጥያቄ አለን ቢሉ እንኳ ከጤል ዉጭ ሃላፊነት በሚደርስ የጉዳት የካሳ ጥያቄ መደበኛ የፍትሃብሂር ክስ ለሚመለከተው ችሎት ከሚያቀርቡ በቀር አዋጅ ቁጥር 1234/2013 ከመጣቱ በፊት ለደረሰ መሰረታዊ ሰብአዊ እና ነፃነቶች ጥሰት ለደረሰ ጉዳት በዚህ አዋጁ መሰረት በማድረግ ለዚህ ችሎት ክስ ማቅረብ አይችሉም ተብሎ ብይን ተሰጥቷል።

1. ይግባይ መብት ነገር።
2. መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የጻፍ ፊርማ አለው

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ብ/ቸሎት

የክ/መ/ቁ.228448

4^ኛ ተከላሾች ለተጎዲዎች አስፈላጊውን ድጋፍ ያደረገላቸው በመሆኑ ጉዳዩ አስተዳደራዊ እንጂ በፍርድ ቤት የሚታይ አይደለም። በዚህ መሰረት ፍ/ቤቱ መዝገቡን እንዲዘጋልን።

5^ኛ ከላሾች የሰብዓዊ መብት ጥሰት የተደረገብን በመሆኑ ፍ/ቤቱ የሰብዓዊ መብት ጥሰት በፍርድ እንዲነግርልን ይበሉ እንጂ፤ ከላሾች በህገወጥ መልኩ በመንግስት ይዞታ ፤ ባልተፈቀደላቸው ቦታ ላይ የላስቲክና የጭቃ ቤት ስርተው ይኖሩ የነበሩ ህገወጥ ሰነድ አልባ ባለይዞታዎች ናቸው። የሰብዓዊ መብት ጥሰት ተደረገ የሚባለው የመንግስት አካላት ህግ የማስከበር መደበኛ ስራቸውን ሲሰሩ የሚከሰት የመብት ጥሰት ነው።

ከላሾች ባልተፈቀደላቸው ስፍራ እየኖሩ የደረሰባቸው አደጋ በመሆኑ በመንግስት የደረሰባቸው የሰብዓዊ መብት ጥሰት የለም። መንግስት የሰብዓዊ መብት ጥሰት ፈፅሟል ቢባል እንኳን የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገመንግስት አንቀፅ 55/7/16/ የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በማጣራት አስፈላጊውን እርምጃ እንደሚወስድ የሚደነግግ ሲሆን፤ የኢትዮጵያ ሰብዓዊ መብት መቋቋሚያ አጥፎ ቁ.210 አንቀፅ 6/4/ የሰብዓዊ መብት ጥሰቶችን የመመርመር እና ወሳኔ የመስጠት ጋላፊነት ያለው እንደሆነ ይደነግጋል። በመሆኑም ከላሾች ይህን ክስ ለማቅረብ የክስ ምክንያት ማሸጋገጥ በሚል ክስ ወድቅ እንዲደረግልን የሚል መከራከሪያ ያነሱ ሲሆን፤

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤ/ፍሰት

የክ/መ/ቁ.228448

እንደዚሁም በክስ መስማት አለት በፍ/ቤ/ከ/ህ/ቁ 241 መሰረት በግራ ቀኙ ላይ በመ/ደ/መቃወሚያ ላይ ክርክር ተደርጓል። በምርመራውም የከላሾች ጠበቃ ባቀረበው ክርክር አሻሽለን ያቀረብነው ክስ ሙሉ በሙሉ የፌዴራል ህጎችን መሰረት የደረገ በመሆኑ በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 3 መሰረት ይን ጉዳይ የፌዴራል ፍ/ቤት አይቶ የመወሰን ስልጣን አለው፤ ተከላሾች ከላሾች ጥቅም የላቸውም፤ ገንዘቡንም በተመለከተ በማስረጃ አላስደገፉም የሚለው ክስ የፍሬ ነገር ክርክር ነው፤ በመቃወሚያነት የሚቀርብ አይደለም፤ ተከላሾች አስተዳደራዊ ወሳኔ የተሰጠበት ጉዳይ ፍ/ቤት ሊቀርብ አይችልም በሚል ያቀረቡትን መቃወሚያ በተመለከተ የፌዴሬሽን ምክር ቤት የሰበር ወሳኔውን የሻረው በመሆኑ ተቀባይነት የለውም፤ በህግ በግልፅ እስካልተቀመጠ ድረስ ፍ/ቤቶች የአስተዳደር አካላት ወሳኔ ክስጠ በኋላ በዛ ጉዳይ ላይ የሚቀርበውን ክስ የማየት ስልጣን የላቸውም የሚባልበት አግባብ የለም፤ በህገ ወጥ መንገድ የሰፈረ ሰው መብት የለውም የሚባልበት የህግ አግባብ የለም፤ ፓርላማ እና የሰብዓዊ መብት ኮሚሽን ያላቸው ስልጣን በተመለከተ ፍ/ቤቶች የማየት ስልጣን የላቸውም የሚያስብል አይደለም፤ በመሆኑም መቃወሚያዎቹ ወድቅ እንዲደረጉልን ብለዋል።

ተከላሾች በበኩላቸው ባቀረቡት ክርክር፤ የከተማ አስተዳደር አስፈፃሚ አካላት በሚከሰሱበት ጊዜ ጉዳዩን የማየት ስልጣን የከተመው ፍ/ቤት ነው፤ ተከላሾች የፌዴራል የሰብዓዊ መብት ጥሰት የለም፤ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 ይህ ክስ ከቀረበ በኋላ የጠጣ በመሆኑ ለዘህ ጉዳይ ተፈፃሚነት የለውም፤ ከላሾች መብት

ቀጥሎ.....

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት/ት

የክ/መ/ቁ.228448

እና ጥቅማቸውን አረጋግጠው አሳቀሩትም፤ ክሳቸውን በማስረጃም አላስደገፉም፤ የከተማ አስተዳደሩ የመጨረሻ ውሳኔ የሰጠበት በመሆኑ ጉዳዩ በፍ/ቤት ሊታይ አይችልም ብለዋል።

ፍ/ቤቱም የቀረቡትን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎች እና ክርክሮች አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች አንፃር መርምሮታል።

እንደመረመርነውም አልባት ማግኘት ያለባቸው ነጥቦች 1^ኛ ፍ/ቤቱ የከሰሾችን ክስ ተቀብሎ የማየት የስረ ነገር ስልጣን አለው ወይስ የለውም? 2^ኛ ከሳሾች ያቀረቡት ክስ መብትና ጥቅም እንዲሁም የክስ ምክንያት አለው ወይስ የለውም? የሚሉት ናቸው።

የመጀመሪያውን ጭብጥ ስንመለከት ተከሳሾች በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ቁጥር 361/95 አንቀጽ 41(1)(ሰ) መሰረት በማድረግ ይህ ፍ/ቤት ይህን ጉዳይ የማየት የስረ ነገር ስልጣን የለውም በሚል ያቀረቡትን መቃወሚያ በተመለከተ የክሱን ይዘት እንደሚያስረዳው ክሱ መሰረት ያደረገው ኢትዮጵያ ያህዌዎችቸው አለም አቀፍ ስምምነቶችን መነሻ መሰረት በማድረግ የቀረበ ሲሆን፤

እነዚህ ስምምነቶች በህገ መንግስቱ አንቀጽ 9(4) መሰረት አለም አቀፍ ስምምነቶች የሀገሪቱ ማለትም የፌዴራል መንግስቱ ህግ አካል እንደሆኑ ያስረዳል፤

ቁጥር.....

የመ/ቁጥር 289822
ቀን- 28 / 3 / 2015 ዓ.ም

የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ልደታምድብ ፍትሐብሄር
2ኛ መሰረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ችሎት

ዳኞች: በረከት ሰይፋ

ሰብላ ከንፈ

መሓሪ ገ/መድህን

አመልካች፡ አቶ ሁነኛው ሙሳት ዘነበ

ተጠሪ፡ ካሳንቺስ እና አካባ ፖሊስ ጣቢያ

መዝገቡ ተከፍቶ የቀረበው አመልካች በ28/3/2015ዓም የተጻፈ አካልን ነጻ የማውጣት አቤቱታ በማቅረባቸው ሊሆን አቤቱታው ተመርምሮ ተከታዩ ብይን ተሰጠ።

ብይን

አመልካች በ28/3/2015ዓም በተጻፈ በቃለ መሀላ በተደገፈ አቤቱታ አመልካች ተጠርጥሮ በ20/3/ 2015ዓም በተጠሪ ፖሊስ ጣቢያ በእስር ላይ የሚገኝ መሆኑን፤ አመልካች ከታሰረበት ጊዜ ጀምሮ ወደ ፍርድ ቤት ያልቀረበ መሆኑን፤ ተጠሪ አመልካችን እንዲለቅ ወይም ወደ ፍርድ ቤት እንዲያቀርብ ቢጠየቅም ፍቃደኛ እንዳልሆነ በመግለጽ ተጠሪ አመልካችን ያለምንም ህጋዊ ምክንያት ለረዥም ጊዜ ፍርድ ቤት ሳያቀርብ መያዝ መብት የሌለው በመሆኑ ፍ/ቤቱ ይህንን አረጋግጦ የአመልካችን የአካል ነጻነት እንዲከበር ውሳኔ ይስጥልኝ በማለት አመልክተዋል። ለማስረጃነትም ምስክሮችን ቆጥረዋል።

1

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት

የክ/መ/ቁ.228448

አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 3/1/ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ህገ መንግስቱ ፤ የፌዴራል መንግስቱ ህጎች እና ዓለም አቀፍ ስምምነቶች መሰረት በማድረግ የሚነሱ ክርክሮችን የማየት ስልጣን እንዳላቸው ይደነግጋል። በዚህም መሰረት ከሳሾች ያቀረቡትን ክስ ይህ ፍ/ቤት ተቀብሎ የማየት ስልጣን እንዳለው መረዳት ይቻላል። እንደዚሁም በአዋጅ ቁ. 361/1995 መሰረት አላግባብ የተወሰደን ገንዘብ ለማስመለስ የሚቀርቡ ክሶች የከተማው ፍ/ቤት ስልጣን አይደለም።

በመሆኑም በዚህ ረገድ በተከሳሾች የቀረበውን መቃወሚያ ፍ/ቤቱ አልተቀበለውም።

ተከሳሾች ከሳሾች ያቀረቡት ክስ አስተዳደራዊ ጉዳይ ሲሆን በአስተዳደራዊ አካል የመጨረሻ ዉሳኔ ያገኙ በመሆኑ ፍ/ቤቱ ተቀብሎ የማየት ስልጣን የለውም በሚል ያቀረቡትን መክራከሪያ በተመለከተ፤

የአስተዳደር መስሪያ ቤቶች ስልጣናቸውን በህጉ አግባብ አልተወጡም የሚል ክርክር ያለው ወገን ጉዳዩን በፍርድ ቤት ወስዶ መብቱን ከማስከበር የሚከለክል ያለመሆኑን ከኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 37፤ 40(3)(4)፤ 79(1)፤ እና 78(4) ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብ የምንረዳው ጉዳይ ነው። እንዲሁም የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በኮ.መ.ቁ. 51790 ቅፅ 12 ላይ በአስተዳደር ጉዳይ የመጨረሻ ዉሳኔ እንዲያገኙ በህግ ተለይተው የተቀመጡ ጉዳዮችን

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ

ቁጥር.....
ፊርማ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት/አ-ት

የክ/መ/ቁ.228448

በተመለከተ ፍ/ቤቶች የመዳኘት ስልጣን የሌላቸው እንደሆነ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል።

ሆኖም አሁን ለክርክር ምክንያት የሆኑት ጉዳዮች በአስተዳደራዊ አካላት የመጨረሻ ውሳኔ እንዲያገኙ በህግ ተለይተው የተቀመጡ ጉዳዮች ስለመሆናቸው ተከላሾች ያስረዱት ነገር የለም።

ተከላሾች በከላሾች ላይ ለደረሰው አደጋ በከተማ አስተዳደሩ የእሳትና አደጋ ስጋት ስራ አመራር ኮሚሽን አጠቃላይ የጉዳት መጠን ክስተትና የፍላጎት መረጃ አሰባስቦ ለከተማ አስተዳደሩ ካቢኔ በማቅረብ፤ አስተዳደሩ 6 የድጋፍ ፓኬጅ በማፅደቅ ድጋፍ ተደርጎላቸዋል።

በመሆኑም ጉዳዩ የአስተዳደራዊ የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘ በመሆኑ ፍ/ቤቱ የማየት ስልጣን የለውም በሚል ያቀረቡትን መቃወሚያ በተመለከተ የቀረበ ማስረጃ ባለመኖሩ በመቃወሚያነት አልተቀበለም።

ተከላሾች ከላሾች ያቀረቡት ጉዳይ አስተዳደራዊ ጉዳይ በመሆኑ ፍ/ቤቱ የማየት ስልጣን የለውም በሚል ያቀረቡትን መቃወሚያ በተመለከተ፤ ከላሾች ክልብዓዊ መብት ጥሰቶች እና በተከላሾች ኃላፊነት በአግባቡ ያለመወጣት ደረሰብን ያሉትን ጉዳት መጠየቅ ጉዳዩን አስተዳደራዊ የሚያደርገው ባለመሆኑ በዚህ ረገድ የቀረበውን መቃወሚያ ፍ/ቤቱ አልተቀበለም።

ቁጥር.....
ፊርማ.....

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
 የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤ/ፍሉት

የክ/መ/ቁ.228448

ሁለተኛውን ጭብጥ ስንመለከት፡ ከሳሾች ኢትዮጵያ ካፀደቀቻቸው ዓለም አቀፍ እና አህጉራዊ የሰብዓዊ መብት ስምምነቶች አኳያ የጠየቋቸው በቂ የሆነ የኑሮ ደረጃ የማግኘት መብት ምግብ የማግኘት መብት እና በኢኮኖሚ ፤ ማህበራዊ እና ባህላዊ መብቶች ኮንቬንሽን አንቀፅ 12 በአፍሪካ የሰብዓዊ እና የህዝቦች መብቶች ቻርተር አንቀፅ 16 እና 24 በሕፃናት መብቶች ኮንቬንሽን አንቀፅ 24 እና በሴቶች ላይ የሚፈፀም ማንኛውም አይነት አድጋዊ አሰራር ለማስቀረት በተደረገ ስምምነት አንቀፅ 14(2)(ሰ) ስር የተረጋገጡ መብቶች ላይ ጥሰት ተፈፅሟል ተብሎ እንዲወሰን እና ተከላሾች የማስተካከያ እርምጃዎች እንዲወሰዱ እንዲሁ የተከላሾች ፓኬጅ የከላሾችን ሁሉንም አይነት ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ፍላጎት ለማሟላት ብቃት የለውም ተብሎ እንዲወሰን የጠየቁትን ዳኝነት በተመለከተ፤

ተከላሾች በእነሱ የተፈፀመ የሰብዓዊ መብት ጥሰት ያለመኖሩን በመጥቀስ ይህን ክስ ለማቅረብም የሚያስችል የክስ ምክንያት ከሳሾች የላቸውም ፍ/ቤቱ ጉዳዩን የማየት ስልጣን የለውም የሰብዓዊ መብት ጥሰት ተፈፅሟል ቢባል እንኳን የሀገሪቱን ፓርላማ እና የሰብዓዊ መብት ኮሚሽንን የሚመለከት ነገር በሚል መከራከሪያ ያነሳሉ፤

ከሳሾች በበኩላቸው ፓርላማ እና የሰብዓዊ መብት ኮሚሽን ያላቸው ስልጣን ፍ/ቤቶች በዚህ ጉዳይ ስልጣን የላቸውም የሚያስብል አይደለም በህገ-ወጥ መንገድ የሰፈረ ሰው መብት የለውም የሚባልበት የህግ አግባብ የለም ያቀረብነው ጉዳይ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ

ቀጥሮ.....

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት

የክ/መ/ቁ.228448

የክስ ምክንያት አለፈ በፍ/ቤት ሲታይ የሚችል ጉዳይ በመሆኑ መቃወሚያዎቹ ወድቅ እንዲደረጉ ይጠይቃሉ።

ለዚህ ክርክር እልባት ለመስጠት የክስ ምክንያት ማለት ምን እንደሆነ ማየቱ አስፈላጊ ነው። አንድ በፍርድ ቤት የቀረበ ጉዳይ የክስ ምክንያት አለፈ ብሎ ለመወሰን የሚቻለው በክሱ ላይ የተገለፀው ነገር ቢረጋገጥ ከላሹ የጠየቀውን ዳኝነት ለማግኘት ህግ እንደሚፈቅድለት ፍርድ ቤቱ በአወንታዊ ምላሽ ለመስጠት የሚያስችል መሆኑን ሲረዳው እንደሆነ ነው። ይህ ስለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በክ.መ.ቁ.136725 በቅፅ 21 ላይ ትርጉም ሰጥቷል።

አሁን በተያዘው ጉዳይም ከላሾች ከሰብዓዊ መብት ጥሰቶች ጋር በተያያዘ የጠየቁት ዳኝነት ስንመለከት የኢኮኖሚያዊ የማህበራዊና ባህላዊ መብቶችን ተግባራዊ ለማድረግ ወይም ስራ ላይ ለማዋል በእጃቸው ያለውን ሀብት በአግባቡ በመጠቀም መብቶቹን መጠበቅ እንዳለባቸው ይሄን ለማድረግ የሚገደዱት በአቅማቸው በፈቀደው መጠንና በሃደት እንደሆነ አለም አቀፍ የኢኮኖሚያዊ የማህበራዊና ባህላዊ መብቶች የቃል ኪዳን ሰነድ አንቀጽ 2 እና ከተያያዙ ድንጋጌዎች መረዳት የሚቻል ነው። በመሆኑም እነዚህን መብቶች ለማስፈጸም ሀገራት የሚያውቁት ህግም ወሰኝ ነው። ነገር ግን በዚህ ረገድ በልዩ ሁኔታ የወጣ ህግ አለመኖሩ ከላሾች የጠየቁትን መብት አይነት ለማስተናግድ ዝግጁነት አለመኖሩን የሚያሳ በመሆኑ የተከላሸች መቃወሚያው ከሀገሪቱ የመፈፀም አቅም አንጻር ተቀባይነት ያለው ሆኖ ተግኝቷል።

ቁጥር.....

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ብ/ቸሱት

የክ/መ/ቁ.228448

ከዚሁ መቃወሚያ ጋር በተያያዘ ከሳሾች አደጋው የደረሰው በተከሳሾች በህግ የተጣለባቸውን ኃላፊነት ያለመወጣት እና ባለባቸው የመልካም አስተዳደር እና የመዋቅርና ቅንጅት ክፍተት ነው እንዲባል የሚጠይቁት ዳኝነት ከፍ ብሎ በተጠቀሰው ምክንያት ፍ/ቤቱ አልተቀበልነው፡፡

በመሆኑም ከሳሾች የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌዎች ጥሰት ተፈፅሞብናል፤ በተከሳሾች የማስተካከያ እርምጃ እንዲወሰድ ይወሰንልን እና አደጋው የደረሰው በተከሳሾች በህግ የተጣለባቸውን ኃላፊነት ያለመወጣት እና ባለባቸው የመልካም አስተዳደር እና የመዋቅር እና ቅንጅት ክፍተት ነው እንዲባል በሚል የጠየቁት ዳኝነት ከፍ ብሎ በተጠቀሱት የህግ ምክንያቶች ተከሳሾች መቃወሚያ ተቀባይነት አግኝተዋል፡፡

ከሳሾች በአደጋው ምክንያት ከሀገር ውስጥ እና ከውጭ የተሰበሰበውና በዚህ ፍ/ቤት የታገደው ብር 34,284,925.92 (ሰላሳ አራት ሚሊዮን ሁለት መቶ ሰማንያ አራት ሺህ ዘጠኝ መቶ ሀያ አምስት ብር ከ92 ሳንቲም) የከሳሾች ተጠካዮች በሚሳተፉበት አሰራር ለከሳሾች ዘላቂ መቋቋሚያ በእርዳታ የተሰበሰበው ገንዘብም በፌዴራል ዋና ኤዲተር በኩል ተጣርቶ እንዲቀርብና እንዲጫል ለመቋቋሚያ እንዲውል እንዲወሰን፤ የጠየቁት ዳኝነት በተመለከተ ተከሳሾች በማስረጃ ያልተደገፉ በመሆናቸው ክሱ ውድቅ እንዲሆን የጠየቁትን በተመለከተ ብናሬ ጉዳይ ክርክር የሚታይ በመሆኑ መቃወሚያው ተቃባኝነትን አላገኘም፡፡

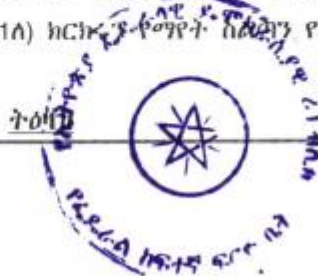

የመ/ቁጥር 289822
 ቀን- 28 / 3 / 2015 ዓ.ም

ፍ/ቤቱም የአመልካችን አካልን ነጻ የማውጣት ወይም ተገዶ የመያዝ ህጋዊነት ማረጋገጥ አቤቱታ ተመልክቶ ውሳኔ የመስጠት የስረ ነገር ስልጣን የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ነው ወይ የሚለውን ከህጉ ጋር በማገናኘብ መርምሯል። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ 1234/13 አንቀጽ 5(1ኛ) ስር አካልን ነጻ የማውጣት ወይም ተገዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የሚቀርቡ ጉዳዮችን አይቶ የመወሰን የፍትሃዊነት የስረ ነገር ስልጣን የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት መሆኑን ይደነግጋል።

ከህግ አግባብ ውጪ ያለመታሰር መብት በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ውስጥ ህገ መንግስታዊ ጥበቃ ከተደረገላቸው መሰረታዊ መብቶች ውስጥ እንዲሁም በህገ መንግስቱ አንቀጽ 17 ያስቀምጣል። በአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 11(3) በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር የተመለከተው መሰረታዊ መብቶች እና ነጻነቶችን አስመልክቶ የሚቀርቡ ክርክሮችን የማየት የዳኝነት ስልጣን የተሰጠው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመሆኑ ተገዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የሚቀርቡ ክስ መቅረብ ያለባቸው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ነው ሊባል ቢችልም የአዋጁ አንቀጽ 5(1ኛ) ለይቶ ይህን መሰል ክርክር ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ስልጣን ነው ሲል አያስቀምጥም ነበር። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሜ ችሎትም የዚህ አይነት ክርክሮችን አይቶ የመዳኘት የመጀመሪያ ደረጃ የስረ ነገር ስልጣን የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መሆኑን በሰበር መዝገብ ቁጥር 230167፣230168 ና 230169 ላይ ትርጉም ሰጥቷል።

በመሆኑም በአመልካች የቀረበውን አካልን ነጻ የማውጣት ክስ አይቶ የመዳኘት የስረ ነገር ስልጣን በአዋጅ 1234/13 አንቀጽ 5(1ኛ) መሰረት የዚህ የፌዴራል የከፍተኛው ፍርድ ቤት ባለመሆኑ በፍ/ቤ/ሰ/ህግ ቁጥር 9 እና 231(1ላ) ክርክሩን የማየት ስልጣን የለውም ስንል ብይን ሰጥተናል።

የመ/ቁጥር 289822
ቀን- 28 / 3 / 2015 ዓ.ም

አቤቱታው በብይን ውድቅ የሆነ በመሆኑ አመልክቶ ለዳኝነቱ የክፍሉት በደንብ መሰረት
የሚቀነሰው ተቀንሶ ተራፊው ይመለስላቸው።

ይግባኝ መብት ነው። መዝገቡ በብይን የተዘጋ በመሆኑ በመዝገብ ቤት ይመለስ።
የማይዘገቡ ጽሑፎች ደርማ አለው

ቀን፡- 28/08/2014 ዓ.ም

ልደታ ምድብ የኖትሪየር ችሎት

የመ/ቁጥር 262451

7ኛ ልዩ ልዩ ቀጥታ ክስ ችሎት

ዳኛ፡- አጀማ ጋዲሳ

ከሳሽ፡- አቶ ዮናስ ጋሻዉ ደመቱ ስህ አዲሱ ጌታነህ ቀረበ

ተከሳሾች፡- 1ኛ. የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. መንግስት ጠቅላይ ሚኒስትር ጽ/ቤት ዐ/ህግ ማርቆስ ገርማ ቀረበ

2ኛ. የፌዴራል ፖሊስ ኮሚሽን ሃ/ሪ/ ተክተል አደማሱ ቀረበ

3ኛ. የፌዴራል ማረሚያ ቤት አስተዳደር አልቀረቡም

4ኛ. የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ ዐ/ህግ ማርቆስ ገርማ ቀረበ

5ኛ. የፌዴራል ናብቶች ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ አልቀረቡም።

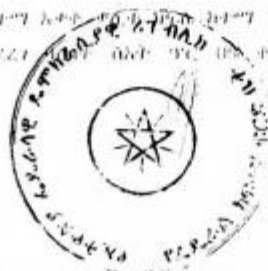
መዘገብ ሰነድ የተተጠረው ለምርመራ ነው። በዚህም መሰረት ተመርምሮ ተከታዩን ብይን ተሰጥቶል።

ብ ይ ን

ለዚህ ብይን መሃሻ የሆነው ከሳሽ በጠበቅቶቸው አማካኝነት ሠደር 13 ቀን 2013 ዓ.ም ፅረው ባቀረቡት ክስ ሲሆን በቀረበው ክስ ላይ ተከሳሾች የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎችን በማቅረባቸው ነው። ከሳሽ ባቀረበው ክስ፤

ከሳሽ የተሻለ የሥራ እና ከሆኖ ለማግኘት በማስቀመጥ የሰራበት ክስረዉ ባህር ዳር የኢኮኖሚ ቡድን 29 ቀን 2009 ዓ.ም በዘመነ ረዕሰ ጠቅላላ ስራ ተደራጭ ድርጅት፣ ጠላት ጠላት ተቀባይነት በመር 10,000(አስር ሺህ ብር) ደመወዝ እየተከፈለው በኋላነት ተቀጥሮ ሲሰራ ነበረ።

ከሳሽ አዲስ አበባ ከተማ አቀፍ የፍትሕ ቤት ተሰጥቶ ማረሚያ ቤት አባዉ በራሱ የሰራ ተዳፋ ሰላማዊ አያያደረ ተሰጥቶ ሰላት ማርቆስ 2009 ዓ.ም ሰጥቶውን የማይቀጥሉ

የጻፍነት ስልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሳኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት አለው በሚል በግልፅ ይደነግጋል። ከዚህ የሕገ መንግስት ድንጋጌ መገንዘብ የሚቻለው ደግሞ ፍርድ ቤቶች እንደን ጉዳይ (አቤቱታ) ተቀብለው ውሳኔ መስጠት የሚችሉት ጻፍነት የተጠየቀበት ጉዳይ በአገግ ልላላ አካል ያልተሰጠ ጉዳይ በሚሆንበት ጊዜ እንደሆነ እና በተለያዩ ሀገራት መሰረት ለአንድ አስተዳደር አካል ቀርቦ አስተዳደራዊ ውሳኔ የተሰጠበትን ጉዳይ ወይም ለአስተዳደር መቅረብ የሚገባውን ጉዳይ ፍርድ ቤት ሊያስተናግደውም ሆነ እከራክሮ ውሳኔ ሊሰጥበት አይችልም። የሀገ መንግስቱን ድንጋጌ መሰረት በማድረግ ከሳሽ ባቀረበው ክስ ላይ በጠየቀው ጻፍነት ከ2ኛ እከ 8ኛ ተጠቅሰው የቀረቡትን የጻፍነት ጥያቄ ስንመረምር፤ ከሳሽ በጠየቀው ጻፍነት ተራቀጥሮ 2 ላይ የተጠቀሱ የኢትዮጵያ ሀገ መንግስት እና አገላለጽ በአለም አቀፍ እና በአፍሪካ የረረመቻቸውን ድንጋጌዎች ህጥሳል ይዳልልኝ ጥያቄ በፍርድ ቤት የምወሰን ላይሆን ከሳሽ ተፈጸመው ድርግት እኝ የተጠቀሱ ድንጋጌዎችን ይጥሳል የምል ከሆነ ጉዳዩን መርምሮ ክስ አቅርቦ ድርግቱ የተጠቀሰውን ድንጋጌ የምጥስ መሆኑን ከማስወሰን ውጭ ከደረሰው ጉዳት ነፃ ይከፈለኝ በማለት ከቀረበው ክስ ጋር ታይቶ በፍርድ ቤት የምወሰን ጉዳይ አይደለም። ለሎች ከሳሽ ባቀረቡት ክስ ላይ ተከሳሽ የሆኑት ተቋማት በተቋቋመበት ህግ እና ባላቸው ህጋዊ አሰራር መሰረት ለአስተዳደር አካል ቀርቦ አስተዳደራዊ ውሳኔ ሊሰጥባቸው የሚገቡ እና በፍርድ ሊወሰኑ የማይችሉ ጉዳዮችን በከሳሽ ላይ አካተው ጻፍነት የጠየቁ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ እነዚህ ንጥቦች ከክሱ ላይ ለይተው በማውጣት ከሳሽውን አሻሽለው ሊያቀርቡ የሚገባው ሆኖ አግኝቶታል።በዚህም መሰረት ከሳሽ ባቀረቡት ክስ ላይ በጠየቁት ጻፍነት ተራ ቀጥሮ 2 አስከ 8 ዘርዘረው ያቀረቧቸውን የጻፍነት ጥያቄዎች ከከሳሽ ላይ በማውጣት ከሳሽውን አሻሽለው ሊያቀርቡ ይገባል የሚል ድምጽ ላይ ሊገደርስ ትችላል።

በጠቃላይ ከፍ ሲል በዘርዘር ተለይተው በተገለፁት ዘርዘር ንጥቦች መሰረት ለትክክለኛ ፍትህ አስጣዩ ይረዳ ዘንድ ከሳሽ ከሳሽውን አሻሽለው ሊያቀርቡ ይገባል በማለት ፍርድ ቤቱ ብይን ሰጥቷል። በዚህም መሰረት ተከታዩን ታዟል።

ት ዕ ዛ ዝ

1. ከሳሽ የሚያቀርቡትን የተሻሻ ክስ ለመቀበል ቀጠሮ 19/92014 ዓ/ም 10:00

መወሰን እንዳለበት ይደነግጋል። እኝን ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ ወደ የያዘውን የከላሽን ክስ በንመረምር፤ ከላሽ ባቀረቡት ክስ ደርሶብኛል የምለውን ጉዳት ዘርዘር ያቀረበ ሲሆን፤ ከላሽ ደረሰብኝ ከሚሉት ጉዳት ጋር በተያያዘ እያንዳንዱ ተከላሽ ያላቸው ግንኙነት ምን እንደሆነ እና ሃላፊነታቸው ከምን እንደመነጨ ወይም ለክሱ ያላቸው ላፊነት ምን እንደሆነና የተከሰሱበት ህጋዊ ምክንያት ምን እንደሆነ በከላሽው ላይ በግልፅ ለይተው እና አብራርተው አላቀረቡም። የምጠይቁትን ጻፍነት ቤተመላክተም ዘርዘረዉ ያቀረቡ ሲሆን የጤቁትን ጻፍነት ቤተመላክተ በክሱ ዘርዘር ውስጥ ያልተተሰሱና ከጠየቁት ፍሬ ነገር ጋር የማይገናኝ የጻፍነት ጥያቄም አካተው አቅርበዋል። እንደ የክስ አቤቱታትክስሰኛ ፍትህን ለመስጠት በሚረዳ እኳጋጋ ተከላሽ የሆነው ወገን ሃላፊነት ተለይቶ እና የክሱ ፍሬ ነገር በግልፅ ተብራርቶ ያልቀረበ መሆኑን ፍርድ ቤቱ በሚገነዘብበት ጊዜ ፍርድ ቤቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 91(1) መሰረት በራሱ አነሳሽነት የክስ አቤቱታው እንዲሻሻ ሊያዝ እንደሚችል ህጉ ይደነግጋል። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 91(1) ስር እንደተደነገገው ፍርድ ከመሰጠቱ በፊት በማናቸውም ጊዜ ወይም ፍርድ ቤት ተገቢ ሆኖ ካገኘው ተከራካሪዎቹ ወገኖች ከላቸውን እንዲያሻሽሉና ከርክራቸውን እንዲሰውጡ ሊፈቀድላቸው ይችላል። የዚህ አይነት መብት ለተከራካሪዎቹ ወገኖች የሚሰጠው የክሱ መሻሻል ወይም የክርክሩ መለወጥ ነገሩን ይበልጥ የሚያብራራው ወይም ትክክለኛ ፍትህን ለመስጠት የሚረዳ ሆኖ በተገመተ ጊዜ ብቻ ስለመሆኑ የተጠቀሰው ድንጋጌ የሚያስረዳ ሲሆን የፈ/ጠ/ፍርድ ቤት ስበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ 20416 (ቅፅ 6)፣ በሰ/መ/ቁ 100475 (ቅፅ 19)፣ በሰ/መ/ቁ 100475 (ቅፅ 19) እና በሌሎችም መዛገቦች ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቶብዳለሁ።

ስለዚህ ከላሽ ባቀረበዉ ክስ ተከላሾችን እንድ ላይ በማጣመር ክስ የመሰረተበትን ምክንያት፣ በቀረበዉ ክስ በፍሬ ነገር በተጠቀሰዉ ጉዳይ የእያንዳንዱ ተከላሽ ለቀረበዉ ክስ ተጠር የምሆኑበትን ምክንያት ወይም ለምተርበዉ ክርክር ቢሃላፊነት የምጠየቁበትን ሁኔታ ግልጽ አዲርገዉ ከላቸዉን ያላቀረቡ በመሆኑ፣ ያቀረቡት ክስ በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 91(1) መሰረት ተሽሰሎ፣ ከላሽ እያንዳንዱ ተከላሽ በክሱ ላይ ወይም ለክሱ ምክንያት በሆነው ነገር ተከላሽ የሚሆኑበትን ምክንያት ወይም ለሚተርበው ክርክር በሃላፊነት የሚጠየቁበትን ሁኔታ በግልፅ ለይተው በማብራራት ወይም ከላሽ በከላሽው ላይ ደረሰብኝ ከሚሉት ጉዳት ጋር በተያያዘ ተከላሾች እያንዳንዳቸዉ ከጉዳዩ ጋር ያላቸው ግንኙነት ምን እንደሆነ እና የተከሰሱበት ሃላፊነት ምን እንደሆነና ከምን እንደመነጨ ወይም የተከሰሱበት ህጋዊ ምክንያት ምን እንደሆነ በከላሽው ላይ በግልፅ ለይተው እና አብራርተው ከላቸውን አሻሽለው ለያተርበ ይገባል የሚል ድምጽ ሊገደርሰ ችሏል።

እንዲሁም ከላሽ ባቀረቡት ክስ ላይ በዘርዘር የጠየቁትን የጻፍነት ጥያቄዎች ጋር በተያያዘ ፍርድ ቤቱ ባለው የጻፍነት ስልጣን እያቶ ውሳኔ ወይም ፍርድ ሊሰጥባቸው የማይችሉ እና አግባብ ባለው አካል ታይተው አስተዳደሩ ይደርሳቸዋል። ለሰጥባቸው የሚጠየቀውን ጉዳዮችን አካተው ያቀረቡ መሆኑን ፍርድ ቤቱ የተረዘመው በመሰረቱ የክርክሩ ሀሳብ ለተመሰገነበት እንቀፅ 37 ንዑስ አንቀጽ 1 ድንጋጌ ማሻሻልም ለው በሚሆኑ ለውሳኔ የሚጠየቁትን ጉዳዮች ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ ዘመን

4ኛ ተከላሽ በዓረ ነገር ላይ አማራጭ መልሳቸውን አቅርበዋል። የሰነድ ማስረጃዎቻቸውንም ዘርዘረው አቅርበዋል።

5ኛ ተከላሽ በበኩላቸው መስከረም 11 ቀን 2013 ዓ.ም የተገፈ የመከላከያ መልስን አቅርቧል። 5ኛ ተከላሽ ካቀረበው ካቀረበው የመከላከያ መልስ ጋር የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎችን አቅርቧል። 5ኛ ተከላሽ ለክሱ የቀረባቸው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎችን፡-

1ኛ. ለክሱ ምክንያት የሆነው ተከላሽ በጽ/ቤታችን ማለትም በፌዴራል ዳኞች አስተዳደር ጉዳይ ጽ/ቤት በተከላሽ ላይ ለደረሰ የክልል ጉዳት ምክንያት ከ1ኛ እስከ 4ኛ ተከላሾች ጋር አጣምሮው ከስ የመሰረቱበት የዓ/ቢ/ሥ/ሕ/ቱ አንተጽ 220 በሚገኝ መልኩ ጽ/ቤታችን ምንም በማይመለከተው ምክንያት ያለአገዛዝ ተጣምሮ ተከላሹ ክሱን ወድቅ በማድረግ በነጻ እንዲያሰናብቱን።

2ኛ. ከላሽ ዝም ብሎ በጀምላ ከስ ከማቅረብ ውጭ የጽ/ቤታችን ጥፋት በሚያሳይ መልኩ ከስ አላቀረቡም ክሳቸውም በበቂ ማስረጃ አልተደገፈም ፤ ይህም በዓ/ቢ/ሥ/ሕ/ቱ አንተጽ 222 መሰረት ተከላሽ ለክሱ ምክንያት አይደለም ክሱን ወድቅ በማድረግ በነጻ እንዲያሰናብቱን።

3ኛ. ተከላሽ በክሱ የሚያገኘው ልክሰስ የሚያገኝ ስለመሆኑ፡-

ከላሽ በክስ አቤቱታቸው ላይ በገልጽ እንዳሰረሩት ከላሽ ክሳል ላይ ጉዳት ደረሰ ያሉት 2ኛ ተከላሽ ድብደባ ምክንያት በመሆኑ 5ኛ ተከላሽ በክሱ የሚያገኝ በመሆኑ ልክሰስ ስለማይገባ በዓ/ቢ/ሥ/ሕ/ቱ 33፣ 244 እና የፌዴራል መቅላይ ዓ/ቤት ሰበር ስሚ ትሉት መ/ቱ 38419 አስተዳደሩ የህግ ትርጉም መሰረት ከክሱ በብድን በነጻ እንድሰናበት የሚል ነው።

5ኛ ተከላሽ በዓረ ነገር ላይ አማራጭ መልሳቸውን አቅርበዋል። የምስክርታቸውንም ስም ዘርዘረው አቅርበዋል።

በቀረበው መቃወሚያ ላይ ገራ ተኝ ቀርበው ያቀሉ ክርክር ያሰሙ ሲሆን ከላሽ የቀረበውን ከስ ተከላሾችም የቀረቡትን መቃወሚያ አመራሪነቱ ተከራክረዋል።

ከላሽ የቀረበው ከስ እና ለክሱ ተከላሾች በተናጠል የቀረቧቸው መቃወሚያዎች እና ክርክር ከዓ ሲል የተመለከትነውን ሲሆን ካርድ ቤቱም የገራቶችን ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንገጆች ጋር በማጥናቱ መርምሮታል።

እንደመረመረውም በመሰረቱ በዓ/ቢ/ሥ/ሕ/ቱ 222 (1) (ሸ) ድንገጥ መገንዘብ እንደሚቻለው እንደ ከስ በሚተርጠበት ጊዜ በክሱ ላይ ተከላሹ ለክሱ ምክንያት በሆነው ነገር ውስጥ አግባብ እንዳልው ወደም ተወራ የሚሆኑበትን ምክንያት ወደም ልሚተርጠው ክርክር በጥላረጉ የሚጠየቁበትን ፀጉታ መኖሩ እንዳለበት ያደነገገዋል። እንደሆነው የዓ/ቢ/ሥ/ሕ/ቱ 222(1) ከላሽ በምንቀርበው የክስ ማመልከት ላይ በተከላሹ ምክንያት ወደም በተለቀቁ የምንጠይቀውን ደንብ መገለጥ አለበት። ነገርን ተገምግሞ የቀረበው ደንብ በተለይ ያል ከሆነ ካርድ ቤቱ ከሆነ መልስን መርምሮ

3. የፌ/ጠ/ዐቃቤ ህግ (4ኛ ተከላኝ) ክልሎች ተከላኞች ጋር ተጣምሮ ሊከሰስ የማይገባው ስለመሆኑ፡-

ከላኝ በአያንዳንዱ 5 ተቋማት ላይ ያነሳቸዉ የህግ እና የኅፍራ ነገር ቁጥጦች የተለያዩ እንዲሁም በአንድነትም ሆነ በነጠላ በክልሉ ሊነሱ የሚችሉት የሰረ ነገር ክርክር እና ጥያቄዎች የተለያዩ በመሆኑ በአንድነት አጣምሮ መከሰሱ ተገቢነት የሌለውም፡፡ በ 4ኛ ተከላኝ ላይ የተረበዘበት ክስ የፀረ-ሽብር አዋጅ ቁጥር 652/2001ን መሰረት አድርጎ በከላኝ ላይ ክስ መስርቷል ይህም ክስ ነጻነትን የሚያሳጣ ሆኖ የታመነበት ህግ በመሆኑ ክሱ ህገ ወጥ ይባላል፤ የሚል ሲሆን ሌሎች ተከላኞች ላይም የተለያዩ ኅፍራ ነገር ያለዉ ጥያቄ ያቀረበ እና አያንዳንዱ ክስ በአያንዳንዱ ተቋም ላይ ተነጣጥሎ ለቀርብ የሚችል ነዉ፡፡ ከላኝ 4ኛ ተከላኝን ክልሎች ተከላኞች ጋር ሊያጣምርበት የሚያስችል የኅፍራ ነገርም ሆነ የህግ መሰረት የሌለ በመሆኑ በኅ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 36(1) መሰረት 4ኛ ተከላኝን ክልሎች የመንግስት ተቋማት ጋር አጣምሮ ያቀረበዉ ክስን የተከበረዉ ኅርድ ቤት ዉድቅ አድርጎ ክስ አንዲያሰናብት እንጠይቃለን፡፡

4. የፌ/ጠ/ዐቃቤ ህግ (4ኛ ተከላኝ) ከላኝ ላይ የወንጀል ክስ በመመስረቱ ብቻ ከላኝ ደረሰብኝ ለሚለዉ ጉዳት የህግ ተጠያቂነት የማይኖርበት ስለመሆኑ፡-

የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ በአጥጽ ቁጥር 943/2008 አንቀጽ 6(3)(ሀ) መሰረት በተሰጠዉ ስልጣን መሰረት የተጠናቀቁ የምርመራ መዝገቦችን ከሕግና ከማስረጃ አገዛዝ መርምሮ በወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕግ መሰረት የተቀመጡ መመዝገቦች ሲሟሉ የፌዴራል መንግስትን በመወከል የወንጀል ጉዳዮች ላይ ክስ ይመሰርታል፤ ይከራከራል፤ ለህዝብ ጥቅም አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኘው ክስ ያነሳል፤ የተነሳ ክስ እንዲቀጥል ያደርጋል፡፡ ከላኝ ላይ 4ኛ ተከላኝ (የፌ/ጠ/ዐቃቤ ህግ) አደረሰ የተባለው ጥፋት በወረ ሽብር አዋጅ ቁጥር 652/2001 ጠቅሶ ክስ መመስረት እና ለኅ/ቤት ማቅረብ ነዉ፡፡ ከላኝ ህጉን ተላልፎ ወንጀል በመፈጸሙ ዐቃቤ ህግ በከላኝ ላይ የተረበዘበት ማስረጃ በመመርመር ክስ መሰርቱበታል፤ ጉዳዩ በኅርድ ቤት በመታየት ላይ በከበረበት ወቅትም ተቋሙ በህግ በተሰጠዉ ስልጣን መሰረት በሰነድ በከበረዉ ሰጪጥ እና በተደረገዉ ምህረት መሰረት ክሱን በማንሳት መዝገቡ እንዲዘጋ አድረጓል፡፡ 4ኛ ተከላኝ ክስ በመመስረቱ ምክንያት ሊደርስበት የሚችል ንግድነትም ሆነ ተጠያቂነት ሊኖር አይገባም፡፡ ምክንያቱም አዋጅ ቁጥር 943/2008 አንቀጽ 16(3) ላይ በገልጽ እንደተደነገገዉ የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ እንዲሁም ኅዳዲያን ሕግ ቤሕን መሠረት የተሰጣቸውን ሥልጣንና ተግባር በማክናወናቸው ምክንያት ለሚደርስ ጉዳት የሕግ ተጠያቂነት አያኖርባቸውም፡፡ ከዚህ አንጻር 4ኛ ተከላኝ ክስ በመመስረቱ ብቻ ከላኝ ላይ ለደረሰበት ጉዳት ንግድነት ሊጣልበት የማይገባ በመሆኑ ከ4ኛ ተከላኝ ሌሎች የመንግስት ተቋማት ጋር ተጣምሮ ንግድነት እንዲያሰናብት አንገዳለን፤ ክስ ተገቢነት የሌለዉ በመሆኑ የተከበረዉ ኅርድ ቤት ክሱን ዉድቅ አድርጎ ክስ አንዲያሰናብት እንጠይቃለን የሚል ነዉ፡፡

21. ካለፈ በኋላ በመሆኑ በኅ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244 (2(ሀ)) መሰረት ክስ በይርጋ የታገደ ነው በማለት ክስ እንዲዘጋልን።

3) ከላሽ ጉዳት ደርሶብኛል በማለት ክስ በያተርቡም ጉዳት በማን እንደረሰባቸው ዋረብት ክስ በግልፅ ያሳስተመብ ስለሆነ ይህም የተከላሽን መብት የሚያጣብብ ስለሆነ ከዙር ዓርጅ ቤቱ በኅ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 209 መሰረት ከላሽ ያተረቡት ክስ ግልፅ አይደለም በማለት ክሱን ውድቅ እንዲያደርግልን በማለት አቅርበዋል።

በኅፈ ነዝር ላይ አማራጭ መልሳቸውን አቅርበዋል። የሰው እና የሰነድ ማስረጃዎቻቸውንም ዘርዝረው አቅርበዋል።

3ኛ ተከላሽ በበኩላቸው ጥቅምት 11 ቀን 2014 ዓ.ም የተፃፈ የመከላከያ መልሱን አቅርቧል። 3ኛ ተከላሽ ካተረበው የመከላከያ መልስ ጋር የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫ አቅርቧል። 3ኛ ተከላሽ ለክሱ ያተረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫም፡-

በኅ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 36 መሰረት የተረበው የክስ አቤቱታ ላይ የክስ ምክንያት ተለይቶ 3ኛ ተከላሽን የሚመለከት ለብቻው መቅረብ የሚገባው ሲሆን ማንኛውም ሰነድ ቤት የሚቀርብ ጉዳይ ግልፅ ዘሆነ አገጥሞ መቅረብ አለበት በሚል የሚደነገግ ሲሆን ከላሽ 3ኛ ተከላሽን ከክሱ ጭብጥ አገዛር የተላለፈው ወይም ያልፈፀመው የህግ እና የኅፈ ነዝር ጉዳይ ጥሰት ተብራርቶ መቅረብ ሲገባው በአንድነት መቅረቡ የመከላከል እና መልስ የመስጠት መብቶችንን የሚያጣብብ በመሆኑና አግባብነት የለለው ስለሆነ ዓርጅ ቤቱ ክሱን ውድቅ እድርጎ እንዲያሰናብተን የሚል ነው።

3ኛ ተከላሽ በኅፈ ነዝር ላይ አማራጭ መልሳቸውን አቅርበዋል። የሰው እና የሰነድ ማስረጃዎቻቸውንም ዘርዝረው አቅርበዋል።

4ኛ ተከላሽ በበኩላቸው ህዳር 29 ቀን 2014 ዓ.ም የተፃፈ የመከላከያ መልሱን አቅርቧል። 4ኛ ተከላሽ ካተረበው የመከላከያ መልስ ጋር የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎችን አቅርቧል። 4ኛ ተከላሽ ለክሱ ያተረባቸው የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎችም፡-

1. ከላሽ 4ኛ ተከላሽ ላይ የሚጠይቀው መብት ወይም ጥቅም የለለው ስለመሆኑ

ከላሽ 4ኛ ተከላሽ ላይ የሚጠይቀውን ጥቅም ወይም መብት እንዳለው ሳያረጋግጥ በደረሰው ያተረበው ክስ ነው። ከላሽ ተፈጻሚብኝ የሚለው የመብት ጥሰት 4ኛ ተከላሽ ያልፈጸመው ፣ ያላስፈጸመው እንዲሁም ከድርጊቱ ጋር 4ኛ ተከላሽ ግንኙነት ስለመኖሩ አላስፈጸም። 4ኛ ተከላሽ ላይ የተረበት ክስኛ ከላሽ እፈራ ስልጣኑ ለተሰጣቸው አባላት ረፖርት በማድረግ የሚያገኛቸው ጥቅሞች እንጂ የግድ 1ኛ ተከላሽ ትሰጣቸው የሚጠይቁ አይደሉም። በመሆኑ በኅ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 33(3) መሰረት ከላሽ 4ኛ ተከላሽን ከሌለው የመንግስት ተቋማት ጋር አማምር ያተረበው ክስን የተከበረው ዓርጅ ቤት ውድቅ እድርጎ ክስ እንዲያሰናብተን አንጠይቀን።

መከሰሱ ተገቢነት የለውም። 1ኛ ተከላሽ ዐንረጋጅ የሚመራ አካል ስለሆነ ብቻ ክስ ያቀረበበት መሆኑ አለአግባብ ሲሆን ከላሽ ተፈጻሚነት የሚለጠ የመብት ጥሰት 1ኛ ተከላሽ ያልፈጸመው ፣ ያላስፈጸመው እንዲሁም ከድርጊቱ ጋር ግንኙነት የሌለው እንዲሁም 1ኛ ተከላሽ ላይ የቀረበው ክስ ከላሽ ክስ አራሱ ስልጣኑ ለተሰጣቸው አካላት ሪፖርት በማድረግ የሚያገኛቸው ጥቅሞች እንዲ የግድ 1ኛ ተከላሽን ትፅዋዝ የሚጠብቁ አይደሉም። በመሆኑም 1ኛ ተከላሽ ከህግ የመነጨ የመከላከያ ሃላፊነት የሌለበት በመሆኑ በዓ/ሳ/ሥ/ሥ/ህ/ ቁጥር 33(3) መሰረት የተከበረው ፍርድ ቤት የቀረበባንን ክስ ውድቅ አድርጎ እንዲያሰናብተን።

2. 1ኛ ተከላሽ ከሌሎች ተከላሾች ጋር ተጣምሮ ሊከሰስ የማይገባው ስለመሆኑ፡

ከላሽ በእያንዳንዱ 5 ተጽማት ላይ ያሳየው የህግ እና የፍሬ ነገር ቁጥቦች የተለያዩ እንዲሁም በአንድነትም ሆነ በጠላ በከሰሱ ሊከሰሱ የሚችሉት የሰረ ነገር ክርክር እና ጥያቄዎች የተለያዩ በመሆኑ በአንድነት አጣምሮ መከሰሱ ተገቢነት የለውም። ከላሽ በ1ኛ ተከላሽ ላይ ያቀረበው ክስ ተፈፃሚነት የሚለውን መብት ጥሰትን በተመለከተ ምርመራ እንዲደረግ 1ኛ ተከላሽ ትፅዋዝ እንዲሰጥ፤ ክስ ተመስርቶ ለፍርድ ቤት እንዲቀርብ እንዲደረግለት፤ ጉዳዩ ለህዝብ ይፋ እንዲደረግ፤ የምርመራውን ሃይት የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብት ኮሚሽን ክትትል እንዲያደርግ ትፅዋዝ እንዲሰጥ፤ በተያዙ ሰዎች ላይ የሚፈፀም የማስቀየት ተግባር ወንጀል እንዲባል እንዲደረግ፤ የይቅርታ የምስክር ወረቀት እንዲሰጠው፤ የወንጀል ረከርዱ ከመዘገብ እንዲፋቅለት የሚል ሲሆን ሌሎች ተከላሾች ላይም የተለያየ ፍሬ ነገር ያለው ጥያቄ ያቀረበ እና እያንዳንዱ ክስ በእያንዳንዱ ተጽም ላይ ተነጣጥሎ ሊቀርብ የሚችል ነው። ተከላሾችን ሊያጣምርበት የሚያስችል የፍሬ ነገርም ሆነ የህግ መሰረት የሌለ በመሆኑ በዓ/ሳ/ሥ/ሥ/ህ/ ቁጥር 36(1) መሰረት 1ኛ ተከላሽ ከሌሎች የመንግስት ተጽማት ጋር አጣምሮ ያቀረበው ክስ የተከበረው ፍርድ ቤት ውድቅ አድርጎ ክስ እንዲያሰናብተን እንጠይቃለን የሚል ነው። በፍሬ ነገር ላይ አማራጭ መልሳቸውን አቅርበዋል። የሰነድ ማስረጃዎቻቸውንም ዘርዘረው አቅርበዋል።

2ኛ ተከላሽ በዘካታቸው ጥቅምት 12 ቀን 2014 ዓ.ም የተገፈ የመከላከያ መልሱን አቅርቧል። 2ኛ ተከላሽ ካቀረበው የመከላከያ መልስ ጋር የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎቹን ዘርዘሮ አቅርቧል። 2ኛ ተከላሽ ለክሱ ያቀረባቸው የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎችም፡-

1) ከላሽ የሰብአዊ መብት ጥሰት ተፈፃሚነት ዘግለው ያቀረቡት ክስ ከላሽ ዘግልሶ 2ኛ ተከላሽ ወያሌ ሰራተኞች በመታየት ምክንያት ጉዳት እንዳደረሰበት ወያሌ የፈጸረል ፖሊስ አባሎች ስለመፈዘዋቸው ዘግልሶ ያሳመነበት በመሆኑ እሱ መብት እና ጥቅሙን ዘግልሶ ያቀረበ በመሆኑ ከላሽ 2ኛ ተከላሽን መከሰስ አያገባውም ዘግልሶ በዓ/ሳ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 33 (2) መሰረት ክሱን ውድቅ እንዲያደርግልኝ።

2) ከወል ውጭ የሚመጣ ዐላረግ ገጠያቸው በዓ/ሳ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 2143/1 መሰረት ዘግለው አመት ውስጥ መቀረብ እንዳለበት ያስገኛል። ነዘ.ጋጉ ከላሽ ክስ የመሰረተት በኋላ የተተመጠው የሃረግ

8. 1ኛ ተከላኝ ባቋቋማቸው እና በሚሰተዳድራቸው የወንጀል ምርመራ እና የአስረኛ ማቆያ ዐቃዎች ከላኝ ለደረሰበት ስቃይ እና የመንፈስ ጉዳት የይቅርታ ምስክር ወረቀት እንዲሰጠው እና የወንጀል ርከረዱም ከመዘገብ እንዲፋት እንዲያደርግ እንዲታዘዝልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀው አቅርበዋል።

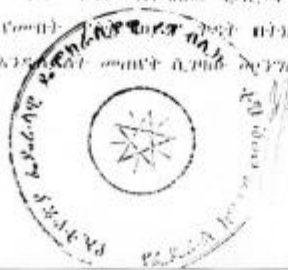
በተጨማሪም በደረሰበኝ ጉዳት ምክንያት ምክንያት ለወደፊት የታጣ ገቢ ተከላኝ እንዲከፍሉ በማለት በዘርዘር አቀርበዋል። የጡረታ መብት እንዲከበርልኝ እንዲወሰንልኝ በማለት አቅርበዋል። በተጨማሪም ከላኝ በህይወት እስካል ድረስ እራሱን ችሎ መንቀሳቀስ እና ማገዝ ስለማይችል የሚፈጸሙ ወይም የሚያገዝጡ ቋሚ ሰጪ ሊቀጠርለት ይገባል ተብሎ እንዲወሰንልኝ።

9. ከግሽ በምርመራና በክስ ሂደት በደረሰበት ከፍተኛ የሰብዓዊ መብት ጥሰት ምክንያት በከላኝ አካል ላይ 100%(መቶ ፐርሰንት)ቋሚ የአካል ጉዳት ደርሶበታል። ከላኝ በአሁኑ ወቅት እድሜው 29 ዓመት ሲሆን እስከ 65 ዓመት ዕድሜው ድረስ ከላኝ በህይወት ይኖራል ተብሎ ይገመታል። በመሆኑም በተከላኝ ድርጊት ምክንያት ከላኝ የአካል ጉዳት የደረሰበት እና ከላኝ ወደፊት በመቶው እና በጉልበቱ ሰርቶ ሊያገኝ የሚችለው የወደፊት ገቢ (ጥቅሙ) ስለተቋረጠ ተከላኝ የከላኝ ወርሃዊ ደሞዝ (ገቢ) ብር 10,000 (አስር ሺብር) $\times$ በአንድ ዓመት (12 ወር) = ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) $\times$ 36 ዓመት = ብር 4,320,000 (አራት ሚሊዮን ሶስት መቶ ሃያ ሺህ ብር) ተከላኝ በማይገኝበት ሃላፊነት በከላኝ የአካል ጉዳት ካላ እንዲከፍሉ እንዲወሰንልኝ። ከላኝ ወደ ፊት ለህይወት እና ለተለያዩ አገልግሎቶች ለሚያወጣቸው ወጪዎች እንዲወሰንልኝ። ከላኝ በተሰጠበት ወቅት ያጣውን ገቢ ደሞዝን እንዲሁም የተቋረጠውን የከላኝ ባለቤት ወርሃዊ ደሞዝ እንዲከፈላቸው እና ለደረሰበኝ የሰብዓዊ መብት ጥሰት የምራል ካላ እንዲከፈላቸው ዳኝነት ጠይቀው አቅርበዋል። የሰው እና የሰነድ ማስረጃዎቻቸውንም በርዝረው አቅርበዋል። ከላኝ ያቀረቡት ክስ ከግሽ ማስረጃዎቹ ለተከላኝ ደርሷቸው ተከላኝ መልሳቸውን በዕውቀት እንዲያቀርቡ ኅርድ ቤቱ በሰጠው ትዕዛዝ መሰረት ተከላኝ የመከላከያ መልሳቸውን በማግኘት ያቀረቡ ሲሆን ከመልሳቸውም ጋር የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎቻቸውን አቅርበዋል።

በዚህም መሰረት 1ኛ ተከላኝ ህዳር 17 ቀን 2014 ዓ.ም የተሣራ የመከላከያ መልስን አቅርቧል። 1ኛ ተከላኝ ካቀረበው የመከላከያ መልስ ጋር የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎቹን በርዝረው አቅርቧል። 1ኛ ተከላኝ ለክሱ ያቀረባቸው የመጀመሪያ ደረጃ መቀመጫዎቻቸውን አቅርበዋል።

1. ከላኝ ከ1ኛ ተከላኝ ላይ የሚጠይቀው ከህግ የመነሳሳ መብት ወይም ጥቅም የለለው ስለመሆኑ

ከላኝ የጠየቀው እና ያቀረበው ክስ ግልፅነት የጎደለው እና ሆኖ መሰረት ያደረገ አይደለም። 1ኛ ተከላኝ ሃላፊነት ምክንያት ምን እንደሆነ ከላኝ በግልፅ በክስ ላይ አሳመሰበትም። ከ1ኛ ተከላኝ ላይ የግንባታቸው መብት ወይም ጥቅም እንዳለው ሳያረጋግጥ በደረሰው ያቀረበው ክስ ነው። ከላኝ ተረጋግጠው የግንባታ መብት ለላኝ የሚጠይቀው ምን እንደሆነ በተገነዘበ የረዘመበትን አካል ለይቶ ማቅረብ ካልሆነም ኅርድ ቤቱ እንደ አላቀረበው መብት ሲገባበት ዳኝነትን እና የመገንባት ተቋማትን በጥቅል

ሰነድ (African (Banjul) Charter on Human and Peoples' Rights) አንቀጽ 5 እና 6 የጣሰ ነው እንዲባልልኝ፤

3. 1ኛ ተከላኝ በኩላሽ ላይ ስለተፈጸመው የመብት ጥሰት ሥልጣን ባለው አካል ተጨማሪ ምርመራ እንዲደረግ ተለዋዝ እንዲሰጥ፤ በምርመራው ውጤት መሰረት በኩላሽ ላይ በተፈጸመው የመብት ጥሰት በማድረግም ሆነ ባለማድረግ በተሳተፉ የፌዴራል ፖሊስ እና ማረሚያ ቤት ሠራተኞች እና ሌሎች ላይ የወንጀል ክስ እንዲያቀርብ፤ የምርመራ ውጤቱንም ለኩላሽ እና ለህዝብ ይፋ እንዲያደርግ እና የምርመራውንም ሂደት በኢትዮጵያ የሰብዓዊ መብት ኮሚሽን በቅርብ ክትትል እንዲደረግበት እንዲፈቅድ እንዲታዘዝልኝ፤

4. 1ኛ ተከላኝ በወንጀል ምርመራ ስራ እና በመኖሪያውም ሁኔታ በታሰሩ ሰዎች አያያዝ ጉዳይ በኩላሽ ላይ የተፈፀመው ዓይነት የሰብዓዊ መብት ጥሰት ከዚህ በጎል በማንም ላይ እንዳይፈፀም የህግ (በማንኛውም ሁኔታ በተያዙ ሰዎች ላይ የሚፈፀም) የስቃይ ተግባር (Torture) በግልጽ ወንጀል የሚያደርግ እና ተመጣጣኝ ትዕታዊ የሚጥል ሕግ ማውጣትን ጨምሮ) እና የአሰራር (የወንጀል ምርመራ ስራዎች በአይታ ውስጥ እንዲከናወኑ እና ሥውር እስርን) (incommunicado detention) ማስተረትን ጨምሮ) ማሻሻያዎችን እንዲወስድ እና ውጤቱንም ለኩላሽ እንዲያገለግል እንዲያዘልኝ፤

5. 5ኛ ተከላኝ ኩላሽ በጊዜ ቀጠሮ እና መደበኛ ክስ ተመሳርቶበት በቀረበዋቸው በፌ/መ/ደ/ኅ/ቤት አራዳ ምድብ እና በፌ/ከ/ኅ/ቤት-19ኛ ወ/ቸሰት ሲያቀርባቸው የገበያ የመብት ጥያቄዎችን በጊዜው ተቀብሎ እንዲመረመር እና የማስተካከያ እርምጃ እንዲወስድ ባላደረጉ የኩላሽን ገጽህ ሆኖ የመገመት መብት እንደሁም ኖትሐዊ እና የተፋጠነ ኖትህ የማገኘት መብት ባለስነበሩ ጽኑ ጉዳይ ባለው አሠራር መሠረት አጣርቶ እርምጃ እንዲወስድ፤ ውጤቱን ለዚህ ኅ/ቤት እንዲያገለግል ትፅዋዝ እንዲሰጥልኝ፤

6. በፀረ-ሽብር ሕግ ቁጥር 652/2001 የሰዎችን የመኖሪያ ገዢነት የሚያካትት የመደረጃት መብትን የሚገድብና በአዉቃላይም ገዢነት የሚያግዝ የገበሬ ስህመዎች በግልጽ የታመነ በመሆኑ ይህን ሕግ መሠረት በማድረግ 2ኛ ተከላኝ በኩላሽ ላይ የወሰደው የገበሬ እርምጃ እና 4ኛ ተከላኝ በኩላሽ ላይ የመሰረተው ክስ ለጥቅም ነዉ እንዲባልልኝ፤

7. ኩላሽ በምርመራ ወቅትና ክስ ተርፈው 3ኛ ተከላኝ በሚያስተዳድረው የቅልጋዞ የቀጠሮ እስረኞች ማቀያ በነበረበት ወቅት በተፈፀመበት ጽብደባ መንስኤ የደረሰበትን የጤና እኩል ስሜቱንም ያቀረበው ተደጋግሞ ጥያቄ ተቀባይነት ማግኘቱ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 18/1 እና በአለም አቀፍ የሲቪልና ፖለቲካ መብቶች ስምምነት አንቀጽ 9 እና 10 ላይ የተመሰከተውን የታሰሩ ሰዎች መብት የሚጥስ ነዉ እንዲባልልኝ፤

የተፈጸመበት በመሆኑ፤ በማረጋገጥ ቤት አስተዳደር ህዝምና በመከላከል እና በፍቅርም ፍትሃዊ ዳኝነት ባለማግኘቱ ከሳሽ።

1. ሙሉ በሙሉ መረመድ እንዳይችል ሆኗል፤
2. ለአምሮ ጤና ችግር እና ለከፍተኛ የስነ ልቦናዊ ተጨስ ተዳርጓል፤
3. አጠቃላይ 100% (መቶ ፕሮሰንት) ቋሚ የአካል ጉዳት ደርሶባታል።
4. በየረሰበት ቋሚ የአካል ጉዳት እና የአምሮ ጤና መታወክ ምክንያት ያለ አጋዥ ሰጪ መንቀሳቀስም ሆነ እራሱን መንከባከብ አይችልም።
5. በሙያዊ እና በጉልበቱ ሰርቶ ያገኘ የነበረዉ ዝጊዉ ሙሉ በሙሉ ተቋርጧል።
6. የየረሰበት የአካል ጉዳት ቋሚ በመሆኑ ምክንያት ለመደራት በሙያዊ እና በጉልበቱ ሰርቶ ሊያገኝ ይችል የነበረዉ ዝጊ ሙሉ በሙሉ ቀሪ ሆኖዋል።
7. ያለ ረዳት መንቀሳቀስ ስለማይችልና ሰራተኛ መቅጠር የሚያስችል የፕላንብ አቅም የሌለው በመሆኑ የከገሽ ባለቤት ወ/ሮ ፋሲካ አስባለዉ በአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት አስተዳደር ዉስጥ በመምህርነት ሙያ ተተጥራ ታገኝ የነበረውን ወርሃዊ ደመወዝ ብር 2,742 በመተዉ ከሳሽን በመንከባከብ እና በማገዝ ሙሉ ጊዜዋን እንድታውል ተገዳለች።

ከሳሽ ለየረሰበት አካላዊ እና ስነልቦናዊ ጉዳት እንዲሁም የፍትህ መንገድ መንግስት የሰጠው ተጨማሪ መፍትሔ የለም። ከሳሽ በአሁኑ ሰዓት ዕድሜዉ 29 ዓመት ሲሆን የከገሽ ባለቤት ደግሞ እድሜዋ 30 ዓመት ነዉ።

ከሳሽ ከተከበረዉ ፍርድ ቤት የምንጠይቀዉ ዳኝነት ፦

1. ሁለም ተከገሾች ቤተመንግስት እና በማስረጃ በሚረጋገጠው መጠን በከሳሽ ላይ ለየረሰዉ ከፍተኛ የሰብዓዊ መብት ጥሰት በማይነጣጠል ዙፋኑ ሙሉ ኃላፊነት አለባቸዉ ተብሎ እንዲወሰንልኝ።
2. ከገሽ በ2ኛ ተከሳሽ የምርመራ ክፍል በቆየበት ወቅት ያልፈጸመዉን ወንጀል ፈጽሞ ሊያስቀምጡ ብሎ እንዲያምን ስማቸውን በማያውቅቸው የከፍሎአባላት በጎማ ዱላ እና በኤሌትሪክ ገመድ (የሶኬት ገመድ) መላ ክልሉ ላይ የተፈጸመበት ድብድብና የኤሌትሪክ ሃይል ወደ ከሳሽ ሰጪነት የመልቀቅ ደርጊት (electric shock) አታየቅያ ፈርማ የተቀበለችውን እና በኤሌትሪክ ስር መንግስት አንቀጽ 9 ንዑስ አንቀጽ 4 መሰረት የሕገ ክልል ያደረጋቸውን የነበረውን አጥፋን የወረሰታይ ስምምነት (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) አንቀጽ 1 እና 2፤ የሰብዓዊ መብት ስርዓት (International Covenant on Civil and Political Rights) አንቀጽ 7 እና የአፍሪካ ሕዝቦች እና ሰዎች መብት

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፌዴራል ፖሊስ ኮሚሽን አባላት ከሳሽን በወንጀል ድርጊት ጉዳይ ተጠርጥረዋል በሚል ምንም ዓይነት የፍ/ቤት ትዕዛዝ ሳይቡ በቁጥጥር ስር አወለዉታል።

ከግሽ እጁ ከተያዘበት ከጥር 05 ቀን 2009 ዓ.ም ጀምሮ እስከ ሰኔ 14 ቀን 2009 ዓ.ም ል5 ወር ከ 9 ቀን በፌዴራል ፖሊስ ኮሚሽን የወንጀል ምርመራ ዘርፍ በተለምዶ ማዕከላዊ ወይም 3ኛ ፖሊስ ጣቢያ ተብሎ በሚጠራው ምርመራ ክፍል ታሥር ቆይቷል። ከሳሽን በሥራ ላይ የነበረው የፀረ-ሽብር አዋጅ ቁጥር 652/01 አንቀጽ 20 ከሚፈቅደው የምርመራ ጊዜ በላይ ለአንድ ወር ከዘጠኝ ቀን ያለምንም የፍ/ቤት ትእዛዝ በአስር እንዲቆይ ተደርጓል።

ከግሽ በምርመራ ክፍሉ በቆየበት ወቅት ያልፈፀመውን ወንጀል ፈጽሞያለሁ ብሎ እንዲያምን ስማቸውን የማያውቃቸው የክፍሉ አባላት እንዳንደ ጊዜ ሁለት፣ ሌላ ጊዜ ደግሞ ሶስት እየሆኑ ሌሊት እየጠሩ ብቻውን ጠባብ ክፍል ውስጥ በማስገባት እጁን ወደላይ ዘርግተው እስረው በማንጠልጠል በጎማ ዳላ እና በኢሌትሪክ ገመድ (የሶኪት ገመድ) መላ እኩልን ተደብድቧል። የኢሌትሪክ ግደል ወደ ከሳሽን ሰውነት ተላቅቶበታል (electric shock) ተፈጽሞበታል።

በፌዴራል ክፍላቸው ዓርድ ቤት ልደታ ምድብ የጠ/መ/ቁጥር 197896 የሽብርተኝነት ክስ ተመስርቶበታል። ሰኔ 15 ቀን 2009 ዓ.ም ክስ ተመስርቶበት በፌዴራል ማረሚያ ቤቶች አስተዳደር የቅሊንዞ የቀጠሮ እስረኛ ማቆያ ተባብሮ በዞን 3 ታስሮ እያለ የሚሰበትን ጉዳት ለመታከም በተደጋጋሚ ሲያቀርብ የነበረውን ጥያቄ የእስረኛ ማቆያው አስተዳደር ሳይቀበለው እየተረ ጉዳቱ እንዲባዛ እና ስቃዩ እንዲበረታ ተደርጓል።

ከግሽ ጥር 05 ቀን 2009 ዓ.ም ተይዞ 2ኛ ተከላሽ በአራዳ ምድብ የፌዴራል/ደ/ፌ/ቤት 1ኛ ወንጀል ችሎት የተጨማሪ የጊዜ ቀጠሮ ጥያቄ ያቀረበበት ሲሆን ዓ/ቤቱ ከሳሽን የሽብር ወንጀል ስለመፈጸሙ በተጥርጣሪ ስለመኖሩ ካልማረግጠው በላይ ያለበት ምክንያት ለ4 ጊዜ ያህል የ28 ቀን ተጨማሪ የምርመራ ጊዜ ሲፈቅድ ቆይቶ በአገሪቱ የተፈቀደው የ4 ወር የተጨማሪ ጊዜ ሲያበቃም ከሳሽን ከአስር እንዲረታ ትእዛዝ መስጠት ሲገባው የጊዜ ቀጠሮ መዘዝን በግቱ ስለ ከሳሽን አቆያላት በዘምታ በማለፉ ከሳሽን ከሀገ ውጭ ለተጨማሪ 1 ወር ከ9 ቀን በአስር እንዲቆይ ምክንያት ይኖራል።

ሰኔ 15 ቀን 2009 ዓ.ም ክስ ተመስርቶበት እስከ ሰኔ 15 ቀን 2010 ዓ.ም በፌዴራል ክፍላቸው ዓ/ቤት 19ኛ ወንጀል ችሎት በተረጋገጠ ጊዜያቸው ሁሉ ሲያቀርባቸው የነበሩ የመብት ጥያቄዎችን ዳኛች ወዲያውኑ አላዩለትም፤ እያያዙ ሕገ መንግሥትን በመግለጽ የተረጋገጠ ከጊዜ አልተመረመረለትም፤ ገጽቦ ሁሉ መገምት መብቱ አልተከበረለትም፤ የተፋጠነ ጥራትና አላገኘም በአጠቃላይም የፍትሐዊ ድካም አላገኘም።

ከሳይ በዘርዘር አንድተሰላው ከሳሽን ከሀገ ውጭ በመጓዝ፣ ለምርመራ በሀገ ከተረቀደው ጊዜ በላይ በምርመራ ክፍል ታስሮ በመቆየቱ፣ በምርመራ ክፍል ታስሮ በቆየበት ጊዜ የስቃይ ድርጊት

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፌዴራል ፖሊስ ኮሚሽን አባላት ከሳሽን በወንጀል ድርጊት ጉዳይ ተጠርጥረዋል በሚል ምግም ዓይነት የፍቅር ትዕዛዝ ሳይቀር በቀጥታ ስር አወለወሉታል።

ከግሽ እጁ ከተያዘበት ከጥር 05 ቀን 2009 ዓ.ም ጀምሮ እስከ ሰኔ 14 ቀን 2009 ዓ.ም ለ5 ወር ከ 9 ቀን በፌዴራል ፖሊስ ኮሚሽን የወንጀል ምርመራ ዘርፍ በተለምዶ ማዕከላዊ ወይም 3ኛ ፖሊስ ማዘያ ተብሎ በሚጠራው ምርመራ ክፍል ታሥር ቆይቷል። ከሳሽን በሥራ ላይ የነበረው የፀረ-ሽብር አዋጅ ቁጥር 652/01 አንቀጽ 20 ከሚፈቅደው የምርመራ ጊዜ በላይ ለአንድ ወር ከዘጠኝ ቀን ያለምንም የፍቅር ትዕዛዝ በእስር እንዲቆይ ተደርጎልኩ።

ከግሽ በምርመራ ክፍሉ በቆየበት ወቅት ያልፈጸመውን ወንጀል ፈጽሞያለሁ ብሎ እንዲያምን ስማቸውን የማያውቃቸው የክፍሉ አባላት አንዳንድ ጊዜ ሁለት፣ ሌላ ጊዜ ደግሞ ሶስት አየሁ ሌሊት አየሁ ሐያሁን ጠባብ ክፍል ውስጥ በማስገባት እጄን ወደላይ ዘርግተው አስረው በማንጠልጠል በጎማ ዳላ እና በኢሉትሪክ ገመድ (የሳኬት ገመድ) መላ አካሉን ተደብድቧል። የኢሉትሪክ ግዳጽ ወደ ከሳሽን ሰውነት ተለቅቆበታል (electric shock) ተፈጽሞበታል።

በፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት ልደታ ምድብ የጠ/መ/ቁጥር 197896 የሽብርተኝነት ክስ ተመስርቶብታል። ሰኔ 15 ቀን 2009 ዓ.ም ክስ ተመስርቶበት በፌዴራል ማረሚያ ቤቶች አስተዳደር የቅሊጥ የቀጠረ እስረኛ ማቆያ ተባብሮ በሆነ 3 ታስሮ እያለ የሚሰበትን ጉዳት ለመታከም በተደጋጋሚ ሲያቀርብ የነበረውን ጥያቄ የእስረኛ ማቆያው አስተዳደር ሳይቀበለው እየቀረ ጉዳቱ እንዲባዛ እና ስቃዩ እንዲበረታ ተደርጓል።

ከግሽ ጥር 05 ቀን 2009 ዓ.ም ተይዞ 2ኛ ተከላሽ በአራዳ ምድብ የፌዴራል ፖሊስ ቤት 1ኛ ወንጀል ችሎት የተጨማሪ የጊዜ ቀጠሮ ጥያቄ ያቀረበበት ሲሆን ፍቅሩ ከሳሽን የሽብር ወንጀል ስለመፈጸሙ በተጥረጣሪ ስለመኖሩ ካልማረግጠው በላይ ያለበት ምክንያት ለ4 ጊዜ ያህል የ28 ቀን ተጨማሪ የምርመራ ጊዜ ሲፈቅድ ቆይቶ በአገሪቱ የተፈቀደው የ4 ወር የተጨማሪ ጊዜ ሲያበቃም ከሳሽን ከእስር እንዲረታ ትዕዛዝ መስጠት ሲገባው የጊዜ ቀጠሮ መዘዝጠን በግብ ስለ ከሳሽን አቆያየት በዘምታ በማለፉ ከሳሽን ከሀገራዊ ልተጨማሪ 1 ወር ከ9 ቀን በእስር እንዲቆይ ምክንያት ሆኖታል።

ሰኔ 15 ቀን 2009 ዓ.ም ክስ ተመስርቶበት እስከ ሰኔ 15 ቀን 2010 ዓ.ም በፌዴራል ክፍተኛ ፍቅር 19ኛ ወንጀል ችሎት በተረጋገጠ ጊዜያቸው ሁሉ ሲያቀርቡት የነበሩ የመብት ጥያቄዎችን ዳኞች ወዲያውኑ አላዩለትም፤ እያያዙ እገመገሙ መሆኑን በመገልጸ ያቀረበው ከጋራ አልተመለሰለትም፤ ገጽህ ሁኛ መሆኑን መብቱ አልተከበረለትም፤ የተፋጠነ ፍትህ አላገኘም፤ በአጠቃላይም የፍትሐዊ ጽናት አላገኘም።

ከሳይ በዘርዘር አንድተላለፈው ከሳሽን ከሀገራዊ መንግሥት ለምርመራ በሆነ ከተፈቀደው ጊዜ በላይ በምርመራ ክፍል ታስሮ በመቆየት፤ በምርመራ ክፍል ታስሮ በቆየበት ጊዜ የስቃይ ድርጊት

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
 የልጅታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ብ/ችሎት

የክ/መ/ቁ.228448

መጋቢት 14 ቀን 2014 ዓ.ም.

ዳኛ:-

ሳሙኤል ታደሰ

ከሳሾች- እነ የሺ መኮንን (98 ሰዎች) *መካከለኛ ማርማል ተገዳሪዎች ደብዳቤ*

ተከሳሾች- 1- የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ሰራተኞች እና ማህበራዊ ጉዳይ ቢሮ ሸሎሙን

2- የአዲስ አበባ ከተማ ከንቲባ ፅ/ቤት ካ/ኔፌ ሠራተኛ ተራፊ ልሙ

አመልካቾች- እነ መንግስቱ ሳቀጢ (12 ሰዎች) *ጸሐፊዎች*

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ብይን ተሰጠ።

ብይን

ለዚህ ብይን መነሻ የሆነው ከሳሾች መስከረም 27 ቀን 2013 ዓ.ም አሻሽለዉ ላተረቡት ክስ በተከሳሾች የቀረበ የመጀመሪያ ደረጃ መታወሚያ ነዉ። የከሳሾች ክስ በአጭሩ፡ ከሳሾች በአዲስ አበባ ከተማ ኮልፌ ተራኒዮ ክፍለ ከተማ ወረዳ 01 ልዩ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ባ/ፍሉት

የክ/መ/ቁ.228448

ስሙ ቆሼ እየተባለ በሚጠራው ስፍራ የከተማ አስተዳደሩ የከተማይቱን ደረት ቆሻሻ ለአስርት አመታት በሚያጠራትምበት የምንኖር ነን።

መጋቢት 02 ቀን 2009 ዓ.ም በተጠቀሰው ስፍራ በደረሰ የቆሻሻ ተራራ ጎርፍ እና መደርመስ አደጋ በስፍራው ይኖሩ የነበሩ ሰዎች የሞቱ፤ የመቆሰል፤ ንብረታቸውን ያጡ፤ ኑሯቸው የወደመ ሲሆን ከሳሾች በተጠቀሰው ስፍራ ከነበሩት ከ 60 በመቶ በላይ ይይዛሉ።

በቲርቆስ ክ/ከተማ የአሳት አደጋ እና ቅድመ አደጋ መከላከል መስሪያ ቤት በቦታው ላይ በተደረገ የአደጋ ተጋላጭነት ጥናት ችግሩ አስቀድሞ የታወቀ ሲሆን፤ በጥናቱ ውስጥ ከተካተቱት ነጥቦች መካከል የአካባቢ ጥበቃ ህግ ማህቀፍ የተቀመጡትን ጎሳፊነት ባለመወጣት ምክንያት አደጋው እንደተከሰተ የሚገልፅ ሲሆን ይህንን መፍትሄ ባለመስጠት ችግሩ ሊከሰት ስለመቻሉ ያሳያል። ምንም እንኳን መስተዳደሩ ብሎም በስሩ ያሉ መዋቅሮች በተለያዩ አዋጆች ይህን የመከላከል፤ የመቆጣጠር፤ ቅድመ ጥንቃቄ የማድረግ ጎሳፊነት ቢሰጣቸውም ሊተገብሩት ባለመቻላቸው ለቆሼ ቆሻሻ መንሸራተት እና መገለባበጥ ቀጥተኛ ሳይሆን ቀጥተኛ ባልሆነ መንገድ ተጠያቂዎች ያደርጋቸዋል። በተለይ በአዋጅ ቁጥር 300/2001 መሰረት የከተማ አስተዳደር የተቀናጀ የከተማ ቆሻሻ አያያዝ ስርዓት በማወጣት ከተማ ቆሻሻ መሰብሰቡን፤ ማጓጓዝን፤ እንደ አግባብነቱም በጥቅም ላይ መዋሉን፤ መምከኑን ወይም ጉዳት እንዳያመጣ ተደርጎ መወገዱን ማረጋገጥ አለባቸው፤ ሆኖም ግን ተከላሾች ይህን ጎሳፊነታቸውን አልተወጡም።

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት/አ-ት

የክ/መ/ቁ.228448

በተከሰተው አደጋ ምክንያት የአዲስ አበባ ከተማ ነዋሪዎች የመላው ሀገሪቱ ነዋሪዎች የገንዘብ እና ቁሳቁስ እንዲሁም የጉልበት አገዛ አድረገዋል። ለተጎጂዎች የተሰጠውን ገንዘብ በአደራ መልክ የሰበሰበው ተከላሽ ነው። በአጠቃላይ ከ 1.5 ቢሊዮን ብር የበለጠ ገንዘብ ተሰብስቧል። ተከላሾች ለከላሾች ከተሰጠው ገንዘብ ዉስጥ እጅግ አነስተኛ የሆነውን መጠን ብቻ ለከላሾች ጥቅም ያዋለ ሲሆን የቀረውን ለራሳቸው ፍጆታ አወለዋል።

የቆሼ መልሶ ማቋቋም ሂደት ምልዐት የሌለው እና በትክክል የተጠቀሰ የህብረተሰብ ኑሮ በዘላቂነት ያላረጋገጠ ነው። የከላሾችን ፍላጎት እንዲሁም በኢትዮጵያ ማህበራዊ ደህንነት ፖሊሲ የሚያስተባባሩ መርሆዎች ተከትሎ በጥልቀት ስራው ያልተሰራ በተለይ ተጠቂዎችን በቀጣይነት እና ዘላቂታዊ መልኩ በኢኮኖሚ እራሳቸውን እንዲችሉ የማድረግ እንዲሁም ካሉበት ስነ አዕምሮና ማህበራዊ ችግር እንዲወጡ የማህበራዊ እና የስነ ልቦና ድጋፍ በመስጠት አጋጣሚውን የድህነት ሰንሰለታቸውን መበጠስ ሲቻል አሁንም የቆሼ ተጠቂዎች 13 በመቶ ወደ ቆሼ ስራ እንዲመለሱ፤ 27 በመቶ ስራ አጥ እንዲሆኑ፤ 11 በመቶ በልመና እንዲተዳደሩ ሆኗል።

በማህበራዊ ደህንነት አንኳር ከሆኑት የስራ እንቅስቃሴዎች ዉስጥ የስራ እድል ላላገኙ የህብረተሰብ ክፍሎች የስራ እድል መፍጠር እንዲሁም የተለያዩ የኢኮኖሚ የግምገማ ዕልጠና፣ ብድር፣ ገቢ ማስገኛ ፕሮግራም መንደፍ ዓላማ ቢሆንም በቆሼ ተሃድሶ ፕሮግራም ለከላሾች ይህ ነገር አልተከናወነም።

4-1/4"

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ

የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት

የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ብ/ችሉት

የኮ/መ/ቁ.228448

ከሳሾች አማራጭ በማጣት ኑሮአቸውን የከተማው 85 በመቶ ደረቅ ቆሻሻ የሚከማችበት ቦታ ለማድረግ በመገደዳቸው በከሳሾች ጤናማ በሆነ የተፈጥሮ አካባቢ የመኖር መብት የጤና መብት እና በህይወት የመኖር መብት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ እያሳደረ ይገኛል። ከሳሾች መተዳደሪያቸውን ቆሻሻውን በመጫር በሚያገኙት ገቢ ላይ በመመስረታቸው ምክንያት ከቆሻሻው በሚወጣው መርዛማ ንጥረ ነገር ምክንያት ለተለያዩ ዓይነት የጤና ጠንቅ ተጋልጠዋል። እንዲሁም በአደጋው ምክንያት የአዕምሮ ጭንቀት፣ በሕይወት ተስፋ መቁረጥ የአዕምሮ ጉዳት ደርሶባቸዋል።

በመሆኑም፤ ከላይ የተዘረዘሩት ጉዳዮች የደረሱት ተከሳሾች የከተማ ቆሻሻ መሰብሰብን፤ ማንንዝን፤ እንደ አግባብነቱም በጥቅም ላይ ማዋልን፤ እና ማስወገድን በህግ የተጣለባቸውን ኃላፊነት ባለመወጣታቸው በመሆኑ አደጋው ባለባቸው የመልካም አስተዳደር እና የመዋቅር እና ቅንጅት ክፍተት አሰራር ነው እንዲባልልን። በአደጋው ምክንያት ከሀገር ውስጥ እና ውጭ የተሰበሰበው እና በዚህ ፍ/ቤት የታገደው ብር 34,284,925.92 (ሰላሳ አራት ሚሊዮን ሁለት መቶ ሰማንያ አራት ሺህ ዘጠኝ መቶ ህያ አምስት ብር ከ92 ሳንቲም) የከላሽ ተወካዮች በሚሳተፉበት አሰራር ለከሳሾች ዘላቂ መቋቋሚያ እንዲወልድ እንዲወሰንልን። በእርዳታ የተሰበሰበው ገንዘብም በፌዴራል ዋና ኦዲተር በኩል ተጣርቶ እንቁርብ እንዲታዘዝልን። በተከሳሾች የተነደፈው የድጋፍ ፓኬጅ ከሳሾች ከደረሰባቸው ዘርፈ ብዙ ጉዳዮች አኳያ የከሳሾችን ሁሉንም አይነት ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ብ/ችሎት

የኮ/መ/ቁ.228448

ፍላጎት ለማሟላት ብቃት የሌለው ነው ተብሎ ከሀገሪቱ ማህበራዊ ደህንነት ፖሊሲ ጋር በሚስማማ ሁኔታ ተጣጥሞ እና ተሟልቶ እንዲቀርብ እንዲታዘዝልን፡፡

እንደሚታወቀው አገራችን ኢትዮጵያ የተለያዩ አለም አቀፍ እና አህጉራዊ የሰብአዊ መብት ስምምነቶች አፅድቃለች፡፡ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ-መንግስት አንቀጽ 9/4/ መሰረት ኢትዮጵያ የተቀበለችባቸው ስምምነቶች የአገሪቱ ህግ አካል ናቸው፡፡ በዚህም መሰረት ከሳሾች ባለባቸው ስር የሰደደ ኑሮ ችግር ምክንያት ኑሮአቸውን የከተማው 85 በመቶ የደረት ቶሻሻ በሚከማችበት ቦታ እንዲመሰርቱ በመገደባቸው ምክንያት በኢኮኖሚ ፣ ማህበራዊ እና ባህላዊ መብቶች አንቀጽ 12፤ በአፍሪካ የሰብአዊ እና የህዝቦች መብቶች ቻርተር አንቀጽ 16 እና 24፤ በሕፃናት መብቶች ኮንቬንሽን አንቀጽ 24 እና በሴቶች ላይ የሚፈፀም ማንኛውም አይነት አድጋዊ አሰራር ለማስቀረት በተደረገ ስምምነት አንቀጽ 14/2/ሰ/ ስር ለዜጎች በተረጋገጡት እነዚህ መብቶች ላይ ጥሰት ተፈፅሟል ተብሎ እንዲወሰንልን እና በተከሳሾች የማስተካከያ እርምጃዎች እንዲወሰድ እንዲወሰንልን፡፡

በቂ የሆነ የኑሮ ደረጃ የማግኘት መብት ከፍ ብለው በተገለፁት አለም አቀፍ እና አህጉራዊ የሰብአዊ መብት ስምምነቶች ከተረጋገጡት መሰረታዊ መብቶች መካከል አንዱ ነው፡፡ በመሆኑም ከሳሾች በቂ የሆነ የኑሮ ደረጃ የማግኘት መብት ላይ የመብት ጥሰት ተፈፅሟል በሚል እንዲወሰንልን እና በተከሳሾች የማስተካከያ እርምጃዎች እንዲወሰድ እንዲወሰንልን፡፡

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት/ሉት

የኮ/መ/ቁ.228448

ምግብ የማግኘት መብትን እንደ አንድ የሰብአዊ መብት የተለያዩ ዓለም አቀፍ ፤ አህጉራዊ እና ብሔራዊ ህግጋት እዉቅና ሰጥተዉታል። ከእነዚህም ዉስጥ ዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ ፤ ማህበራዊ እና ባህላዊ መብቶች አንዱ ሲሆን ፤ በዚሁ ኮንቬንሽን አንቀፅ 11 ላይ ምግብ የማግኘት ሰብአዊ መብት መሆኑ በግልፅ ተረጋግጧል። ይህ መብት በህፃናት መብቶች ኮንቬንሽን አንቀፅ 27 እንዲሁም በሴቶች ላይ የሚፈጸም ማንኛዉም አይነት አድላዊ አሰራር ለማስቀረት የተደረገዉ ስምምነት አንቀፅ 14/2/ለ/ የተረጋገጠ ነዉ። ነገር ግን ከሳሾች ከሚያገኙት እጅግ አነስተኛ ገቢ አንፃር ለሰዉ ልጅ ተስማሚ እና ንፅህናዉ የተጠበቀ ምግብ ገዝተዉ ለመመገብ አልቸሉም። በመሆኑም ከሳሾች ምግብ የማግኘት መብታቸዉ ተጥሷል በሚል እንዲወሰንልን እንዲሁም በተከሳሾች የማስተካከያ እርምጃዎች እንዲወሰድ እንዲወሰንልን የሚል ነዉ።

የከሳሾች ክስ ለተከሳሾች ደርሷቸዉ ተከሳሾች ሕዳር 24 ቀን 2013 ዓ/ም በተፃፈ መልስ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና የፍሬ ነገር መልስ አቅርበዋል። የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎቹም፡ 1ኛ፡- ተከሳሾች ላይ የቀረበዉ ክስ የኩቱማዉ አስተዳደር አስፋፃሚ አካላት በአስፈፃሚነታቸዉ ከሚሰሩት ተግባር ጋር ተያይዞ የቀረበ ነዉ። በአዋጅ ቁጥር 361/95 አንቀፅ 41/1/ለ/ የከተማዉ አስተዳደር እስፈፃሚ አካላት የመቆጣጠር ስልጣንና ተግባር ጋር በተያያዘ በተሸላሸነት በሚቀርቡበት ጊዜ ጉዳዩን የማየት የስረ ነገር ስልጣን ያላቸዉ የኩቱማዉ አስተዳደር ፍ/ቤቶች ናቸዉ በሚል ደንግንል። በመሆኑም ይህ ፍ/ቤት

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ባ/ቸሰት

የክ/መ/ቁ.228448

ትዕዛዝ

1. ከሳሾች ያቀረቡትን ክስ ይህ ፍ/ቤት ተቀብሎ የማየት የስራ ነገር ስልጣን ያለው በመሆኑ በዚህ ረገድ በተከሳሾች የቀረበውን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ፍ/ቤቱ አልተቀበለም፡፡
2. ከሳሾች የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌዎች ጥሰት ተፈፅሞብናል፤ በተከሳሾች የማስተካከያ እርምጃ እንዲወሰድ ይወስንልን እና አደጋው የደረሰው በተከሳሾች በህግ የተጣለባቸውን ኃላፊነት ያለመወጣት እና ባለባቸው የመልካም አስተዳደር እና የመዋቅር እና ቅንጅት ክፍተት ነው እንዲባልልን በሚል የጠየቁት ዳኝነት የህግ ማእቀፍ የለውም በሚል ተቀባይነትን ያላገኘን በመሆኑ አልተቀበልነውም፡፡
3. ከሳሾች በአደጋው ምክንያት ከሀገር ውስጥ እና ውጭ የተሰበሰበው እና በዚህ ፍ/ቤት የታገደው ብር 34,284,925.92 (ሰላሳ አራት ሚሊዮን ሁለት መቶ ሰማንያ አራት ሺህ ዘጠኝ መቶ ሀያ አምስት ብር ከ92 ሳንቲም) የከሳሾች ተወካዮች በሚሳተፉበት አሰራር ለከሳሾች ዘላቂ ማቋቋሚያ በእርዳታ የተሰበሰበው ገንዘብም በፌዴራል ዋና ኮሚሽን በኩል ተጣርቶ እንዲቀርብና ለመቋቋሚያ እንዲውል እንዲወሰን፤ የጠየቁት ዳኝነት በተመለከተ ተከሳሾች በማስረጃ ያልተደገፉ በመሆናቸው ክሱ ውድቅ እንዲሆን የጠየቁትን በተመለከተ በፍሬ ጉዳይ ክርክር የሚታይ በመሆኑ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ
የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት
የልደታ ምድብ 1^ኛ ልዩ ልዩ ፍ/ቤት/ተ

የክ/መ/ቁ.228448

መቃወሚያው ተቃባኝነትን አላገኘም፡፡ ጉዳዩ በፍሬ ነገር ክርክር አልባት
የሚያገኝ ነው ብለናል፡፡

4. ተከላሾች በከላሾች ላይ ለደረሰው አደጋ በከተማ አስተዳደሩ የአላትና አደጋ
ስጋት ስራ አመራር ኮሚሽን አጠቃላይ የጉዳት መጠን ክስተትና የፍላጎት
መረጃ አሰባስቦ ለከተማ አስተዳደሩ ካቢኔ በማቅረብ፤ አስተዳደሩ 6 የድጋፍ
ፓኬጅ በማዕደቅ ድጋፍ ተደርጎላቸዋል፡፡ በመሆኑም ጉዳዩ የአስተዳደራዊ
የመጨረሻ ወሳኔ ያገኘ በመሆኑ ፍ/ቤቱ የማየት ስልጣን የለውም በሚል
ያቀረቡትን መቃወሚያ በተመለከተ፡ ጉዳዩ የመጨረሻ ጸልባት አላገኘም
በሚል በመቃወሚያነት አልተቀበልነውም፡፡
5. በፍሬ ጉዳዩ ክስ ለመስማት ለ ሚያዝያ 1፻ ቀን 2014 ዓ.ም 3:30
ተቀጠረ፡፡

Key Informant Interview Guide line & Questions

Research Topic: “***Litigating Human Rights before the Ethiopian Federal Courts***”

Availability of effective remedy is an integral part of human rights and judicial remedy forms part of the broader right to remedy & access to justice. It is a means by which a court of law or competent tribunal or independent quasi-judicial bodies enforce rights in a litigation proceeding through both direct and indirect application of human rights norms and standards. Human rights violations are primarily results of the actions and omissions of state institutions, government agents and authorities in contravention of human rights norms and standards. Despite the nature and sources of violations, states have the primary obligation to provide remedies including judicial ones for all victims. However, most domestic systems are yet to cope with such expectations. This is also despite the practice and potential of human rights litigation indirectly through statutory/common law court actions/litigations.

Similarly, there has been an ongoing debate and discussion whether Ethiopian courts are the appropriate forums to admit and adjudicate direct human rights court actions (claims) and litigations. The subject attracted more interest now than ever before with the arrival of the new Ethiopian Federal Courts proclamation No. 1234/2021, which said to have been more specific on the subject and with a potential to transform the practice.

This is a research initiative with an objective to assess the possibilities of human rights litigation, the adequacy of the existing legal framework in embracing the essential components of effective human rights litigation, the practice and prospect before the Ethiopian Federal Courts, and also aimed at identifying gaps, challenges, limitations and impediments which are potential subjects of future reform proposals in grounding human rights litigation.

Thanking you in advance for your participation, I kindly ask you to reflect on the following key informant interview questions.

1. Has (direct) human rights court action (litigation) been part of the Ethiopian legal system and the practice, including the legal education and training system? How do you see the awareness on the subject?
2. How do we differentiate human rights claims/litigation from ordinary (private) court cases/statutory litigations? Do we have indicators to apply? In what ways could human rights be litigated?

3. Now standing seems to have been liberalized in human rights court actions. However, what sufficient reasons (justifications) could there be to allow third parties to litigate in the interest of others?
4. Could there be admissibility tests to be applied by the Federal Courts in a direct human rights cases/court actions? What kind of admissibility criteria could be applied?
5. Do Federal Courts cross refer and apply international human rights law (treaties), the jurisprudence of international and regional human rights bodies in human rights litigations? If yes, in what ways? If no, why not?
6. Do you think the existing rules of procedure accommodate enough human rights litigation? Why or why not?
7. What gaps, limitation and impediments or challenges could there be in litigating human rights before the Federal Courts?
8. What are the remedies to be sought in human rights litigation? Are there specific remedies to be granted by the Courts?
9. What do you think is the implication of limiting the subject matter jurisdiction of the court to chapter 3 of the FDRE constitution? Could there be human rights which are not subjects for litigation? If yes, what justifications could there be?

Thank you once again for your kind cooperation!!!